

61360

Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

GAP BÖLGESİ KENTSEL ALANLARINDA SPOR

Ali DEMİRCİ

DANIŞMAN

Yrd.Doç.Dr.A.Cengiz ALTINÖK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin

Eylül 1997

Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Bu Çalışma, jürimiz tarafından "Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalın"da

YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan .....
Ünvan. Ad Soyad
(Danışman)
Yard.Doç.Dr. N. Bengiz ALTINOK

Üye .....
Ünvan. Ad Soyad
Yrd.Doc.Pr. Yaşar ERSEM

Üye .....
Ünvan. Ad Soyad
U. Doç. Pr. Mehmet Erbay

Üye .....
Ünvan. Ad Soyad

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduğunu onaylarım.

..20..1..10.../1997

.....
Doç. Dr. Zahir ÖNLER
Ünvan. Ad Soyad
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) kapladığı alan, fiziksel büyüklükler ve hedefleri açısından, Türkiye'nin en büyük, dünyanın da sayılı ve iddialı projelerindedir. Projenin asıl hedefi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yüzyıllardır süregelen gerikalmışlık çemberini kırmaktır. Bunu gerçekleştirmek için, öncelikle su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesine öncelik verilmiştir.

Bu projenin ekonomik boyutunun işlerlik kazanması, bölgede varolan toplumsal yapı üzerinde de dönüşümlere yol açacaktır. Ekonomik gelişmişliğin, toplumun tüm kesimlerine nasıl ve ne yönde yansıtacağı bugünden bilinmemektedir. Bölgenin yıllardır kurumlaşmış insan-toprak ilişkilerini değiştirmeden, GAP'ın getireceği ekonomik olgular toplum içindeki katmanlara farklı yansıtacaktır.

Bugün GAP, bölge insanını şu ya da bu şekilde etkilemeye başlamıştır. Bu araştırmada; GAP'ın ekonomik alanda göstermeye başladığı değişimin, spor alanına yansıtıp-yansımadığı ve bölgede varolan toplumsal yapı ilişkileri içinde spor olgusu ele alınmıştır.

Çalışmalarımın tüm aşamalarında; beni yüreklendiren, yapıcı eleştirilerde bulunan, yönlendiren ve değerlendirme aşamalarına katkılar sağlayan, Yrd.Doç.Dr. Mehmet ERBAŞ, Yar.Doç.Dr Yaşar ERJEM, Öğr.Gör. Mehmet BARUT (Mersin Üniv. Sosyoloji Böl.)'a ve Yrd.Doç.Dr. Zekai PEHLİVAN (Mersin Üniv. Fen-Ede.Fak.Beden eğt.ve sp.böl.)'a teşekkür ederim.

Ali DEMİRCİ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNZÖZ	I
Kısaltmalar Listesi	IV
Tablolar Listesi	V
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

I. GAP BÖLGESİNE GENEL BAKIŞ	11
I. 1. GAP Nedir ?	11
I. 2. GAP'ın Tarihsel Gelişim Süreci	12
I. 3. Coğrafi Konum ve İklim	14
I.4. Nüfus	16
I. 5. Göç Hareketleri	20
I. 6. Eğitim	23
I. 7. Sağlık	29
I. 8. Ulaşım	31
I. 9. Tporak Dağılımı ve İnsan İlişkileri	33
II. GAP ve HEDEFLERİ	35
II. 1. Ulaşılması Öngörülen Hedefler	35
II. 2. GAP'da Ulaşılan Son Durum	37
III. GAP BÖLGESİ'nde TOPLUMSAL ve KÜLTÜREL YAPI	41
III. 1. Aile Yapısı	41

III. 2. Toplumsal ve Kültürel Yapı	45

İKİNCİ BÖLÜM

IV. GAP ve SPOR	49
IV. 1. GAP Bölgesi'nde Sportif Etkinlikler	49
IV. 2. Şanlıurfa'da GAP Öncesi ve Sonrası Sportif Etkinlikler	54
IV. 2. 1. Profesyonel Kulüpler de Spor	70
IV. 2. 2. Amatör kulüpler de Spor	71
IV. 2. 3. Kamu Kurum ve Kuruluşları'nda Spor	74
IV. 2. 4. Okullarda Spor	76
IV. 2. 5. Şanlıurfa'da Spor Tesisleri	83

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

V. BULGULAR ve TARTIŞMA	85
V. 1. Örneklemin Genel Özellikleri	85
V. 2. Spor Yapma ve Spor Branşları İle İlgili Durum	88
V. 3. Yerleşim Yeri İle İlgili Durum	94
V. 4. Sosyo Ekonomik Özellikler	99
V. 5. Okul ve Spor Etkinlikleri	114
V. 6. GAP ve Su Sporları	117
V. 7. Spor Tesislerine İlişkin Durum	124
ÖZET	135
KAYNAKÇA	138
EKLER	

KISALTMALAR

GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
SEP	: Sosyal eylem planı
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DSİ	: Devlet Su İşleri
SP	: Spor
VOL	: Voleybol
BSK	: Basketbol
ATL	: Atletizm
FUT	: Futbol
KAR	: Karete
GRŞ	: Güreş
TEKW	: Tekwando
OSB	: Organize Sanayi Bölgesi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MEM	: Milli Eğitim Müdürlüğü
BKİB	: Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı
GSGM	: Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü
GSİM	: Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü

TABLOLAR LİSTESİ

Tablolar	Sayfa
Tablo 1. Nüfusun kırsal ve kentsel dağılımı	16
Tablo 2. Nüfusun kırsal ve kentsel olarak oransal dağılımı	17
Tablo 3. GAP Bölgesi nüfusunun, Türkiye toplamına oranı	18
Tablo 4. GAP Bölge İlleri net göç oranları	21
Tablo 5. Çeşitli merkezler açısından, GAP'a ve GAP dışına göçler	22
Tablo 6. İlkokul, Ortaokul, Genel lise, Mes. ve Tek.Lis. okullaşma oranları.....	25
Tablo7. Okuma-yazma bilen nüfusun, cinsiyete göre dağılımı	27
Tablo 8. Yükseköğretimde öğretim elemanları sayıları	29
Tablo 9. Sağlık personeli sayıları	30
Tablo 10. GAP Bölgesi ulaşım altyapısı	32
Tablo 11. GAP'da sektörel hedeflere yönelik nakdi gerçekleştirmeler	38
Tablo 12. GAP Bölgesi'nde aile yapısı	43
Tablo 13. GSGM'nin GAP Bölgesi'nde gerçekleştirdiği etkinlikler	50
Tablo 14. Sportif ilişkiler için, GAP Bölgesi'ne giriş yapan yabancılar	53
Tablo 15. GAP Bölgesi'ne giriş yapan yabancıların, giriş yaptıkları illere göre dağılımı	54
Tablo 16. Şanlıurfa İli'nde sportif etkinliklerde bulunan, tescilli spor kulüplerinin, forma renkleri, bölge numaraları, gen.müd. no. ve tescil tarihleri	57
Tablo 17. Şanlıurfa İli'nde bulunan tescilli spor kulüpleri ve beyan ettikleri spor dalları	60

Tablo 18. Şanlıurfa İli'nde ki spor kulüplerinin beyan ettikleri spor dallarının branşlara göre dağılımı	63
Tablo 19. İlçe spor kulüplerinin, ilçelere göre dağılımı	65
Tablo 20. Şanlıurfa'da bulunan antrenörlerin spor dallarına göre dağılımı	67
Tablo 21. Şanlıurfa İli'nde bulunan hakemlerin, spor branşlarına ve cinsiyete göre dağılımı	69
Tablo 22. Lisanslı kulüp sporcularının, yıllara, branşlara ve cinsiyete göre dağılımı	73
Tablo 23. Şanlıurfa İli'nde, sportif etkinliklere katılan okul takımlarının, branşlara, ve cinsiyete göre dağılımı	78
Tablo 24. Şanlıurfa'da görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinin, ilçelere ve cinsiyete göre dağılımı	80
Tablo 25. Harran Üniversitesi'nde faaliyette bulunan spor dalları ve yıllara göre dağılımı	82
Tablo 26. Örneklem grubunun cinsiyete göre dağılımı	85
Tablo 27. Örneklem grubunun yaş gruplarına göre dağılımı	86
Tablo 28. Örneklem grubunun doğum yerlerine göre dağılımı	87
Tablo 29. Örneklem grubunun, babalarının mesleklerine göre dağılımı	87
Tablo 30. Örneklem grubunun, branşlara göre dağılımı	88
Tablo 31. Örneklem grubunun, cinsiyete ve spor branşlarına dağılımı	89
Tablo 32. Örneklem grubunun, spor yapma sürelerine göre dağılımı	90
Tablo 33. Örneklem grubunun, spor yapma nedenlerine göre dağılımı	91
Tablo 34. Örneklem grubunun, spor yapma nedeninin cinsiyete dağılımı	92

Tablo 35. Örneklem grubunun spor yapma nedeninin, okullara göre dağılımı	93
Tablo 36. Örneklem grubunun şanlıurfa'ya geliş yerlerine göre dağılımı	95
Tablo 37. Örneklem grubunun şanlıurfa'ya geliş nedenine göre dağılımı	96
Tablo 38. Örneklem grubunun, Şanlıurfa'da ki yaşam sürelerine göre dağılımı	97
Tablo 39. Örneklem grubunun, Şanlıurfa'da ki ekonomik,sosyal ve kültürel yaşamdan memnun olup-olmamlarına ve bu durumun cinsiyete göre dağılımı.....	98
Tablo 40. Örneklem grubunun hane halkı büyüklüklerine göre dağılımı	99
Tablo 41. Örneklem grubunun, annelerinin eğitim düzeyine göre dağılımı	100
Tablo 42. Örneklem grubunun babalarının eğitim düzeyine göre dağılımı	101
Tablo 43. Örneklem grubunun herhangi bir aşirete bağlı olup-olmadıklarına ilişkin dağılım	102
Tablo 44. Aşiret kurallarının yaşamı yönlendirmesinin uygun bulunup-bulunmadığına ilişkin dağılım	103
Tablo 45. Yaşamdaki olumlu ve olumsuz gelişmeleri, alın yazısı ya da kadere bağlama.....	104
Tablo 46. Sporcu lise öğrencilerinin, dindar olup - olmadıklarına ilişkin dağılım	104
Tablo 47. Aile'nin spor yapmayı destekleyip - desteklemediğine ilişkin dağılım	105
Tablo 48. Ailelerin, kız ve erkek çocukları arasında ayırım yapıp - yapmadıklarına ilişkin dağılım	106
Tablo 49. Spor yapma konusunda, ailelerin ayırım yapıp yapmadıkları	106

Tablo 50. Sporun yalnız erkeklere özgü olup - olmadığına ilişkin dağılım	107
Tablo 51. Spor yaparken ilgili spor kıyafetini giyip - giyememe ve bu durumun cinsiyete göre dağılımı	108
Tablo 52. Sporcu öğrencilerin, çalışma alanından eşofmanla eve gidip gelme durumuna göre dağılımı	109
Tablo 53. Spor kıyafeti ile toplu taşıma araçlarına binebilme ve cinsiyete göre dağılım	110
Tablo 54. Spor kıyafetini spor alanlarının dışında kullanamama nedeni	111
Tablo 55. Şanlıurfa'da bayanların spor yapmalarının engellenme durumuna göre dağılım	112
Tablo 56. Şanlıurfa'da bayanların spor yapmalarının kimler tarafından engellendiğine ilişkin dağılım	113
Tablo 57. Okullardaki spor tesislerinin, yeterli olup-olmadığına ilişkin dağılım	115
Tablo 58. Öğrencilerin, okullarında spor yapmalarının, engellenip-engellenmediğine ilişkin dağılım	116
Tablo 59. Okul spor etkinliklerine katılımda, cinsiyet ayırımı yapılıp-yapılmadığına ilişkin dağılım	116
Tablo 60. Örneklem grubunun su sporlarından ne anladığına ilişkin dağılım	118
Tablo 61. Örneklem grubunun su sporlarından herhangi birini yapıp yapmadıklarına ilişkin dağılım	119
Tablo 62. Su sporlarını yapmadığını söyleyenlerin, yapmama nedenlerine göre dağılımı	120

Tablo 63. GAP'dan haberdar olma durumuna göre dağılım	121
Tablo 64. Atatürk Barajı Gölü'nde su sporlarının yapıldığını bilme durumu	121
Tablo 65. Atatürk Barajı Gölü'nde su sporlarının yapıldığını nereden bildiğine ilişkin dağılım	122
Tablo 66. GAP ile birlikte, yörede sportif etkinliklerin artıp - artmadığına ilişkin dağılım	122
Tablo 67. GAP ile birlikte okul spor etkinliklerinin artıp - artmadığına ilişkin dağılım.....	113
Tablo 68. GAP'ın yöreyi her bakımdan değiştirip - değiştirmeyeceğine ilişkin dağılım	124
Tablo 69. Spor tesislerinin yeterli olup, olmadığına ilişkin dağılım	125

GİRİŞ

Spor olgusu'nun milyonlarca yıl öncesine dayandığını biliyoruz. İlk insansı yaratıkların yeryüzünde ortaya çıkmalarından günümüze gelinceye kadar geçen sürede; spor değişik adlar altında, çeşitli işlevler yüklenerek, “insanlık tarihi” nde ki yerini almıştır. “Canlılığın tek belirtisi olan hareket, aynı zamanda vücut eğitiminin de başlıca vasıtası olduğu için, ‘ bir bakıma hareketin tarihi demek olan beden eğitimi tarihini’ insan hayatıyla bu sıkı ilişkilerinden ötürü, daha ilk insanlardan başlayarak incelemek gerekir” (Fişek, 1980 : 13).

İnsanoğlunun yaşam sahnesine çıkışıyla birlikte, bugünkü anlamda spor yapılamadı, yapılamazdı da. Bütün zamanını ormanda avlanarak, ağaçlardan yabani meyveler toplayarak geçiren ve böylece hayatta kalma savaşımı veren insanların spora ayıracakları boş zamanları olamazdı. Onların doğaya, yırtıcı etobur hayvanlara karşı savaşımında ki hareket bedensel hareketleri fazlasıyla içermekteydi.

İnsanların doğal uğraşlarının dışında, spor yapabilmeleri için uzun bir süreçten geçmeleri gerekiyordu. İkel toplumdan, köleci topluma geçiş süreci ile birlikte, yavaş yavaş sporlar da yapılmaya başlanmıştır. Ancak, bu dönemde sporu yapanlar ayrıcalıklı insanlar olmuşlardır. Toprağa yerleşerek onu işleyenler, kendine yetenden fazlasını üretmeyi de başarmışlardır. Hiç çalışmadan, elinde bulundurduğu kölelerin üretim fazlasıyla geçinenler, bu süreçte kendilerine boş zamanı yaratmışlardır. Yaratılan bu boş zaman içinde, spor kendine özgü yerini almıştır.

Bu insan ilişkileri, üretim biçimleri ve spor yapma alışkanlıkları yüzyıllar boyu sürüp gitmiştir. Tarım devriminin yeryüzünde kendini hissettirmesi

üretim ilişkilerini ve insanların spor yapma biçimlerini de değiştirmeye başlamıştır. Soylular, fravunlar, krallar; yani toplumsal iş bölümü içinde çalışmadan üretim fazlasından pay alanlar, biraraya gelerek, eğlenmek, spor yapmak ve yaptırtmak için uğraş vermişlerdir. Bu uğraşlar “olimpiyat”lara giden yolda kilometre taşlarını oluşturmuşlardır.

İnsanları biraraya getirerek yarıştırmak, devletleri de biraraya getirerek yarıştırmak düşüncesini doğurmuştur. Hep birbiriyle savaştan devletler, böylece “barış”a spor yoluyla ulaşmak istemişlerdir. Bu nedendir ki “eski yunan”da spor ruh ve beden güzelliğinin bir simgesi olmuştur. Yarışmalarda kazananlara barışın simgesi olan defne ve zeytin dalından oluşturulan çelenkler armağan edilmiştir.

İnsanlık tarihinde spor, her zaman barışın kazanılmasında ve korunmasında olumlu işlevler yüklenmemiştir. Bazen kralların ve imparatorların elinde kan dökmeye yarayan bir silah olmuştur. Roma İmparatorluğu’nun özellikle yayılmacı dönemlerinde, insanlar birbirleriyle döğüşürülmüş, bu durum binlerce insana spor diye izlettirilmiştir. İmparatorların kötü yönetiminden kaynaklanan sorunlar yığılırken, halkın istemleri ertelenmiştir.

İnsanların barış içinde birbiriyle yarışmaları, bazılarının işine gelmemiştir. Barış içinde yarışan halk, kendininde boş zamanının olmasını istemiştir. Kendine yetenden fazlasını ürettiğini, birilerinin emeğine insafsızca el koyduğunu ve yönetenlerin çalışmadan daha rahat yaşadığını görmeye başlamıştır. Bu durumdan rahatsız olanlar ve kilise çareler aramaya başlamışlardır. Sonunda bulmuşlardır da... Barış içinde güçlerini ve yeteneklerini yarıştıran insanlar, bir anda kendilerini

savaşların içinde bulmuşlardır. Oysa “sporun spor olabilmesi için, beslenme, giyinme, barınma, savunma ve saldırıya (yani son tahlilde varolmaya) dönük bedensel eylemlerin nitelik değiştirmeleri, bir başka deyişle ‘insanın tek ve dirimsel çabasının’ ‘kendini korumak’ olmaktan çıkması gerekir” (Fişek, 1980 : 14).

Toplumlardaki dönüşüm, üretim ilişkilerinin farklılaşması, insanın tek kaygısını varolmaya dönüklükten kurtarmıştır. Bunun sonucu olarak, binlerce yıl önce insanların yaşam kaygısına yönelik gelişen hareket becerilerinin spora dönüşmesinin maddi temelleri atılmıştır.

Modern Olimpiyatlara geçilmesiyle birlikte, devletler ekonomik, sosyal ve siyasi tüm güçlerini burada yarıştırmaya başlamışlardır. İlkel ve köleci toplumda saldırı ve savunmaya yönelik bireysel sporlar, burjuva toplumunda bir kısım insanların yaptığı, bir bölümünün de izlediği bir iş bölümüne dönüşmüştür. Sporu yapanlar izleyen büyük çoğunluğun temsilcileri olmuşlardır. Böylece spor bir boş zaman uğraşı olmaktan çıkarak, “meslekleşme”ye başlamıştır. Toplumun her kesimini şu ya da bu şekilde ilgilendirdiğinden, kendine özgü sektörlerini de yaratmıştır.

Devletler, kitlelerin ilgisini çeken bu olguyu kendi elleriyle örgütleyerek, denetimleri altına almak istemişlerdir. “sporun devlet eliyle örgütlenmesi” böylece gündeme gelmiştir.

Günümüzde, spor ve beden eğitimi etkinliklerinin, insanların anatomik, fizyolojik, sosyal ve kültürel olarak gelişmelerinde önemli işlevler yüklediklerini biliyoruz. Bu nedendir ki; çağdaş toplumlarda spor, eğitimin ve yaşamın bir parçası olup çıkmıştır. Bedensel ve zihinsel eğitimin birlikte yürütülmesi, çağımız eğitim

sisteminin bir gereği kabul edilmektedir. Bundan dolayı çağdaş toplumlarda spor, devlet eliyle örgütlenerek, toplumun tüm kesimlerinin yararlanmasına sunulmaktadır. Ancak bu tüm toplumlarda aynı olmamaktadır. Bazı devletler, sporu eğitimin bir parçası, sağlıklı ve dengeli bir toplumun yetişmesinin vazgeçilmez gereği olarak görürken, bazıları; küçük bir azınlığın yaptığı, büyük kitlelerin izleyici olarak katıldığı etkinlikler olarak görmektedirler. Kötü yönetimlerin, işsizliğin, zamların, insan hakları ihlallerinin üzerleri, halkın dikkatleri spora çekilerek örtülmek istenmektedir. Bunun içindir'ki; spor tesisleri herkesin yararlanacağı alanlar olma yerine, büyük kitlelerin izleyici olarak katılacakları statyumlar şeklinde yapılmaktadır.

İnsanlar, belirli renkler ve simgeler etrafında gruplaştırılarak, gerçek sorunlarına sahip çıkmaları bazen doğrudan, bazen de dolaylı olarak ertelenmektedir. Bugün işyerlerinde, toplu taşıma araçlarında, kahvehanelerde biraraya gelenler, daha çok yandaşı oldukları takımların başarılarını ya da başarısızlıklarını konuşmaktadırlar. Emeđin karşılığının alınamaması, işsizlik, açlık, eşitsiz gelişim, ekmeğe yapılan zam ... onları fazla ilgilendirmemektedir.

Türkiye, bölgeleri arasında eşitsiz gelişmenin yaşandığı bir ülkedir. Bu eşitsiz gelişmenin ortaya koyduğu sorunlar, tüm Türkiye'de ki insanlara şu ya da bu şekilde yansımaktadır. Devlet bölgeleri arasındaki eşitsiz gelişimi ortadan kaldırmak için, Doğu ve Güneydoğu'ya yönelik birtakım projeler üretmiştir. GAP'da bu projelerden birisidir.

Güneydoğu Anadolu insanının topyekün kalkınmasını hedefleyen bu proje, aşamalı olarak yaşama geçmeye başlamıştır. Devlet GAP'ın getireceği tüm

sonuçlara hazırlıklı mıdır ? Feodal insan ilişkilerinin, aşiret bağlarının çok kuvvetli olduğu bölgede, çağdaş yaşama ulaşmanın temelleri de GAP'la birlikte atılmaya başlanmış mıdır. İnsanların anatomik, fizyolojik, psikolojik ve sosyal gelişiminde önemli rol oynayan sporun bölgede yaygınlaşması için gerekli önlemler alınmış, altyapı çalışmalarına başlanmış mıdır.

Feodal Yapı ve GAP

Feodal sosyo-ekonomik yapı “ortaçağ tarihi” ile birlikte anılmaktadır. Orta çağın tarihi ise, köleci toplumun sona ermeye yüz tuttuğu 5. yüzyıldan başlayarak, kapitalizmin doğuşunu izleyen bir süreci anlatmaktadır.

Bu konuda Tanilli şöyle demektedir (1990: 8)

Feodal rejim; toprağın, temel üretim aracı olarak, büyük toprak sahiplerinin elinde olduğu bir üretim biçimidir; öyle ki bu büyük toprak sahipleri, o toprak üzerinde kendi bireysel ekonomilerini yöneten bağımlı köylülerin emeğini sömürürler. Feodalizm, ülkeden ülkeye ne denli çeşitlilik gösterirse gösterebilir, feodalitede üretim ilişkilerinin temeli budur. Köleye kendi emeğindeki çıkarlardan hiçbirini tanımayan köleci üretim biçimine oranla, ileri bir niteliğide vardır.

Feodal rejimdeki üretim ilişkileri, toplumun ekonomik, sosyal, siyasal ve ideolojik tüm yapısını belirlemektedir. İnsanlık tarihinde ki gelişim süreci her ülkede aynı düzeyde seyretmemiştir. Bu olgu beraberinde feodal sosyo-ekonomik yapı ilişkilerinde de farklılıklar doğurmuştur. Bu süreci tarihçiler; ilkel feodalizm dönemi, ikinci dönem, üçüncü dönem gibi dönemlere ayırarak ele almışlardır.

İlkel feodalizm dönemi; feodal üretim ilişkilerinin toprak üzerinde feodal mülkiyet hakkının doğup, yerleştiği dönemdir. Bu dönemde büyük toprak

sahipleri ile bağımlı köylüler sınıfı oluşmuştur. İkinci dönemde, feodal toplum doruğuna çıkar ve zanaatla tarım birbirinden ayrılır. Zanaat ve ticaret kentleri doğar. Meta-para ilişkilerinin gelişmesi, feodal toplumun da görüntüsünü değiştirir. Laik kültür ve kent kültürü ortaya çıkar. Üçüncü dönem, feodal rejimin iç çelişkilerinin derinleştiği dönemdir. Bu dönemde, iktisadi örgütleniş biçimleri sonucu, feodal toplumda, kapitalist üretim biçimi doğmaya başlar. Feodal sömürü ile, gelişmekte olan kapitalist sömürü arasında sıkışıp kalan üretici güçlerin durumu her alanda ağırlaşır (tanilli, 1990: 9-10).

Feodal ideolojinin, yeni sosyal sınıflara tahammülsüzlüğü, 16. yüzyıldan itibaren başkaldırılarında yaygınlaşmasına neden olmuştur. Fransız İhtilali, ulus-devlet sürecinin dünyadaki ilk önemli patlaması olarak karşımıza çıkar. Ortaya çıkan burjuva devrimi, krallıkların ve imparatorlukların da sonunu hazırlamıştır. 19. Yüzyılın sonuna gelindiğinde, batıda ulus-devlet sürecinin büyük bir aşama katettiği gözlenmektedir. Bu ulus-devlet süreci bütün ülkelerde kendini aynı oranda hissettirmemiştir. Geri kalmış toplumlarda uluslaşma sürecinde uzun sürmüştür.

Türkiye, uluslaşma ve ulus-devletini yaratma sorunuyla ancak 19. yüzyılın sonunda karşı karşıya gelmiştir. Ulusal devletlerin yaratılması, batıda feodal yapıyı ortadan kaldırırken, bu yapı varlığını Türkiye’de uzun süre devam ettirmiştir. Bugün de, Türkiye’nin Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde feodal kalıntılar varlıklarını sürdürmektedirler.

GAP Bölgesi, feodal insan ilişkilerinin günümüzde de sürdüğü bir bölgedir. Bu bölgede genel anlamda, geleneksel toplumsal ve kültürel yapı ağırlığını

korumaktadır. Bölgede kökleri yüzyıllar öncesine dayanan ağalık, şeyhlik ve aşiret reisliği gibi geleneksel kurumlar varlıklarını sürdürmektedirler (GAP,SEP : 1995).

GAP Bölgesinde yaşayan insanların yarısından fazlası topraksızdır. Büyük toprak sahipleri, ağalık, şeyhlik ve aşiret reisliği gibi köhnemiş geleneksel kurumların liderleridir. Tüm sosyo-ekonomik ilişkiler bu çerçevede yürütülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti devleti, bu bölgedeki feodaliteyi ortadan kaldırmak için yeterli çaba göstermemiştir, bugün de göstermemektedir. Hükümetler içinde yer alan bölgenin temsilcileri bu feodal yapının sürdürülmesinden yana tavır almışlardır.

Bugün, GAP adıyla tanınan ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde 7 ili kapsayan proje, bölgenin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınması ve bölgeler arası eşitsiz gelişmenin giderilmesi iddiasıyla yaşama geçirilmeye çalışılmaktadır. Aslında bu bölgenin kapitalistleştirilmesi sürecinden başka birşey değildir. Yatırımlar bu doğrultudadır. İşin ekonomik boyutu öne çıkarılmıştır. Sosyal ve kültürel boyut henüz yeterince ele alınmamıştır. GAP Bölgesi'nde yüzyıllardır varlıklarını sürdüren toprak ağaları, GAP projesiyle birlikte sanayi patronluğuna soyunmaktadırlar. Bunun sonucu olarak da, geçmişteki tarım işçileri, sanayi işçiliğine geçiş sürecini yaşamaktadırlar.

GAP Bölgesi'nde ortaya konulan kapitalistleştirilme süreci, insanların tutum ve davranışlarında da değişimler meydana getirmektedir. Bölgede varlığını sürdüren ve kökleri yüzyıllar öncesine dayanan geleneksel yapı ve feodal kalıntıları ortadan kaldırmaya yönelik önlemler alınmadan, bölgenin kapitalistleştirilmesi çabaları çok boyutlu sorunlarda beraberinde getirecektir.

Önceki Araştırmalar

GAP'ın bir düşünce olarak ortaya atıldığı 1960 yılından, günümüze gelinceye kadar, GAP konusunda birçok araştırma yapılmıştır. Özellikle, GAP'ın etkinlik alanının genişlemesi ve yaşama geçmeye başlamasıyla birlikte, GAP'a yönelik araştırmalarında yoğunlaştığını görmekteyiz. Araştırmaların içeriğini önceleri, sulama, tarım, altyapı, sanayi, enerji gibi konular oluştururken, son yıllarda, toprak ve insan ilişkilerine, sosyal ve kültürel yapıya ilişkin araştırmalarında yapıldığını görmekteyiz. Ancak, bugüne kadar GAP ve spor konusunda herhangi bir araştırma yapılmamıştır.

Araştırmanın Amacı

Son yıllarda, GAP'ın bölgeyi topyekün kalkındıracağına dair haberlere, görsel ve yazılı basında sıkca raslanmaktadır. Devletin tüm önlemi aldığı, GAP'la birlikte bölgeler arasındaki eşitsiz gelişimin ortadan kalkacağı, devlet yetkilileri tarafından sıkca dile getirilmektedir. Ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmişliğin sonucu olarak, sportif etkinlikler ve uğraşlarda öne çıkmaktadır.

Bu araştırmanın amacı; GAP'ın yaşama geçmesiyle birlikte, bölgede görülen ekonomik canlanmanın, sosyal ve kültürel boyutla birlikte spor olgusuna yansımalarını ve ekonomik olarak güçlenen ve modernleşen insanların sportif olgular üzerindeki tutumlarını ele almaktır.

Araştırma Verilerinin Toplanması

Araştırma kapsamına giren konular hakkında veri toplamak için, başta GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı olmak üzere, çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarından yararlanılmıştır. Şanlıurfa Milli Eğitim Müdürlüğü ile Gençlik ve Spor

İl Müdürlüğü istatistikleri taranarak ilgili bilgilere ulaşılmıştır. Şanlıurfa İl Merkezi'nde bulunan amatör ve profesyonel takımların yetkilileriyle görüşmeler yapılmıştır. Örneklem gurubunu oluşturan lise öğrencilerine uygulanan anket sorularına verilen yanıtlar değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

GAP, Güneydoğu Anadolu'da bulunan 7 ili kapsamaktadır. GAP'ın ortaya koyduğu gelişmişliğe bağlı olarak, insanların sportif olgular karşısındaki tutum ve davranışlarını tüm illerde ayrı ayrı ele almak, ekonomik olmamakla birlikte , zaman açısından da sıkıntılar yaratmaktadır. Bu nedenle, GAP'ın da merkezi durumunda bulunan Şanlıurfa İli araştırmada örnek olarak ele alınmış ve sınırlandırılmıştır. Şanlıurfa Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü ile Milli Eğitim Müdürlüğü'ndeki istatistik bilgilerinin düzenli olmayışı ve eksik tutulmaları, istatistiki karşılaştırmalarda sınırlılıklar oluşturmuştur.

Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini, eğitim sistemi içinde yer alan ve Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı ortaöğretim kurumlarından Şanlıurfa'da ki lise 1.2 ve 3. sınıfta okuyan ve spor yapan bayan ve erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmaya örneklem oluşturmak için, sosyo - ekonomik düzeyleri farklı ailelerin çocuklarının eğitim gördüğü 3 ayrı lise ele alınmıştır.

Bu Liselerden Orhangazi Lisesi, Şanlıurfa'nın kenar mahallesinde yer alan ve öğrencilerini yoksul aile çocuklarının oluşturduğu bir lisedir. Bu okulda 240'ı bayan, 550'si erkek toplam 790 öğrenci öğrenim görmektedir. Bir beden eğitimi

öğretmeninin bulunduğu okulda 30 bayan, 90 erkek sporcu değişik branşlarda sportif etkinliklerde bulunmaktadır. Şanlıurfa Lisesi: Bu lisede yaklaşık olarak 2.200 öğrenci bulunmaktadır. İki beden eğitimi öğretmenin bulunduğu okulda, 25 bayan, 120 erkek öğrenci değişik branşlarda spor yapmaktadırlar. Bu okula her kesimden öğrenci devam etmektedir. Şanlıurfa Anadolu Lisesi: Tüm Türkiye’de olduğu gibi ayrıcalıklı okullardandır. Genellikle memurların ve gelir düzeyi yüksek ailelerin çocuklarının bulunduğu bu okulda. 760 öğrenci eğitim görmektedir.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmaya ilişkin veriler üç değişik yoldan elde edilmiştir. İlk olarak, konu ile yakından ilgili olan GAP Bölge Kalkınma İdaresi Müdürlüğü kaynakları taranarak, GAP’la ilgili genel bilgilere ulaşılmıştır.

İkinci olarak, GAP’ın merkezi konumunda bulunan, Şanlıurfa GSİM ile MEM istatistikleri taranmıştır. Şanlıurfa’da bulunan Spor kulüpleri yöneticileriyle görüşmeler yapılmıştır.

Üçüncü olarak, üç değişik lisede öğrenim gören ve spor yapan 31 bayan, 34 erkek öğrenciye 50 sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır. Buradan elde edilen bulgular, düz ve çapraz tablolardan yararlanılarak yorumlanmıştır.

Hipotez

İnsanlar modernleşmenin etkisinde kaldıkça, bir alandan diğerine doğru kayarlar. GAP’la ortaya çıkmaya başlayan ekonomik canlanma, modernleşmeyi de beraberinde getirecektir. Spor da bu gelişmeden payını alacaktır. İnsanların sportif uğraşlarında tutum farklılıkları görülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

I. GAP BÖLGESİNE GENEL BAKIŞ

I.1.GAP Nedir ?

Kısa adıyla GAP diye tanımlanan Güneydoğu Anadolu Projesi, bölgede bulunan Gaziantep, Adıyaman, Diyarbakır, Şanlıurfa, Mardin, Siirt ve Kilis illerini kapsamaktadır. Bu proje, Dünya’da uygulanmakta olan kalkınma projeleri arasında ölçek, boyut ve hedefleri bakımından en büyüklerindedir. “Başlangıç itibariyle bir toprak ve su kaynaklarını geliştirme projesi olarak tasarlanan GAP, tarım, enerji, altyapı, endüstri, eğitim, sağlık, sosyal hizmetler vb. bileşenlerin de dahil edilmesiyle entegre bir bölgesel kalkınma projesine dönüştürülmüştür”(GAP,BKİB,SEP, 1995 :1).

Güneydoğu Anadolu Bölgesi eski çağlarda medeniyetin beşiği olmuş, üzerinde birçok uygarlıklar yaşamıştır.Bugün varılan noktada bu bölgemiz,Türkiye’nin diğer bölgelerine oranla daha az gelişmiştir. Az gelişmişliğin tüm boyutuyla yaşamın her alanına yansımaları, bölgenin bu durumunu değiştirme düşüncesini ortaya koymuştur. Böylece bölgenin en önemli iki akarsuyu olan Fırat ve Dicle nehirlerinden sulama ve enerji üretimi amacıyla yararlanma düşüncesi gündeme gelmiştir. Önceleri Aşağı Fırat Havzası’nın planlanması başlatılmış, daha sonraları Dicle Nehri üzerinde yapılması düşünülen barajların da eklenmesiyle detaylı ve kapsamlı bir proje ortaya çıkmıştır. Bu proje ile Fırat ve Dicle nehirleri üzerinde yapılması hedeflenen barajlar, hidroelektrik santralleri ve sulama tesislerinin yanısıra, kentsel ve tarımsal alt yapı

ulaştırma, konut, sağlık, eğitim ve turizm gibi tüm sektörlerde kalkınma hedeflenmiştir. Bu projeye “Güneydoğu Anadolu Projesi” adı verilmiştir.

I. II.GAP’ın Tarihsel Gelişim Süreci

Dünya’da, birçok ülkede bölgeler arasında eşit olmayan gelişmeler gözlenmektedir. Eşitsiz gelişimin doğurduğu az gelişmişlik o bölgenin üzerinde yaşayan insanlarına olumsuz yansımaktadır. Bu duruma devletlerin o bölgelere ilgisinin yetersizliğide eklenince, toplumun bir bölümünde yaşamın her alanına yansıyan olumsuz gelişmelerin arttığı gözlenmiştir. Bu yansımalar bölgeler arası dengesiz gelişmeleri yıldan yıla derinleştirerek toplumsal huzursuzluklara neden olmuştur. Ülkeler bu durumun ortadan kaldırılması için arayışlara girmişlerdir. Böylece ilk bölgesel gelişme düşünceleri ortaya çıkmaya başlamıştır.

Dünya’da birçok bölgesel gelişme çalışmaları örneklerini görmekteyiz. İlk örneklerden birisi bundan 65 yıl önce ABD de Meksika yakınlarındaki Tennessee vadisinde kurulan “Tennessee Valer Authority” dir. Bu proje ile vadi planlaması uygulamasına gidilmiştir. Bundan başka İtalya’da, Kuzey-Güney farklılaşmasını ortadan kaldırmak için birtakım projeler geliştirilmiştir. Caller’de; eski sanayinin çökmesi sonucunda, İngiltere de; Kuzeydoğu Bölgesi’ni kalkındırmak için, Bereziya da, Kuzeydoğu Bölgesi Kalkınma Ajansı “Sudene” kurulmuştur. Bugün özellikle AT ülkelerinde bunlara benzer birtakım projeler üretilmiş ve ortaya konmuştur (Dağ,1995:142).

Türkiye’nin Güneydoğusu diğer bölgelerine oranla az gelişmiş bir bölge özelliği taşımaktadır. Az gelişmişliğin toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini ortadan

kaldırmak, bölgeler arası eşitsizliği gidermek için de bu bölgeye yönelik bölgesel kalkınma düşüncesi ortaya çıkmıştır. GAP'ın teorik olarak ortaya çıkışını değişik kesimlerden devlet büyükleri sahiplenmişlerdir. Siyasetçiler ve devlet adamları bu durumu politik malzeme olarak sürekli kullanmışlardır. Basın ve yayın organlarından bu haberleri Türk halkı uzun yıllar izlemişlerdir.

Verimli Hilal 'Fertile Crecent'adıyla anılan ve eski çağlarda medeniyetin beşiği olarak tanımlanan GAP Bölgesi aynı zamanda 'yukarı mezopotamya' olarak da bilinmektedir. GAP Bölgesi tarih boyunca Anadolu ve mezopotamya toprakları arasında geçişi sağlayan bir köprü görevi görmüştür. Bu özelliği nedeniyle bölgenin tarihi, dünyanın en eski ve köklü uygarlıklarının beşiği olan Anadolu ve Mezopotomya tarihleri ile bütünleşmiştir (GAP,Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı 1996).

Türkiye'nin önemli akarsularından olan Fırat ve Dicle nehirleri GAP Bölgesi'nden geçmektedirler. Doğu Anadolu'dan doğan bu akarsular, Güneydoğu Anadolu'yu geçerek sularını Basra Körfezi'ne boşaltırlar. Geçtikleri topraklar (GAP Bölgesi) yüzyıllardır suya hasrettir. Sular düzensiz bir şekilde vadilerden akıp giderken, Güneydoğu Anadolu köylüsü çaresiz izlemek durumunda kalmıştır. Bölge İnsanı'nın bu durumunu değiştirmek, düzensiz akan bu nehirlerle dizgin vurmak düşüncesi ortaya atılmıştır. Suları iyi bir şekilde değerlendirme düşüncesi Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ündür. Genç cumhuriyet'in topyekün kalkınma çabaları içinde bulunduğu sıralarda, enerji gereksiniminin önemini görerek, boşa akıp giden su kaynaklarını değerlendirmek için 1936 yılında "Elektirik Etüd İşleri İdaresi" ni kurmuştur. Etüd İdaresi "Keban Projesi" ile işe başlamıştır. Fırat

Nehri'nin tüm açılardan araştırılması için rasat istasyonları kurulmuştur. 1938 yılından itibaren Keban'da jeolojik ve topoğrafik etüdlere girişilmiştir. 1950-1960 yılları arasında da Dicle Nehri üzerinde sondaj çalışmalarına ağırlık verilmiştir. Yeni gereksinimler nedeniyle 1954 yılında Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (DSİ) kurulmuştur. Böylece Türkiye'de havza çalışmaları yapılması düşüncesi doğmuştur. Türkiye 26 havza'ya ayrılarak etüd ve planlama çalışmalarına başlanılmıştır (GAP BKİB,1996 : 1).

Bu çalışmalar sonucunda Aşağı Fırat ve Dicle Havzası'ndan ne şekilde faydalanacağı netlik kazanmıştır. 1977 yılında havza projelerinin "Güneydoğu Anadolu Projesi" adıyla anılması benimsenmiştir. Bu projenin daha kapsamlı yürütülmesi amaçlanarak, proje 1986 yılın da Devlet Planlama Teşkilatı'na verilmiştir. Yine 6 Kasım 1989 yılında 20334 sayılı resmi gazete de yayınlanan 338 sayılı kanun hükmünde kararname ile "GAP Bölge Kalkınma İdaresi" kurulmuştur. GAP Bölge Kalkınma İdaresi ile Bölge kapsamına giren yörelerin kalkındırılması, yatırımların gerçekleştirilmesi, plan, altyapı, ruhsat, konut, sanayi, maden, tarım, enerji, ulaştırma ve diğer hizmetleri yapmak veya yaptırmak, yöre halkının eğitim düzeyini yükseltmek için gerekli önlemleri almak veya aldirtmak, kurum ve kuruluşlar arasındaki koordinasyonu sağlamak amaçlanmıştır (GAP, BKİB , 1996 : 2).

I. 3. Coğrafi Konum ve İklim

Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesinden biridir. GAP bu bölge illerinden Adıyaman, Gaziantep, Diyarbakır, Şanlıurfa, Mardin Siirt, Batman,Kilis ve şırnak illeri'ni kapsamaktadır. Güneydoğu Anadolu Projesi'nin yer

aldığı bölge Türkiye'nin diğer coğrafi bölgelerine oranla yüzölçümü olarak hem daha küçük hem de yüzey şekilleri bakımından daha az engebelidir.

GAP Bölgesi; kuzey ve doğu'da Doğu Anadolu Bölgesi'ne batı'da Akdeniz, güney'de Kilis'ten Dicle vadisi'ne kadar Suriye topraklarına, daha doğu'da Irak topraklarına komşudur. GAP'ın yer aldığı Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ni ; Güneydoğu Toroslar, Amanos Zagros dağları bir yay gibi çevreler. Bu dağlarda yaylalar yöre halkının yazları vazgeçilmez yaşam yerleridir. Bu yerlerde yükseltiler zaman zaman bin metrenin üzerine çıkmaktadır.

Bu Bölge de yüzey şekillerinin oluşumunda Fırat ve Dicle nehirleri önemli rol oynamışlardır. Kuzeyden gelen Fırat ırmağının 270 km.lik bölümü Gaziantep, Adıyaman illeriyle Şanlıurfa ili arasında sınır çizgisi oluşturarak Suriye'ye geçer. Diyarbakır'ın Dicle ilçesi yakınlarından Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne giren Dicle ırmağı, irili ufaklı birçok akarsu ile birleşerek Siirt- Mardin il sınırını çizer ve Irak topraklarına geçer (Görsel ,Büyük Genel Kültür Ansk. cilt, 6 :3732).

Bölge; bitki örtüsü bakımından çok yoksuldur. Doğal ormanlar yok denecek kadar azdır. Oranladığımız da Türkiye orman varlığının % 2-3'ü kadardır. Ağaç cinsi genelde meşedir. Geri kalan bölümü bozkırlar oluşturmaktadır. Bölge'de yazlar çok sıcak geçmektedir. Türkiye'nin en sıcak illeri (Diyarbakır, Gaziantep, Şanlıurfa) GAP Bölgesi'nde yer almaktadır. Adı geçen bu illerde sıcaklıklar Ağustos ayında 45 - 47 dereceye kadar çıkmaktadır. Bu nedenle bölgenin büyük bölümünde özellikle yaz aylarında kuraklık yaşanmaktadır. Kışları karasal iklim egemendir. Bölge bol yağış almamakla birlikte orta derecede soğuk geçmektedir. Tabanın fazla yüksek

olmaması ve bölgeyi kuzeyden çeviren yüksek dağların bulunması kışların Doğu Anadolu kadar sert geçmesini engellemektedir. Gece ile gündüz arasındaki sıcaklık farkları büyüktür. Yağış kuzey'den güney'e inildikçe azalmaktadır. Daha güney'e doğru bölge çölsü bir karakter taşımaktadır. Yıllık yağış miktarı km² ye Şanlıurfa'da 328 mm., Diyarbakır'da 495 mm , Gaziantep'te 588 mm., Adıyaman'da 835 mm , Siirt'te 713 mm. dir (Türkiye Ansiklopedisi , cilt , 2 : 685).

I. 3. Nüfus

GAP Bölgesi, hem yüzölçümü hem de nüfus bakımından yaklaşık olarak Türkiye'nin % 10'unu oluşturmaktadır. 1990 nüfus sayımına göre bölgede 5.158.013 kişi yaşamaktadır. Bu da ülke nüfusu'nun 9.1'ini oluşturmaktadır. Bölgede bulunan Gaziantep, Diyarbakır ve Şanlıurfa büyük nüfus yoğunluğuna sahip illerimizdir (GAP SEP, 1995).

Tablo 1 : Nüfusun Kırsal ve Kentsel Dağılımı

İller	Toplam	İl ve İlçe Mer. Nüf.	Bucak ve Köy. Nüf.
Adıyaman	513.131	219.304	293.827
Diyarbakır	1.094.994	600.640	494.356
Gaziantep	1.140.394	821.127	319.467
Mardin	557.727	249.032	308.695
Siirt	243.435	110.139	133.296
Ş.Urfa	1.001.455	551.124	450.331
Batman	344.669	193.621	151.048
Şırnak	262.006	125.264	136.742
GAP	5.158.013	2.870.251	2.287.762
Türkiye	56.473.035	33.326.351	23.146.683

Kaynak : GAP, BKİB, Sosyal Eylem Planı , 1995 : 10

Tablo 1 de görüldüğü gibi nüfus yoğunluğuna sahip Diyarbakır, Gaziantep ve Şanlıurfa'nın GAP'ın bitirilmesinin hedeflendiği 2005 yılında kentsel nüfusun yarısına yakınına barındıracağı sanılmaktadır. Bunun yanında orta büyüklükte ki yerleşim alanlarının da plan dönemi içinde büyüme gösterecekleri gözönüne alınmaktadır.

Tablo 2 : Nüfusun Kentsel ve Kırsal Olarak Oransal Dağılımı

İller	1985		1990	
	İl - İlçe Merkezleri	Bucak-Köyler	İl - İlçe Merkezleri	Bucak-Köyler
Adıyaman	36.7	63.3	42.7	57.3
Batman	51.3	48.7	56.1	43.9
Diyarbakır	51.5	48.5	48.8	45.2
Gaziantep	67.4	32.6	72.0	28.0
Mardin	41.1	58.9	44.6	55.4
Siirt	39.7	60.3	45.2	54.8
Şanlıurfa	51.2	48.8	55.0	45.0
Şırnak	34.0	66.0	47.8	52.2
Gap	47.6	52.4	56.0	44.0
Türkiye	55.5	44.5	59.0	41.0

Kayna: GAP , BKİB, Sosyal Eylem Planı , 1995 : 11

GAP'ın uygulamaya başlamasıyla birlikte, kentleşme oranlarının da arttığı görülmektedir. 1985 - 1990 yılları arasında nüfusun kırsal ve kentsel dağılımına baktığımızda bunu açıkça görmekteyiz. GAP genelinde 1985 yılında il ve ilçe merkezleri nüfus dağılımı oranı % 47.6 iken, beş yıl aradan sonra 1990 yılı'nda bu

oran 9 puana yakın bir artışla % 56 olmuştur. GAP'ın başlama yılını 1985 olarak düşündüğümüzde, GAP'la birlikte kentsel nüfusun artışının hızlandığını görüyoruz.

GAP Bölgesi ile Türkiye'yi karşılaştıracak olursak; Türkiye yüzölçümü' 779.452 km², GAP'ın yüzölçümü'ü 75.358 km², GAP'ın Türkiye'ye oranı %9.7'dir. Toplam nüfus (1990) Türkiye'nin 56.479.035 iken, GAP'ın 5.158.013'dür. Türkiye'ye oranı %9.1 dir. Nüfus yoğunluğu Türkiye'de 72 , GAP'da 68 dir. Kentsel nüfus Türkiye'de 59, GAP'da 56 dır (GAP, SEP, 1995 : 12).

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde ki nüfus artış oranları 1945 den bu yanabütün beş yıllık dönemler de Türkiye ortalamasının üzerinde olmuştur: Netice olarak Bölgenin nüfus payı 1945 deki % 7 den ,1985 deki % 8.5'e ulaşmaya kadar sürekli artmıştır. Bunun nedeni ise bölgeden dışarıya yapılan önemli miktardaki göçün etkilerini aşan yüksek doğum oranıdır (Açma,1991:112).

GAP Bölgesi'nde ki kentsel ve kırsal nüfus artışının, Türkiye kentsel ve kırsal nüfus artışının üzerinde olduğu görülmektedir. Bölge illeri içinde kır nüfus artış hızı en yüksek olanı %0 29.8 le Şanlıurfa, en düşük olanı ise %0 2.6 ile Gaziantep'dir.

Tablo 3 :GAP Bölgesi Nüfusu'nun Türkiye Toplamına Oranı

yıl	Gap / Türkiye Oranı	Gap Artış Hızı	Türkiye Artış Hızı
1970	7.95	-----	-----
1975	8.05	2.77	2.53
1980	8.05	2.12	2.09
1985	8.58	3.81	2.52
1990	9.13	3.48	2.1

Kaynak: GAP, BKİB, Brifing Konuları, 1995 : 5

Bölge de İl ve İlçe Merkezlerinde ki nüfus artış hızı kırsal alanlara oranla dört kat daha yüksektir (Adıyaman'da % 0 64.4, Şırnak'ta % 0 107.2, Şanlıurfa'da % 0 60.5, Batman'da % 0 55.8). Bölgenin diğer İllerinde bu oran yaklaşık olarak % 0 40 dolayındadır. GAP Bölgesi nüfusunun yaş gruplarına göre dağılımına baktığımızda nüfusun büyük bir bölümünün çocuk ve gençlerden oluştuğunu görmekteyiz. 0 ile 14 yaş grubu arasındaki nüfusun toplam nüfusa oranı oldukça yüksektir. Bu oran 0-14 yaş grubunda Türkiye'de 37.5 iken, GAP Bölgesi'nde 48.8 dir. 15-65 yaş grubunda Türkiye'de 58.1, GAP'ta 48.2 dir. Görüldüğü gibi Türkiye ile GAP arasında oranlar bakımından anlamlı farklılıklar görülmektedir. GAP Bölgesi'nde 30 yaşın altında ki nüfusun toplam nüfusa oranı 2/3 kadardır. Bebek ölümleri oranı Türkiye ortalamasının üzerinde olmasına rağmen, genç nüfusun artmış olmasının nedeni aşırı doğurganlık olarak görülmelidir. Bebek ölümleri Türkiye genelinde binde 109 iken, GAP Bölgesi'nde binde 111 dir. Doğurganlık oranı (1985 yılı için) Türkiye'de 2.59 iken, GAPda 4.02 olmuştur. Buradan da anlaşılacağı gibi, bebek ölümleri Türkiye ortalamasının üzerinde olmasına rağmen, doğurganlık oranının çok yüksek olması bölgede çocuk ve genç nüfusun yüksek olmasını beraberinde getirmiştir.

Ekonomik olarak etkin olan nüfusa baktığımızda (15- 65 yaş), bölge toplam nüfusunun % 48'ini oluşturduğunu görmekteyiz. Bu etkin nüfus içinde kadınların payı da yadsınamayacak kadar fazladır. Özellikle kırsal kesimde çalışan kadın oranı erkek oranını geçmektedir. Tarımda egemen kadın nüfusu oran olarak yüksektir. Nüfusun cinsiyete göre dağılımı, Türkiye genelinde olduğu gibi GAP Bölgesi'nde de birbirine yakın oran oluşturmaktadır. Türkiye'nin Doğu ve

Güneydoğusu'nda olduğu gibi, GAP illeri'nde de erkek çocuğun öne çıkarılması ailelerin çok çocuklu olmalarının nedenleri arasında sayılabilir.

I. 5. Göç Hareketleri

“Nüfus artışına bağlı sorunlardan biri de ‘köyden şehre göç’ olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarım kesimindeki durumla hızlı nüfus artışının birlikte etkilediği bu olayı, genel çerçevesi ve Türkiye’de ki sebep netice ilişkileriyle incelemek uygun olur” (Tütengil , 1980 : 190).

Kırsal alanlardan şehre göç olgusu yüzlerce yıl öncelere dayanmaktadır. Sanayi Devrimi ile birlikte şehirleşme hareketine de tanık olundu. Kırsal alanlarda yaşayanların eski alışkanlıklarını bırakarak, daha iyi yaşam umudu ile şehirlere göç ettiklerini yüzlerce yıl önce Batı Avrupa’da ve daha birçok yerde görmekteyiz.

Güneydoğu Anadolu’da göç olgusu, Batı Avrupada ki gibi Sanayi Devrimi sürecinin getirdiği bir olgu olarak karşımıza çıkmamaktadır. Az gelişmiş bir bölge olan GAP Bölgesi 1965’lerden beri sürekli göç hareketlerine sahne olmaktadır. Önceleri bölge dışına doğru göç hareketleri olurken, kendi içinde göç alma oranı yüksek değildi. Bölgedeki yaşam koşullarının zorluğu, hızlı nüfus artışıyla birlikte istihdam olanaklarının yetersizliği, bölge insanını bölge dışı arayışlara itmiştir.

Bu konu’da Açma (1991:112) şöyle demektedir:

..Kırsal nüfusun önemli bir bölümünün bölge dışında ki kentlere göç ettiği görülmektedir. Bu kentler arasında bölge sınırlarına yakın olan Adana, Mersin ,Kahramanmaraş, Elazığ, Malatya’da vardır. Bölgedeki kentlerin kendi kırsal alanlarından nüfusu çekme ve emme kapasiteleri, sözü edilen bölge dışı kentlerle birlikte Ankara ve İstanbul’a akan dış göçü telafi etmeye yetecek ölçüde görülmemekte

Tablo 4 : GAP Bölge illeri Net Göç Oranları

İller	1960-1970	1970-1975	1975-1980	1980-1985
Adıyaman	- 74.4	- 86.6	- 31.8	- 34.0
Diyarbakır	- 10.6	- 15.8	- 21.9	- 14.6
Gaziantep	- 8.8	- 13.3	- 1,5	- 4.6
Mardin	- 37.4	- 28. 1	- 53.2	- 28.7
Siirt	- 10.4	- 13.4	- 26.3	- 37.5
Şanlıurfa	- 39.2	- 79.7	- 58.5	- 20.4

Kaynak : GAP ,BKİB, Sosyal Eylem Planı , 1995 : 14

Tablo 4’de görüldüğü gibi bölge illeri bir göç hareketi yaşamaktadır. 1960 - 1970 yılları arasındaki on yıllık süreçte en fazla dış göç veren bölge ilinin Adıyaman ve Şanlıurfa olduğunu görmekteyiz. 1975 yılından itibaren Mardin ili de dış göçü yüksek oranda veren bölge illerimiz arasına girmiştir. GAP Bölgesi içinde en az göç veren illerimiz Gaziantep ve Diyarbakır’dır. Bunda Gaziantep’in küçük ve orta düzeyde sanayi’ye sahip olması etkenler arasındadır. İstihdam olanakları bölge illeri arasında en yüksek olan ilimiz Gaziantep’dir. 1975 - 1985 yılları arasında Şanlıurfa’nın dış göç verme oranı düşmüştür. Adıyaman, Mardin ve Siirt bu yıllar arasında da en fazla dış göç veren bölge illeri olma özelliğini korumuşlardır.

GAP Bölgesi’nde ki illerden Gaziantep, Diyarbakır ve Şanlıurfa’nın nüfusu dış göç vermesine rağmen günümüz itibariyle aşırı ölçüde artmıştır. Bölge’nin en büyük üç ili olan bu illerin nüfusu bugün bir milyonun üzerine çıkmıştır. Bu illerin nüfus artışının kaynağı “köy” dür. Bölgede ki iç göçler bu şehirlerin nüfuslarını

günden güne artırmaktadır. Özellikle GAP'la birlikte Şanlıurfa il merkezinin nüfusu yoğun olarak artmış ve artmaktadır. Bunun yanında GAP'a ve ekonomik istemlere bağlı olmayan "can güvenliği ve terör" yüzünden iç ve dış göçler yaşanmaktadır. Bu olgu sonucunda şehirler daha da kalabalıklaşırken yaşam standartları daha da düşmektedir.

Tablo 5 : Çeşitli Merkezler Açısından GAP'a ve GAP Dışına Göçler (%)

Merkezler	Gap Bölgesi'ne		Gap Bölgesi'n den	
	1975-1980	1980-1985	1975-1980	1980-1985
Gap Yakın İller (Bingöl, Bitlis, Elazığ Hakkari, Malatya, Muş Van, Kahramanmaraş)	30.2	23.1	16.5	15.2
Çukurova (Adana, Hatay, İçel)	12.7	13.7	23.9	25.4
Metropoller (Ankara, İzmir, İstab.)	16.7	20.3	27.7	26.7
Diğer İller	22.5	30.5	23.4	24.9
Toplam	122.703	160.720	226.219	240.850

Kaynak: GAP, BKİB, GAP Böl. Nüfus Har. Araş. ODDÜ Sosy. Böl, 1994 : 15

Tablo 5'i incelediğimiz de GAP Bölgesi'ne göç edenleri yine bu bölge insanının oluşturduğunu görmekteyiz. Bunun yanında GAP Bölgesi'ne Çukurova'dan ve Metropoller'den göç edenler artmıştır. Bölge dışına göçler genelde Çukurova ve Ankara, İstanbul, İzmir gibi Metropoller'e olmaktadır. Bölge dışına göç edenler

aradıklarını bulamadığından geriye dönüş ve illerarası göçler sürmektedir. Bölge İnsanı'nın sosyal, kültürel ve toplumsal yapısı bölge dışındaki illerde uyumsuzluklara neden olmaktadır. Bu insanların çoğunun yeterli bir mesleğe sahip olmamaları iş bulamamayı da beraberinde getirmektedir. Çoğu mevsimlik işçi olarak çalışırken, göç etmeden önceki yaşam standartlarına dahi ulaşamamaktadırlar.

Böylece arayışlara giren bölge insanı, ya tekrar bölge içinde bir başka ile, ya da bölge dışına göç etmektedir. Son yıllarda GAP'ın sınırlı da olsa devreye girmesiyle bölge'de iş olanakları doğmaya başlamıştır. Daha önce bölgeden ayrılan birçok insan tekrar bölgeye göç etmeye başlamıştır. GAP'ın etkinliğini artırmasıyla birlikte bu göç oranının artması beklenmektedir.

I. 6. Eğitim

İnsanların çağdaş bir toplum olarak ortaya çıkmaları, kuşkusuz bilimi, bilim'in yarattığı teknolojiyi ve onun ortaya çıkardığı ürünleri kullanmaktan geçmektedir. Tüm bunları başarmak ise, iyi bir eğitimi toplumun tüm kesimlerine yaygınlaştırmakla olanaklıdır. Az gelişmişlik ve gerilik çemberini kırmak sadece ekonomik çabalarla gerçekleştirilemez. Burada eğitimin yükleneceği işlev öne çıkmalıdır . Bu konu da Tanilli (1994:13) şöyle demektedir.

Eğitim kelimesi bir "süreci" dile getirir: Bu süreç önceden bilerek yada bilmeye rek, iki yada daha çok sayıda insanı birbirine bağlar onları birbiriyle ilişkiye geçirir ve karşılıklı düşünce alış verişini durumuna getirir. Bu anlamdadır ki, Eğitim okulun çerçevesini aşar, her yaşta ve yaşamın her alanında gözlenen bir süreç olup çıkar.

Geri kalmış bölgelere ve dolayısıyla GAP illeri'ne baktığımızda; bu iller de eğitim etkinliklerinin de istenilen düzeyde yaygınlık kazanmadığını görmekteyiz. Zaten

sadece okul çağındaki çocukların okuma - yazma öğrenmesine yönelik köy ve kasabalardaki eğitim gerçek işlevini yerine getirememektedir. Oysa yıllardır eğitimsiz bırakılan kuşaklar bugün GAP'ta hane halkı reislerini oluşturmaktadırlar. Onların çocuklarının eğitime bakış açıları "Benim günüm nasıl geçmişse, onlarınki de öyle geçer" anlayışındadır. Öyleyse Tanilli'nin de dediği gibi; özellikle az gelişmiş ve geri kalmış yörelerde eğitim "okulun çerçevesini aşan, her yaşta ve yaşamın her durumunda yaşanan bir süreç olmalıdır" Çağdaş bir toplumun yaratılmasının, çağdaş bir eğitimle, çağdaş ailelerin yaratılmasından geçeceğini unutmadan...

Şimdi çeşitli istatistik verilerden yola çıkarak GAP Bölgesi'nin eğitim etkinlikleri'ne bakalım:

İlkokullar da 1980-1981 ile 1990-1991 yılları arasında Türkiye'de okul sayısı 45.637'den 51.055'e çıkmıştır. 10 yıllık süreçte Türkiye genelinde ilkokul sayısında beş bin civarında bir artış gerçekleşmiştir. Bu esnada öğrenci sayısı bir milyon öğretmnen sayısında da dokuz bin civarında bir artış olmuştur. Aynı öğretim yılları arasında GAP Bölgesi'nde ilkokul sayısındaki artış 1.200 civarında, öğrenci sayısında 300 bin, öğretmen sayısında da 3.800 civarında bir artış gerçekleşmiştir. GAP'ı oluşturan illerde 10 yıllık süreçte ilkokul sayısında en çok artışın Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep ve Şanlıurfa'da olduğunu görüyoruz. Öğrenci sayısındaki artışta başı Diyarbakır çekerken, bu ili Şanlıurfa ve Gaziantep izlemektedir. Bölgede okul ve öğrenci sayılarındaki en az artışın Mardin ve Siirt illerinde gerçekleştiği görülmektedir. 1980-1981 öğretim yılına oranla, 1990-1991 yılında Mardin ilinde öğrenci sayısı azda olsa artarken, okul ve öğretmen sayısında azalmalar olmuştur. Yine

Siirt ilinde 1980-1981 öğretim yılında okul oranı 467'den 347'ye düşerken, öğrenci sayısının 44.227'den 30.091'e, öğretmen sayısında 1.645'den 887'ye indiğini üzülerek görmekteyiz (DİE, GAP, İl İstatistikleri, 1950-1994).

Tablo 6 : İlkokul , Ortaokul , Genel Lise , Mesleki ve Teknik Liselerde Okullaşma Oranı

İller	İlkokul	Ortaokul	Genel Liseler	Mes.Tek.Liseler
Adıyaman	86.30	47.41	19.89	8.95
Diyarbakır	76.70	36.26	17.61	6.22
Gaziantep	94.54	43.37	20.73	9.01
Mardin	54.97	23.19	8.09	3.77
Siirt	45.37	16.91	6.00	3.59
Şanlıurfa	79.20	29.84	10.00	5.64
Batman	74.20	38.21	14.25	8.81
Şırnak	51.15	14.97	5.11	1.23
Gap	74.86	33.55	14.24	6.38
Türkiye	87.16	56.51	24.84	18.82

Kaynak : MEB Verileri , 1992 - 1993 .

İlkokullar da olduğu gibi, ortaokullarda da GAP toplamında okul artış hızı öğrenci artış hızının gerisinde kalmıştır. 1980-1981 yılı itibariyle öğrenci sayısı genel ortaokullarda 60.464 iken, 1990-1991 öğretim yılında 119.043'e çıkmıştır. Okul sayısının da 208'den 318'e çıktığını görüyoruz. GAP genelinde Mesleki ve Teknik Ortaokullarda 1981 ile 1991 yılları arasındaki okul ve öğrenci sayısında Ortaokullara

benzer artışlar görülürken, Öğretmen sayılarının çok yetersiz olduğu, hatta bazı yıllarda bu alanda hiç öğretmen bulunmadığı görülmektedir (DİE , GAP , İl İst.1994).

1980-1981 ile 1990-1991 verilerine göre Türkiye’de genel liselere oranla, Mesleki ve Teknik Liseler daha fazladır.1980-1981 öğretim yılında Türkiye’de 1167 genel lise ve bu liselerde 534.605 öğrenci ile 38.402 öğretmen bulunmaktadır. Bu yıllar arasındaki 1279 Mesleki ve Teknik Lisede 355.007 öğrenci ile 30.950 öğretmen eğitim etkinliklerini sürdürmektedir. 10 yıllık süreçte, yani 1990-1991 öğretim yılına geldiğimizde Türkiye genelinde 1778 genel lise, bu liselerde 799.358 öğrenci ile 63.858 öğretmenin olduğunu görüyoruz. Aynı yılda Mesleki ve Teknik liselerin sayıları 1965’e ulaşırken, bu okullarda 627.274 öğrenci ile 48.917 öğretmenin eğitim etkinliklerini sürdürdüklerini görüyoruz (DİE , GAP , İl İst. 1950-1994).

GAP Bölgesi genelinde, 1980-1981 yılları itibariyle genel liselerin sayısı Mesleki ve Teknik Liselerden fazla iken, 1990-1991 yılında Mesleki ve Teknik Liselerin artışı görülmektedir. Genel liseler ile Mesleki ve Teknik Liseler karşılaştırıldığında, öğrenci yoğunluğunun genel liselerde daha fazla olduğu görülmektedir. 1980-1981 öğretim yılında GAP Bölgesinde 76 genel lise ve bu liselerde 30.596 öğrenci eğitim görürken, 1670 öğretmen görev yapmaktadır. 1990-1991 öğretim yılında öğrenci sayısı 46.603’e, öğretmen sayısı da 2.899’a çıkmıştır. Mesleki ve Teknik liselerde 1980-1981 öğretim yılında okul sayısı 60, öğrenci sayısı 14.198, öğretmen sayısında 1.218’dir. 1990-1991 öğretim yılında, okul sayısı 103’e, öğrenci sayısı 22.227’ye, öğretmen sayısı da 1732’ye çıkmıştır. Bölge illeri arasında

okullaşma oranı Diyarbakır ve Gaziantep'te öne çıkarken, en az gelişme Mardin ve Siirt illerinde olmuştur (DİE , GAP , İl İst. , 1950-1994).

Tablo 7 : Okuma - Yazma Bilen Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı
(6 ve Daha Yukarı Yaş)

	1985 (%)			1990 (%)		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Adıyaman	61.9	75.8	48.0	67.3	80.2	54.6
Diyarbakır	52.3	69.8	33.9	56.2	73.0	38.0
Gaziantep	71.1	83.3	58.8	73.9	85.0	62.4
Mardin	48.2	66.5	29.3	54.1	71.5	36.3
Şanlıurfa	48.0	65.4	29.4	56.2	72.7	38.8
Siirt	50.7	67.8	34.8	53.9	71.1	36.1
Batman	—	—	—	57.6	74.2	40.1
Şırnak	—	—	—	40.8	58.4	20.4
Gap	56.0	72.0	39.6	60.4	75.5	44.3
Türkiye	77.4	86.5	68.2	80.4	88.7	71.9

Kaynak : DİE , 1993 .

Az gelişmişliğin göstergelerinden birisi de nüfus içindeki okur yazar oranıdır. Türkiye genelinde okuma yazma bilenlerin oranı erkekler lehinedir. Türkiye genelinde erkek nüfusun (1985 yılı itibariyle) okuma - yazma oranı % 86.5 dir. Bu durum 1990 yılına gelinceye kadar 2.2 puanlık bir artış göstererek % 88.7'ye çıkmıştır. Kadınlarda okur - yazarlık oranı 1985 yılında 68.2 iken, 1990 yılında 71.9'a yükselmiştir. GAP geneline baktığımızda 1985 yılında % 72.0 olan erkekler okuma

yazma oranı, 1990 yılında 75.5'e çıkmıştır. Kadınlarda 1985 yılında 39.6 olan okuma - yazma oranı, 1990 yılında 44.3'e yükselmiştir (GAP ,BKİB, SEP , 1995 : 18-19).

Türkiye geneli ile GAP genelini karşılaştırdığımızda kadın okuma - yazma oranının bölgede çok düşük olduğunu görmekteyiz. Yörenin sosyo - ekonomik yapısının bunda etkili rol oynadığı bilinmektedir. GAP Bölgesi'ne il düzeyinde baktığımızda okur - yazarlık oranının en yüksek olduğu illerin Gaziantep (% 73.9) ve Adıyaman (% 67.3), en düşük olduğu ilin ise Şırnak (% 40.8) olduğunu görmekteyiz. GAP Bölgesi'nde 1990 yılı itibariyle 4.160.732 kişinin yaşadığını görüyoruz. Bu nüfusun 1.645.671'i okuma - yazma bilmemektedir. Bunu cinsiyete oranladığımızda 517.284'ünün erkek, 1.128.387'sinin kadın olduğunu üzülerek görmekteyiz. Bu oran ürkütücü bir boyut taşımaktadır. Toplumun 2/3'nün okur - yazar olmadığı bir bölge...(GAP, SEP, 1995).

GAP Bölgesi yüksek öğrenimden aldığı pay ile de gerilerde kalmaktadır. Bölgede Diyarbakır, Gaziantep ve Şanlıurfa'da Üniversite bulunmasına rağmen bu üniversiteler istenilen düzeyde gelişmemişlerdir. Şanlıurfa ve Gaziantep'te 1992 yılında kurulan Üniversiteler bir çok sıkıntı içinde gelişme uğraşı vermektedirler. Öğretim elemanı sorunu, bina, derslik ve öğrencilerin barınma sorunları büyük sıkıntılar yaratmaktadır. Diyarbakır'da bulunan Dicle Üniversitesi eski olmasına rağmen aynı sıkıntıları o'da yaşamaktadır.

GAP Bölgesi'nde 1991 - 1992 öğretim yılı itibariyle 11.521 ön lisans ve lisans düzeyinde öğrenci bulunmaktadır. Yine aynı öğretim yılı içerisinde bölgede Yüksek lisans ve Doktora düzeyinde 242 öğrenci bulunmaktadır (Master 110,

Doktora 80). GAP Bölgesi'nde bulunan toplam 988 Öğretim Elemanınının 862'si Diyarbakır ve Gaziantep'teki Üniversiteler de bulunmaktadır. Şanlıurfa'da ise 82 öğretim elemanı bulunmaktadır.

Tablo 8 : Yükseköğretimde Öğretim Elemanları Sayıları

	Öğrt. Yılı	Topl.	Prof.	Doç.	Y.Doç.	Öğr. Gör.	Arş. Gör.	Diğer.
Türkiye	1991-1992	38.132	4.841	2.976	3.580	4.867	11.232	3.355
Gap	1991-1992	988	45	57	123	---	---	763
Adıyaman	1991-1992	13	---	---	---	---	---	13
Diyarbakır	1991-1992	644	34	35	86	---	---	489
Gaziantep	1991-1992	218	7	18	29	---	---	164
Mardin	1991-1992	10	1	---	---	---	---	9
Siirt	1991-1992	21	---	---	---	---	---	21
Ş.Urfa	1991-1992	82	3	4	8	---	---	67

Kaynak : DİE, GAP, İl İstatistikleri, 1950 - 1994.

I. 7. Sağlık

Nüfus konusunu anlatırken, Türkiye'nin hızlı bir nüfus artışı yaşadığını ve %2.5'lik artış hızı ile dünyanın en hızlı çoğalan ülkeleri arasında olduğunu vurgulamıştık. Kendisi gelişmekte olan Türkiye'nin bölgeleri arasında az gelişmişlik olgusunu yaşayan yerler olduğunu ve eşitsiz gelişmenin bu bölgelerde kendini tüm alanlarda duyumsattığını görmüştük. Ekonomik az gelişmişliğin belirleyici olarak Eğitimi, Kültürü, sosyal yapıyı ve buna benzer tüm alanları etkilediğini istatistik verilere dayanarak anlatılmıştı. Eşitsiz gelişmenin etkilediği ve tüm açıklığı ile kendini

gösterdiği alanlardan birisi de sağlık hizmetlerinin yaygınlık düzeyidir. Bu düzey aynı zamanda az gelişmenin belirleyici öğelerinden biridir.

GAP Bölgesi Türkiye'nin nüfusu en hızlı artan bölgesidir (%3.4). Diğer hizmetlerin dağılımında olduğu gibi, bu bölge sağlık hizmetlerinin dağılımında da olumsuz payını almaktadır. Bölgenin dağınık bir yerleşim düzenine sahip olması sağlık hizmetlerinin toplumun tüm kesimine götürülmesini engellemektedir. Bunun yanında bölgenin coğrafi, ekonomik, sosyo - kültürel yapısı nedeniyle yöreye sağlık hizmetlerini götüren personelin gelmesi zorlaşmaktadır. Devlet etkili ve özendirici önlemleri alamadığından bölgenin sağlık hizmetleri aksamaktadır.

Tablo 9 : Sağlık Personeli Sayısı (1990 yılı itibariyle)

	Uzman Hekim	Pratisyen Hekim	Diş Hekimi	Hemşire	Sağlık Memuru	Ebe
Türkiye	24.900	25.739	10.514	44.904	21.547	30.415
Gap	962	1.435	294	2.169	1.329	1.885
Adıyaman	35	107	17	234	171	271
Diyarbakır	521	481	92	821	497	463
Gaziantep	249	299	109	422	155	359
Mardin	28	118	15	210	175	218
Siirt	17	94	11	87	91	112
Şanlıurfa	76	214	36	260	131	297

Kaynak : DİE, GAP, İl İstatistikleri, 1950 - 1994 .

1990 yılı itibariyle Türkiye genelinde 24.900 uzman hekim bulunurken, bunun sadece 962'si GAP Bölgesi'nde bulunmaktadır. Aynı durum tüm sağlık

personelinde kendini göstermektedir. Türkiye’de uzman hekim başına düşen kişi sayısı 2.268 iken, bu oran GAP Bölgesi’nde 5.362 dir. Duruma GAP Bölgesi illeri düzeyinde baktığımızda, en çok uzman hekimin Diyarbakır (521) ve Gaziantep’de (249) bulunduğunu görmekteyiz. Bu illerde uzman hekim başına düşen kişi sayısı, Diyarbakır’da 2.102, Gaziantep’de 4.581 kişi olduğunu görüyoruz. Bölgede en az uzman hekim’in olduğu iller, Siirt (17), Mardin (28), Adıyaman (35) ve Şanlıurfa (76) dır. Bu illerde uzman hekim başına düşen kişi sayısı; Adıyaman’da 14.66, Siirt’te 14.320 , Mardin’de 19.919 , Şanlıurfa’da 13.177 dir (DİE, GAP, İl İst. 1994).

Görüldüğü gibi, GAP Bölgesi sağlık personelinin en az bulunduğu bölgedir. Var olan personel de İl ve İlçe merkezlerinde toplanmışlardır. köy ve mezralar sağlık personelinden habersiz bir şekilde yaşamaktadır. Sağlık sorunları kaderci bir anlayışla geleneksel bir şekilde çözülmekte, daha doğrusu çözülememektedir.

I. 8. Ulaşım

GAP Bölgesi’nde ulaşım ağının temelini karayolu oluşturmaktadır. Bölge batıda Gaziantep üzerinden Doğu Akdeniz ve Çukurova’ya bağlantı sağlarken, metropollere olan ulaşımını da bu karayolu ile sağlamaktadır. İç Anadolu’ya Kahramanmaraş, Malatya, Sivas bağlantısı ile, Doğuya Bitlis, Muş, Bingöl Karayolları ile bağlantı kurmaktadır. Bölge Batıda Kilis’ten, Doğu’da Cizre’ye kadar Suriye ile güney sınırını oluşturmaktadır. Daha doğuda ise Şırnak toprakları ile bir miktar Irak ile sınır oluşturmaktadır. Bu nedenle karayolu bağlantıları Irak ve Suriye ile de olmaktadır. Bölgenin karayolu ulaşımı Türkiye geneli ile kıyaslandığında, İl ve İlçe

merkezleri itibariyle olumlu durumdadır. Özellikle GAP Bölge İlleri'ni birbirine bağlayan Devlet Karayolu iyi durumdadır. Bunun yanında köy yollarının asfalt olmayışı özellikle kış aylarında çamur nedeniyle ulaşımı zorlaştırmaktadır. Bölge köylerinin İl ve İlçe ile bağlantılarını sağlayan yollar, 1980'li yıllara kadar toprak stabilize edilmiştir. 1994 yılına gelinceye kadar bu yollarda birtakım iyileştirmeler yapılmıştır. Bölgede bağlantısını asfalt yolla sağlayan köylerin oranının % 6, mezraların ise % 1 civarında olduğu görülmektedir. Türkiye geneline bakıldığında bu oran köyler için % 18 , mezralar için % 3'tür (GAP, BKİB, SEP, 1995 : 22).

Tablo 10 : GAP Bölgesi Ulaşım Altyapısı

Karayolları	Devlet ve İl Yolları	Köy Yolları
GAP	5.192 km.	30.296 km.
Türkiye	59.102 km.	308.597 km.
GAP / Türkiye	% 8.7	% 10

Kaynak : GAP, BKİB, Brifing Konuları, 1996 :5

Tablo 10 da görüldüğü gibi GAP Bölgesi'ndeki Devlet yollarının uzunluğu 5.192 km dir. Bunun Türkiye geneline oranı % 8.7 dir. Bölgedeki köy yollarının toplamı ise 30.296 km.dir. Türkiye geneline oranı ise % 10'dur.Yine bu bölgede Devlet Demiryolları iki hat üzerinden toplam 805 km.lik bir uzunluğu kapsamaktadır. Birinci hat; Gaziantep, Diyarbakır, Şanlıurfa, Batman hattıdır. İkincihat ise; Siirt, Elazığ, Malatya, Adana, İskenderun hattıdır. Türkiye genelinde

olduğu gibi bu bölgede de Devlet Demiryolları'ndan yararlanma en az düzeydedir. İnsanlar genellikle karayolu taşımacılığı ve ulaşımını tercih etmektedirler.

Bölge illeri'nden Gaziantep, Diyarbakır, Şanlıurfa, Batman, Siirt illerinde Havaalanları bulunmaktadır. Ancak bunlardan sadece Gaziantep ve Diyarbakır Havaalanları etkin olarak hizmet vermektedir. Diğer illerdeki Havaalanları Uçakların inmesi için gerekli altyapıyı henüz oluşturamamıştır. Bunların yanında Bölgeye yakın illerden Malatya, Elazığ, Adana Havaalanları bölgeye gelip gidenler için kullanılan ulaşım yollarıdır. Bölgenin kullanacağı ve denize açılacağı en yakın deniz ulaşımı, Mersin ve İskenderun limanlarından sağlanmaktadır. Bölge ekonomisinin canlanması bu limanların kapasite artışlarının da beraberinde getirecektir.

I. 9. Toprak dağılımı ve İnsan İlişkileri

Az gelişmiş bölgelerde yoksulluğun ve gelişememenin nedenlerinden birisi de toprak dağılımındaki dengesizlik olarak karşımıza çıkmaktadır. GAP Bölgesi'nde çok açık bir biçimde varlığını koruyan bu durum, bölgenin en önemli sosyo - ekonomik sorunu olarak belirlemektedir. Bölgedeki toprak dağılımına bakıldığında tarımla yaşayan çiftçi ailelerinin % 40'ının tamamen topraksız oldukları gör (1981 verileri). Toprağın Aileler arasındaki dağılımıda çok dengesizdir. Toprağı varolanların büyük çoğunluğu kendilerine yetecek toprağa sahip değildir. Bu Ailelerin %52.7'si 25 dekarın altında bir toprağa sahiptir. Bu oran toplam tarım yapılan toprakların ancak % 7.9'unu oluşturmaktadır. Bölgede 50 dekardan daha küçük işletmelerin oranı % 68.4 iken, 500 dekardan daha fazla toprağa sahip olan

işletmelerin oranı % 2 civarındadır. Bu işletmeler toplam tarım topraklarından %30.5 pay almaktadırlar (GAP ,BKİB, SEP , 1995 : 31).

1980'li yıllardan 1990 lı yıllara gelindiğinde küçük toprak işletmelerinin durumunda herhangi bir değişimin olmadığı görülmektedir. 1993 verilerine göre küçük toprak işletmelerinin oranının 1981'de olduğu gibi yine % 40 olduğunu görmekteyiz. 50 dekarın altındaki işletmeler % 46.4, 100 dönümden küçük işletmelerin oranı % 65 .8, 100 - 200 dönüm toprağa sahip işletmelerin oranı 16.3, 200 - 500 dönüm arası toprağa sahip işletmelerin oranı 12.3, 500 dönüm üstü işletmelerin oranı ise 5.4'tür (GAP ,BKİB, SEP 1995 : 31-32).

Toprak dağılımındaki dengesizlik sonucu geçimini sağlayamayan insanlar ya bölge içine ya da bölge dışına göçetmektedirler. Göçle birlikte göç edilen yörelerde kentleşme, işsizlik gibi birtakım sorunlar ortaya çıkmaktadır. Aradığını bulamayan kitleler caresiz kalmaktadırlar. Bölgede kalanlar ise, ortaklık ve kiracılık yolunu seçerek yaşamaya çalışmaktadırlar. Bu da tarımsal verimliliği ve yatırımları olumsuz yönde etkilemektedir.

Bütün bunların sonunda gelir dağılımında da aşırı dengesizlikler yaşanmaktadır. Toprağın miras yoluyla parçalanması da topraktan istenilen verimin alınmasını engellemektedir. Çok parçalı ve birbirinden uzak topraklar işletmecilik açısından ekonomik olmamaktadır. Bölge köylerindeki işletmelerin parça sayılarına bakıldığında, işletmelerin ancak % 15.2'sinin tek parçadan oluştuğu, geri kalanların ise iki ve daha fazla parçadan oluştuğu gözlenmektedir. İşletmelerin en parçalı olduğu bölge ili Gaziantep'tir. En az parçalı bölge ili ise Mardin'dir. Köy ağalığının egemen

olduğu yerlerde toprak daha az parçalıdır. Binlerce dönüm toprak üzerindeki insanlarıyla birlikte ağa'nın mülküdür. İnsanların ırgatlık ettiği, ürettiğinden sadece karnı doycak kadar pay aldığı bir toprak - insan ilişkisi GAP Bölgesi'nde en sık karşılaşılan bir olgudur. Bölge; ağa oğullarının Stanford ya da Sorbonne üniversiteleri'nde okutulduğu, kızları iki defa pastaneye ya da sinemaya gitti diye şehir meydanlarında herkesin gözleri önünde boğazı kesilerek öldürüldüğü, 12-13 yaşlarındaki kız çocuklarının 30 - 40 yaşındaki erkeklere eş diye para karşılığı satıldığı bir sosyo - ekonomik düzene sahne olmaktadır.

II. GAP ve HEDEFLERİ

II. 1. Ulaşılması Öngörülen Hedefler

İlk olarak DSİ tarafından planlanan GAP Projesi, öncelikle sulama ve hidroelektrik üretimine yönelik 13 projenin toplamından oluşmaktadır. GAP Bölgesi su ve toprak kaynakları bakımından zengin bir bölgedir. Bölgenin ana su kaynaklarının başında gelen Fırat ve Dicle nehirleri Türkiye'deki toplam yüzey sularının % 28'ini oluşturmaktadır. Bölgedeki sulanabilir toprak alanında, Türkiye'deki toplam sulanabilir toprak alanının % 20'si kadardır. Bu potansiyeli harekete geçirip, sulama, elektrik üretimi, kuraklığı önleme ve su akışının düzenlenmesi gibi düşünceler doğrultusunda GAP entegre bir proje olarak ortaya çıkmıştır.

GAP'ın hedeflediği projeler, Fırat ve Dicle Havzası'nda olmak üzere toplam 13 projeden oluşmaktadır. Bu projelerin yedi tanesi Aşağı Fırat Havzası'nda, altı tanesi de Dicle Havzası'nda yer almaktadır. Bunlar 21 baraj, 17 hidroelektrik

santrali, sulama şebekeleri ve tünellerden oluşmaktadır. Bu projelere baktığımızda aşağıdaki adlar altında toplandıklarını görürüz.

Fırat Havzası'nda yer alan projeler.

1. Atatürk Barajı ve Hidroelektrik santrali.(Buna bağlı olarak Ş.Urfa Tünel.)
2. Karakaya Barajı ve Hidroelektrik santralleri.
3. Sınır Fırat Projesi.
4. Suruç - Baziki Projesi
5. Adıyaman - Kahta Projesi
6. Adıyaman - Göksu Projesi
7. Gaziantep projesi

Dicle Havzası'nda Yer alan Projeler

1. Dicle - Kralkızı Projesi
2. Batman Projesi
3. Batman - Silvan Projesi
4. Ilısu Projesi
5. Garzan Projesi
6. Cizre Projesi

Bu projeler GAP "Master Planı" ile "Hareket Planı" gözönüne alınarak gerçekleştirilmektedir. Master Plan GAP bölge potansiyellerinin belirlenmesi kalkınma süreci önündeki darboğazların giderilmesi ve kalkınma stratejileriyle hedeflerin saptanması amacıyla hazırlanmıştır. GAP Master Planı 5 yıllık bir dönem için hazırlanmıştır. Esas yönetim, eşgüdüm izleme ve değerlendirme GAP Bölge

Kalkınma İdaresi tarafından yürütülmektedir. Bu proje; yalnızca baraj ve sulama sistemlerini değil, tarım, enerji, ulaşım, telekomünikasyon, sağlık, eğitim, kırsal ve kentsel altyapı gelişimi ve buna benzer tüm sektörleri içermektedir (GAP, Sürdürülebilir Entegre Bölgesel Kalkınmaya Yönelik Yenilikçi Bir Yaklaşım , 1996).

GAP Hedefler bakımından üç bölüme ayrılmıştır. Temel amaç; birinci bölümde (1994'e kadar) devam eden projelerin bitirilmesi ve topyekün kalkışa geçişin hazırlığının yapılması. İkinci bölümde (1995- 2004 arası) ekonominin yeniden yapılandırılması ve büyümenin hızlandırılması. üçüncü bölümde (2005 ve sonrası) ise istikrarlı ve kendi başına büyüme hedeflenmiştir. GAP Master Plan'a göre kalkınma hedeflerini şu ana başlıklar altında toplayabiliriz.

- a) Tarımsal Kalkınma Hedefleri
- b) Sınai kalkınma Hedefleri
- c) Sosyal Kalkınma Hedefleri.

GAP Bölgesi genel kalkınma hedefleri ve stratejileri saptanırken, varolan kaynaklar gözönüne alınarak "ulusal Ekonomi" ve "ulusal Kalkınma"nın amaçları da gözardı edilmeden hedefler belirlenmiştir.

II. 2.GAP'da Ulaşılan Son Durum

GAP ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin topyekün kalkınmasının hedeflendiğini daha önce belirtilmişti. Yapılan yatırımların ve alınan önlemlerin bölge insanı'nın yaşam standartlarını yükselterek, bölgelerarası eşitsiz gelişimin ortadan kaldırılması ana düşüncesini oluşturduğu belirtilmektedir. GAP yatırımlarına 1996 fiyatlarıyla baktığımızda; bunun 2 katrilyon, 560 trilyon, 500 milyar TL. olduğunu

görüyoruz. Bu rakamı ABD Doları bazında düşündüğümüzde 32 milyar dolar olduğu ortaya çıkmaktadır. GAP için 1995 yılı sonuna kadar, yaklaşık olarak 979.7 trilyon TL harcanmıştır. Nakti gerçekleşme oranı ise % 38.3 oranına ulaşmıştır.

GAP için yapılan yukarıdaki harcamalar Ulusal kaynaklardan yapılan harcamalardır. Bunların dışında dış kaynaklardan sağlanan değişik kredilerle de birçok yatırım yapılmaktadır. Bu kredilerle yapılan yatırımlar (1996 yılı itibariyle) 2.1 ABD dolarına ulaşmaktadır. Ayrıca birtakım projelerde yap - işlet devret modeline görede finanse edilmektedir.

Tablo 11 :GAP'da Sektörel Hedeflere Yönelik Nakdi Gerçekleşmeler
(1995 Yılı Sonu İtibariyle)

Sektörler	%
Tarım Sektörü	8.7
Enerji Sektörü	69.6
Madencilik	84.6
İmalat	40.1
Ulaşım	27.0
Turizm	23.1
Konut	29.9
Eğitim	37.5
Sağlık	70.9
Diğer Kamu Hizmetleri	39.7

Kaynak :GAP, BKİB, Güneydoğu Anadolu Projesi'nde Son Durum , 1996 : 2

1996 yılı bütçesinde GAP'a ekonomik sektörlerde (Tarım, Madencilik Enerji, Ulaştırma, Turizm) 27 trilyon 463 milyar 200 milyon TL., sosyal sektörlerde de (konut, eğitim, sağlık, kentsel altyapı ve diğer kamu hizmetleri) 8 trilyon 154 milyar 700 milyon TL. olmak üzere toplam 35 trilyon 617 milyar 900 milyon TL' lik yatırım ödeneği tahsis edilmiş bulunmaktadır (GAP, BKİB, GAP'da Son Durum 1996).

GAP Türkiye'nin tüm bölgeleri için planlanan yatırımların önemli bir bölümünü içermektedir. 1996 yılı devlet yatırım planlarında yer alan yatırımların yaklaşık % 15 kadarı GAP kapsamında yer alan projelere ayrılmıştır. Bu projeler arasında baraj, sulama kanalları bulunduğu gibi, GAP Uluslararası havaalanı ile Gaziantep 200 yataklı acil yardım hastanesi de bulunmaktadır. Bugün GAP kapsamında bulunan ve enerji üretimini sürdüren Atatürk ve Karakaya barajları Türkiye ekonomisine önemli katkılar sağlamaktadır. 1996 yılı itibariyle Atatürk Barajı'ndan 30.086.410.000 kwh, Karakaya Barajı'ndan da 68.574.051.000 kwh enerji üretilmektedir. GAP'ta üretilen enerji 1996 yılı itibariyle 10.2 milyar kwh.tir. Bu da Türkiye hidroelektrik enerji üretiminde % 47'lik bir pay oluşturmaktadır.

GAP Bölgesi'nde Fırat ve Dicle Havzaları'nda aşamalı olarak sulu tarıma geçilmektedir. Sulu tarımla birlikte bölgede daha önce yapılamayan pamuk üretimi gerçekleşmeye başlamıştır. 1995 yılı itibariyle Fırat ve Dicle havzalarında 1.239.600 dekar dönüm toprak devlet tarafından sulanmaktadır. özellikle Şanlıurfa - Harran Ovaları'nda sulu tarıma açılan 300.000 dekar alanın 200.000 dekarı kadarında pamuk üretimi yapılabilmektedir. 1996 yılı itibariyle Şanlıurfa- Harran Ovaları'nda sulu tarıma açılan alan 300.000 dekardan, 390.000 dekara çıkmıştır. GAP'ın aşamalı

tamamlanması sulu tarıma açılan alanlarıda aşamalı olarak artıracaktır. Bölgede ürün çeşitliliğinin artırılması için birtakım projeler de hazırlanmıştır. GAP Kalkınma İdaresi Başkanlığı'nda Çukurova Üniversitesi ve bölgedeki diğer Üniversiteler ile işbirliği yapılarak, "Koruklu Tarımsal Araştırma İstasyonu" kurulmuş ve etkinliklerine başlamıştır.

Bölgenin topyekün kalkınması için tüm alanlarda çalışmalar yapılmaktadır. Bunlardan birisi de altyapı çalışmalarıdır. Bölge illeri'nden Gaziantep'te organize sanayi bölgeleri kurulmuştur. Bu il orta ölçekli sanayinin bulunduğu önemli bölge ilidir. Diğer bölge illerinde de organize sanayi bölgeleri kurulmaya başlanmıştır. 1996 yılında 300 hektarlık bir alanda Mardin OSB (Organize Sanayi Bölgesi) kurulmuş ve tamamlanmıştır. GAP'la birlikte bölge illerinde bir canlılık görülmekte, OSB'ler yoğunlaşmaktadır. GAP'ın getireceği bölgesel kalkınma ile ulaşım ve yük taşıma talebinin de artacağı düşünülmüştür. Bu çerçevede bölgede egemen olması düşünülen ulaşım türleri ve güzergahları da belirlenmiştir. Böylece GAP'ın tamamlanmasıyla birlikte bölge dışına taşan ulaşım ağı sisteminde eksiksiz devreye girmesi amaçlanmıştır.

Bölgenin gelişmesiyle birlikte artan yük ve yolcu talebini karşılamak, bölge ürünlerinin açılımının sağlanmasını kolaylaştırmak için, bölgede büyük kapasiteli Uluslararası standartlarda bir havaalanı yapılması planlanmıştır. 1996 yatırım planına alınarak yürürlüğe konmuştur. Bölgede İmar, Planlama ve harita çalışmalarıda başlatılmıştır. GAP Bölgesi'nde Temmuz 1996 yılı itibariyle 9'u il, 72'si ilçe olmak üzere toplam 172 adet belediye bulunmaktadır. Bu belediyelerden iki tanesi

(Gaziantep ve Diyarbakır) Büyükşehir statüsündedir. 1990 nüfus sayımına göre bölge nüfusunun yaklaşık % 61'i belediye sınırları içerisinde yaşamaktadır (GAP, BKİB, GAP'ta Son Durum, 1996 : 9).

III. GAP BÖLGESİ'NDE TOPLUMSAL ve KÜLTÜREL YAPI

III. 1.Aile Yapısı

GAP Bölgesi'nde, Aile yapısı daha çok sosyal bir birlik olmanın yanında ekonomik bir birim olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölgede aile reisi ailenin birlik ve bütünlüğünü temsil ederken, aile mülkiyeti'nin ve kazancınında denetimini elindetutan ve yönlendiren kişi olmaktadır. Aile fertlerinin bütün kazancı ailenin reisinde toplanır ve onun izni ve görüşü doğrultusunda değerlendirilir.

Bölgenin hızlı nüfus artışının nedenlerinden birisi de çok çocuğun, çok kazanç olduğu, aileye girdi sağlayan birer işletme birimi gözüyle görüldüğünden kaynaklanmaktadır. Soyun sürmesi düşüncesi de bölgede aile yapısının genişlemesine neden olan etmenlerdendir. Kızların adamdan sayılmadığı bölgede, erkek evlet edinme çabası da ailelerin çok çocuklu olmalarının bir nedenidir. Aile fertlerinden kız ya da erkekler cinsiyete bakılmaksızın özellikle tarım alanlarında çalıştırılmakta, ailenin her ferdine gelir getirici olarak bakılmaktadır. Buna rağmen erkek çocuk istemi her zaman öne çıkmaktadır.

GAP Bölgesi'ni oluşturan kırsal ve kentsel alanlarda aile yapısı genellikle "çekirdek" ve "geniş" aile tipindedir. Bazı yörelerde geniş aile yapısı öne çıkarken, bazı yörelerde de çekirdek aile ön plandadır. Çekirdek ailenin fertlerinden (oğul) birinin evlenmesiyle aile genişlemeye başlamaktadır. Bölgede en çok göze çarpan

durum (özellikle kırsal kesimde) çekirdek ailenin genişlenesi, daha sonra tekrar çekirdek aileye dönüşmesidir. Çekirdek ailede evlenen erkek çocuğun aileden ayrılarak ayrı bir ev kurması yadırganmaktadır. O bireyin uzun yıllar aile içinde kalarak aile işletmesinin sürekliliğini sağlaması istenir. Zamanla ailenin yaşlı bireylerinin ölmesiyle, ya da ailedeki diğer erkek çocukların evlenmesiyle geniş aile parçalanır ve çekirdek aileye dönüşür. Bu döngü böyle sürüp gitmektedir.

Geleneksel geniş aile bölgede varlığını sürdürmesine rağmen son yıllarda kırsal ile kentsel alanlar arasında giderek dengenin değiştiği gözlenmektedir. Türkiye genelinde ki ve bölgedeki sosyo - ekonomik gelişmeler bölgedeki geniş aile yapısının çekirdek aile yapısına doğru değişmesini de beraberinde getirmektedir. Bölge insanının, başka bölgelerle olan ilişkileri, televizyon ve radyolar aile tipinin değişmesinde olumlu rol oynamaktadırlar.

Bölgede ki aile yapısına oransal olarak baktığımızda; kırsal alandaki aile yapısının % 60.1'ini çekirdek aile oluştururken, bu oran kentsel alanda 68.4'dür. Ancak burada gözönüne alınması gereken bir durumda bölgedeki çekirdek aile yapısının Türkiye'nin batısındaki bir çekirdek aile yapısına fazla benzemediğidir. Yöredeki çekirdek aile yapısı, geniş aile ile çekirdek aile arasında bir "geçiş" süreci görünümündedir. Yaşam biçimi ve alışkanlıkları itibariyle hem kırsal geniş aile özelliklerini gösterirlerken, hemde kentsel yaşam biçimine uymaya çalışmaktadırlar.

Geniş aile yapısı kırsal alanlarda % 24 iken, kentsel alanlarda % 13 civarındadır. Bunların yanında bölgede özellikle görülen bir aile tipi de babanın

ölümünden sonra yetişkin kardeşlerin oluşturduğu “Birleşik Aile” dir. Bu aile’de yetişkin erkek çocuklar evlendikten sonra babanın sahip olduğu mallar üzerinde yaşar.

Tablo 12 : GAP Bölgesi’nde Aile Yapısı

Aile Yapısı	Kır (%)	Kent (%)
Çekirdek Aile	60	68
Geniş Aile	24	13
Çekirdek + Bağımlı	13	12
Parçalanmış	3	7
Toplam	100	100

Kaynak: GAP, BKİB, GAP Böl. Kadının Statüsü ve Kalkınma Sürecine Entegrasyonu Araştır. Türkiye Kalkınma Vakfı , 1994 : 9

Birkaç kardeşin birarada oluşturduğu bu ailelerin hane halkı sayısı yüksektir. 2 - 3 çekirdek ailenin birlikte oluşturduğu bir yapıdır. Bu durum aile mülkünün çok olduğu durumlarda varlığını sürdürmektedir. Az topraklı ailelerde geçim zorluğu nedeniyle birleşik aile dağılarak, çekirdek aile’ye dönüşmektedir (GAP,SEP,1995:7-8)

Hane halkı büyüklüklerine bakıldığında, 1992 Türk aile yapısı araştırmalarına göre Türkiye genelinde ortalama hane halkı büyüklüğü 4.7 dir. Bu oran kırsal alanda 5.3 iken, kentsel alanda 4.2 dir. GAP Bölgesi’nde hane halkı büyüklüğünün yerleşim yerlerine göre dağılımına baktığımızda farklılıkların olduğunu görmekteyiz. Kırsal alanlarda birey sayısı 4’ün altındaki hane halkı oranı % 9.5 dir. Birey sayısı 4 ile 9

arasında olan hane halkı oranı % 57.2 , 10 kişiden fazla bireyi olan hane halkı oranı % 36.9 dur. Kentsel alanda hane halkı büyüklüğüne baktığımızda birey sayısı 4 ve altında olan hane halkı oranı 16.6 iken, orta büyüklükteki birey sayısına sahip hane halkı oranı % 68.1 dir. 10 ve daha fazla bireyi olan hane halkı oranı ise ancak 15.3 dür.

Görüldüğü gibi kırsal ve kentsel hane halkı oranları birbirinin tersi durumundadır. Bölge'de Mardin ve Şanlıurfa hem genelde, hemde kırsal ve kentsel alanda çok bireyli hane halkına sahip illerimizdir. En düşük bireyli hane halkına sahip bölge ili ise Gaziantep'dir. Bu ilde 10'un üzerinde bireye sahip hane halkı oranı kırsal alanlarda %27.8 iken, kentsel alanlarda % 7.5 olduğunu görmekteyiz. GAP Bölgesi genelinde hane halkı büyüklüğü kırsal alanlarda 7.9 iken , kentsel alanlarda 4.7 dir (GAP,SEP,1995 : 9).

Bölgedeki evlilik ilişkileri aşiret, akraba ve aile içi ilişkiler çerçevesinde yürümektedir. Yakın akraba evlilikleri bölgede çok yaygın bir durumdadır. Kırsal alanlarda akraba evliliği yapanların oranı % 52.4 iken, bu oranın kentsel alanlarda 36.3 olduğunu görmekteyiz. Bölgede evlilik yaşı da oldukça düşüktür. Bölge nüfusunun artış hızında bu durumun payı da önemli rol oynamaktadır. Bölge Erkeklerinin % 51.2'sinin 19 - 24 yaşları arasında evlendikleri görülmektedir. 19 yaşın altında evlenen erkeklerin oranı % 30.1 olurken, 25 yaşın üzerinde evlenen erkeklerin oranı 18.7 dir. Türkiye genelinde erkeklerin evlenme yaşı 1992 itibariyle 22.6 dır.

Buradan da anlaşılacağı gibi bölge erkeklerinin erken yaşlarda evlendikleri ortaya çıkmaktadır. Erkekler için düşük olan evlenme yaşı, bölge kadınları için daha da düşüktür. 18 ve daha küçük yaşlarda evlenenlerin oranı 73.1 dir. 19-21 yaşları

arasında evlenenler % 14.5 bir oran oluştururken, 25 yaşından sonra evlenenlerin oranı ise sadece 2.4 dır. Bölgede 15 yaşın altında evlenenler %21.4 gibi büyük bir orandır. Bu oranın kırsal alanlarda % 44'e ulaştığını görmekteyiz. Kadınlarda evlenme yaşı kırsal alanlarda 17 iken, kentsel alanlarda 17.5 dir. Buda göstermektedir ki kadınların evlenme yaşı kırsal ve kentsel alanlarda pek değişmemekte (GAP,1995: 9).

III. 2. Toplumsal ve Kültürel Yapı

GAP Bölgesi'nde kökleri yüzyıllar öncesine dayanan örgütlenme biçimleri vardır. Bu örgütlenmeler bugün de yörenin toplumsal ve kültürel yapısına damgasını vurmaktadır. Geleneksel olan bu yapı yarı feodal ilişkiler içermektedir. Yüzyılların alışkanlıkları sürüp gitmektedir. Bölgede ağalık, şeyhlik ve aşiret reisliği gibi geleneksel kurumlar varlıklarını sürdürmektedir. Yöredeki ekonomik uğraşlar aile aşiret gereksinimlerinin giderilmesine yöneliktir. Bölge dışı açılma bakımından oldukça yetersizdir. Bölge insanının çağdaş yaşam standartlarına ulaşamaması kendi içinde, kendine yetmeye çalışan bir ekonomik düzen oluşturmuştur. Bu içe kapalılık toplumsal ve kültürel yaşamın tüm alanlarına yansımıştır.

Bu konuda şöyle denilmektedir (GAP,SEP,1995 : 4)

Yarıçık bir ekonomiye sahip bölge , Dünya ve Yürkiye'de ki ekonomik ve teknolojik gelişmelere duyarsız kaldığı gibi, toplumsal değişmelerin de dışında kalmıştır. Ekonomik ve teknolojik yapılarda gelişim ve değişimin zayıflığı, toplumdaki toplumsal farklılaşmalar ve tabakalar yaratacak gelişmiş bir uzmanlaşma ve iş bölümünün oluşmasını önlemiştir. Kişilerin ekonomik ve toplumsal yaşama katkıları geleneksel ve Kırsal - Göçer toplum düzeyinde belirlenmektedir.

Bölgede aileye, aşirete ve şeyhlike dayanan geleneksel yapı insanların bireysel gelişmelerinin önüne set çeken bir özellik taşımaktadır. Birey ait olduğu

Aileye, Aşirete ve Şeyhe bağlıdır ve onunla özdeştir. Bireyin tüm davranışları bu toplumsal ve geleneksel kurumlara indirgenir. Bu nedenle kişiler kendi duygu ve düşünceleriyle hareket edemezler. Ekonomik yapılanmaları, aile içi ilişkileri toplumsal kurallar hep bağlı oldukları aile, aşiret ya da şeyh tarafından belirlenmektedir. Böylece yaratıcılık ve geleneksel yapının dışına çıkma çabaları olmamakta, veya sadece düşünce bazında kalmaktadır. Geleneksel yapının dışındaki şekillenmeler uygun görülmemektedir. Bölgede varlığını sürdüren yarı kapalı ekonomik sistem, kendine özgü içe dönük olan toplumsal bir yapı ve kültür oluşturmuştur. Bu yapı kendi içinde davranış biçimlerini, değer yargılarını, inançlarını, adaletini oluşturmuştur. Toplumun kendisi bu değer yargılarını denetler ve korurken, geleneksel yapının devamından yana olan ve bunda yaşamsal çıkar gören ağa, şeyh ve aşiret reislerinin bu düzenin sürmesinde payı büyüktür.

Bölgenin kalkınma sürecinde ciddi engeller yaratan toplumsal yapı özellikleri başlıca iki başlık altında ele alınabilir. Bunlardan ilki; kır toplulukları bir yana, kentsel toplulukların bile önemli kesimiyle toplumsal içe dönüklüğü ya da kapalılığıdır. İkincisi ise; yöre halkının uzun bir geçmişten bu yana süregelen üretim ilişkileri ve toplumsal örgütlenmeden kaynaklanan aşiret, şeyhlik, ağalık gibi içiçe girmiş kurumlara olan bağımlılığıdır. Bölge topluluklarının kapalılığı herşeyden önce bu toplulukların ekonomik olarak kendine yeterliliğinden, işletmelerin genelde geçimlik düzeyde olmasından kaynaklanmaktadır. Başka bir deyişle; içe dönüklüğün baş sorumlusu üretim fazlasının sınırlılığı ve pazar ilişkilerinin dar boyutlu (temel gereksinimleri karşılamaya yönelik) olmasıdır. Bu ekonomik kapalılık toplumsal ve

kültürel içe dönüklüğe yol açmıştır. Kırsal ve önemli ölçüde kentsel topluluklar geleneksel üretim sürecine göre biçimlenmiş bir toplumsal - kültürel yapıyı genel çizgileriyle sürdürmüştür. Kuşaklar boyunca yinelenen bu yapının her katında gelenek ve töreler, kökleşmiş tutum ve davranış kalıpları etkinliğini korumuş ve ailenin yapılanışından, işletmenin örgütlenmesine, toplumsal otorite ve hiyerarşiden bireysel ilişkilere, dünyayı kavrayıştan değişmeye karşı tutumlara kadar her alanda yansıma bulmuştur (Sencer,1993 : 11).

Bölgenin her kesiminde egemen olan geleneksel yapı değişmelere karşı bazen tepkici olurken, bazende durumun korunmasından yana yumuşak olmaktadır. GAP; bölgenin her alanda kalkınmasını hedeflerken karşısına bu tip direnen yapıların çıkacağını gözönüne almalıdır. Bu geleneksel dirençli yapılarla mücadele edilmeden GAP'ın başarıya ulaşması tek yanlı olacaktır. Devletin yöredeki etkisizliği ekonomik alanda yarı feodal ilişkilerin sürmesini sağlarken, sosyal ve kültürel alanda devlet töreye teslim olmuştur (Sencer, 1993 : 13). Yıllardır yöreden seçilen milletvekilleri yöre insanının uyanması, bilinçlenmesi ve geleneksel yapıyı kırması için hiç bir çaba harcamamışlardır. Yöre insanının "Emek" ve "Alınları" üzerine kurdukları "Siyasal" düzenlerinin sürmesi için her türlü önlemi almışlardır. Ağalar, şeyhler ve aşiret reisleri bölge insanının oylarıyla seçilip Ankara'da ve ya Metropollerde yaşarlarken, çocuklarını Amerika'da, İngiltere'de en iyi okullarda okutmuşlardır. Bölgede binlerce çocuğun okulsuz kalmasına göz yummuşlardır. Kadınların mal gibi alınıp - satılması'nı yüce gelenekler olarak görmüşlerdir. Bu durumun değişmesi için en küçük bir çaba göstermemişlerdir

Son yıllarda yörenin içe dönüklükten az da olsa kurtulma çabasına girdiği , ağalık, şeyhlik ve aşiret reisliğine olan bağlılığın gevşediği, çözülme sürecine girdiği gözlenmektedir. Bu sürecin kolay olmadığı bazı acılarında yaşanacağı yazılı ve görsel basın aracılığı ile tüm Türkiye'ye yansımaktadır. Töre ve geleneklerin dışına taşan tüm davranışlar bazen toplumda istenmeyen durumlarda yaratmaktadır. Kızlar pastaneye veya sinemaya gidiyor diye sokak ortasında öldürülmektedir. Suçlu arandığında karşımıza bu toplumsal ve geleneksel yapıyı değiştirme çabasına girmeyn devlet çıkmaktadır. Sonuçta GAP ekonomik bir proje olarak kalmaya mahkum edilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

IV. GAP ve SPOR

IV. 1. GAP Bölgesi'nde Sportif Etkinlikler

Güneydoğu Anadolu Projesi; bölgenin ekonomik, sosyal, kültürel olarak topyekün kalkınmasını, bölgelerarası dengesizliğin giderilmesini amaçlayan entegre bir projedir. Bu hedefler doğrultusunda sportif etkinliklerde bölgenin sosyal ve kültürel olarak gelişmesini sağlayan bir olgu olarak düşünülmektedir. 1990 yılından itibaren Güneydoğu Anadolu Bölgesi illeri'nde spor altyapısının oluşturulması çalışmaları hız kazanmıştır. GAP Bölgesi İlleri'de bu yapılanmadan pay almaya başlamıştır. TC.Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü GAP kapsamındaki illerin Gençlik ve Spor İl Müdürlükleri ile, GAP Kalkınma İdaresi Başkanlığı arasında koordinasyonu sağlayarak, bölgede spor altyapısının oluşturulması çalışmalarını yürütmektedirler.

Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü (GSGM) kendisine bağlı federasyonların faaliyet programlarına aldıkları yarışma ve etkinlikleri, Güneydoğu Anadolu ve özellikle GAP kapsamındaki illere dağıtmıştır. Bu etkinlikler ile bölge illerinde spor izleyicisi oluşturmak, Spor branşlarını tanıtmak, sosyal kaynaşmayı sağlamak, bölgenin tanıtımına yardımcı olmak gibi amaçların gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Bölge dışından bölge illeri'ne gelerek sportif etkinliklerin yapılmasının yanında, bölgenin kendi spor dinamiğinin harekete geçirilmesi önem taşımaktadır. Bu konuda GSGM bir takım yatırımları programına almış ve bir kısmını da gerçekleştirmiştir.

Tablo 13 : GSGM'nin GAP Bölgesi'nde Gerçekleştirdiği Etkinlikler
(1996 Yılı İtibariyle)

Federasyonun Adı	Yapılan Yarışma	Yeri	Tarihi
Güreş Federasyonu	Yıldızlar Greko-Romen Güreş Grup Birinciliği	Ş.Urfa	22-23/03-1996
Halter Federasyonu	Kulüpler Cum.Kupası	G.Antep	1-3/11-1996
Herkes İçin Sp.Fed.	Halk Yürüyüşü	Tüm İller	26-05-1996
Karate Federasyonu	Dan Terfi Sınavları	G.Antep	21-22/09-1996
Kürek Federasyonu	2.Atatürk Barajı Su Sporları Şöleni	Ş.Urfa	1-5/10-1996
Sualtı Sporları Fed.	2.Atatürk Barajı Su Sporları Şöleni	Ş.Urfa	1-5/ 10-1996
Taekwon-Do Fed.	Kulüpler Doğu Grup Birinciliği	Ş.Urfa	11-14/01-1996
Yelken Federasyonu	2.Atatürk Barajı Su Sporları Şöleni	Ş.Urfa	1-5/10-1996
Voleybol Federasyonu	Büyük Erkekler Fed. Kupası Grp.Elemel.	G.Antep	20-22/03-1996
Voleybol Federasyonu	Büyük Erkekler Fed. Kupası Grp.Elemel.	D.Bakır	20-22/03-1996
Voleybol Federasyonu	Yıldız Erk.Grp.Ele.	Mardin	15-19/05-1996

Kaynak : GSGM, Faliyet Raporu, 1996.

1990 yılından itibaren; Bölge İlleri'nin Spor branşlarında gereksinim duydukları antrenör, monitör ve hakemleri yetiştirmek için kurslar düzenlenmiştir. Bu kurslara katılımda GAP İlleri ön planda tutulmuşlardır. 06 - 18 yaş grubundaki çocuk ve gençlere yönelik "İl Spor Okulları" projesi GAP İlleri'ni de kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Şanlıurfa ve Diyarbakır İllerinde halk oyunları grup yarışmaları

organize edilmiş, bu yarışmalara 731 kişinin katılımı sağlanmıştır. GSGM tarafından İcel - Silifke Akkum'da açılan gençlik kampına Siirt, Şanlıurfa, Gaziantep Diyarbakır ve Mardin İlleri'nden 145 genç katılmıştır. Bölgenin birçok il, ilçe ve köylerine futbol sahaları yapılmıştır.

GSGM'nce 1996 yılında GAP İlleri'nde tamamlanan yatırımlardan bazıları şunlardır
(GSGM Raporu, 1996)

- Adıyaman ili Besni ilçesi - Suvarlı futbol sahası.
- Batman ili hizmet binası ve 2 semt sahası.
- Mardin futbol sahasının çimlendirilmesi.
- Mardin Kızıltepe 1500 kişilik spor salonu.
- Nizip futbol sahası tel ihate işlemleri
- Gaziantep Kamil Ocak Statyumu'nun ışıklandırılması.

İnşaatları devam eden yatırımlar :

- Mardin Girmeli Beldesi soyunma odaları ve tirübün yapımı.
- Mardin Kızıltepe gençlik merkezi.
- Diyarbakır ili açık yüzme havuzu ve il hizmet binası.
- Diyarbakır - Ergani 1500 kişilik spor salonu.
- Gaziantep açık yüzme havuzu , güreş eğitim merkezi ve il hizmet binası.
- Gaziantep - Araban İlçesi - Elif Beldesi futbol sahası.
- Gaziantep - Yavuzeli futbol sahası ıslah çalışmaları.
- Şanlıurfa 30.000 kişilik atletizm pistli merkez statyumu.
- Şanlıurfa - Suruç spor salonu.

- Şırnak merkez 1500 kişilik spor salonu ve futbol sahası.
- Cizre statyumu.
- Şırnak - Beytüşşebap , İdil ve Güçlükonak İlçeleri'nde açık spor tesisleri.
- Siirt - Kurtalan , Eruh , Şirvan İlçeleri futbol sahaları.

GAP'la birlikte bölge illerinin sportif altyapılarının oluşturulması için, GSGM bütçeleri oranında faaliyetlerini sürdürmektedir. Tamamlanan tesislerin yanında yapımı sürdürülenler daha çoğunluktadır. Bölgede yer alan il merkezlerinin yanısıra ilçe merkezi ve beldelere kadar spor altyapısı götürülmeye çalışılmaktadır. Bunların yanında GAP Bölge Kalkınma İdaresi'nin kontrol ve organizasyonunda birtakım sportif etkinlikler düzenlenmektedir. 1995 yılında başlayan ve her yıl devam eden GAP Uluslararası "Atatürk Barajı Su Sporları Şenliği" GAP Bölge Kalkınma İdaresi'nin katkılarıyla sürmektedir. Ayrıca "Hasat Şenlikleri" çerçevesinde köylerde futbol, atletizm, bilek güreşi gibi sportif etkinlikler yapılmaktadır. Bu şenliklere bütün köylerin katılımının sağlanması için çalışılmaktadır. Bu şenlikler her yıl değişik köylerde yapılarak bölge insanının sportif bilinçle birlikte "değişim"i amaçlanmaktadır

Sportif etkinlikler GAP İlleri'nin kendi aralarında olmakla birlikte, çevre İller ve komşu ülkelerle de yapılmaktadır. Özellikle yakın komşumuz Suriye ile Gaziantep'in sürdürdüğü sportif etkinliklerin GAP kapsamındaki diğer İllere de yayılması çalışmaları sürdürülmektedir. Su Sporlarının alt yapısının oluşturulmasıyla birlikte, Atatürk Barajı Gölü'nde yapılmakta olan "su sporları şenliği" nin kapsamı genişletilerek, tüm dünya sporcularına açılması hedeflenmektedir. Atatürk Barajı Gölü'nün oluşmasıyla birlikte bölgede su sporlarının alt yapısının oluşması da

gündeme gelmiştir. Baraj Gölü'ne yakın olan birçok İl ve İlçe'de su sporlarına yönelik spor kulüpleri kurulmaya başlanmıştır.

Tablo 14 :Sportif İlişkiler İçin GAP Bölgesi'ne Giriş Yapan Yabancılar

Yıl	Toplam
1980	13
1981	15
1982	17
1983	6
1984	—
1985	124
1986	32
1987	77
1988	406
1989	197
1990	233
Toplam	1120

Kaynak :DİE, GAP İL İstatistikleri, 1950 - 1994 .

GAP Bölgesi'ne 1980 - 1990 Yılları arasında ki 10 yıllık süreçte 1120 yabancıнын sportif ilişkiler için giriş yaptığını görüyoruz. 1985 yılından itibaren bölgeye sportif ilişkiler için giriş yapan yabancı sayısında belirgin bir artış olmuştur. 1980 - 1984 yılları arasında sadece 51 yabancı bölgeye sportif ilişkiler için giriş yaparken, 1985-1990 yılları arasında bu sayının 1069'a çıktığını görüyoruz. GAP'ın ekonomik ve sosyal etkilerini artırması sportif etkinliklerin artmasını da beraberinde

getirmektedir. Bu nedenle son yıllarda gerek GAP bölgesi dışındaki illerden, gerekse komşu ülkelerden sportif ilişkiler için bölgeye giriş ve çıkışlar yoğunlaşmaktadır.

Tablo 15 : GAP Bölgesi'ne Giriş Yapan Yabancıların Giriş Yaptıkları İller'e Göre Dağılımı

Yıl	Toplam	D.Bakır	G.Antep	Mardin	Ş.Urfa	Şırnak
1980-1990	1120	1	386	662	5	66

Kaynak : GAP, İl İstatistikleri, 1950 - 1994 .

GAP Bölgesi'ne sportif ilişkiler için giriş yapanların illere göre dağılımına baktığımızda en fazla Mardin ve Gaziantep'ten giriş yaptıklarını görmekteyiz. 1980-1990 yılları arasındaki 10 yıllık süreçte, Diyarbakır'dan 1, Şanlıurfadan 5, Şırnak'tan 66, Gaziantep'ten 386, Mardin'den 662 yabancı sportif ilişkiler için bölgeye giriş yapmıştır. Son yıllarda GAP Spor etkinlikleri çerçevesinde düşünülen sportif yarışmaların yaygınlık kazanmasıyla, bölgeye sportif ilişkiler için gelen yabancıların sayısının artacağı düşünülmektedir. Bölgeye komşu ülkelerle 1995 yılından itibaren başlatılan "Atatürk Barajı Su Sporları Şenliği"nin boyutu genişletilerek Uluslararası düzeye taşınması hedeflenmektedir.

IV. 2. Şanlıurfa'da GAP Öncesi ve Sonrası Sportif Etkinlikler

Şanlıurfa GAP kapsamına giren Diyarbakır ve Gaziantep'ten sonra en fazla nüfusa sahip ilimizdir. GAP'ın yürütülmesinde merkezi bir konuma sahiptir. Toprakları bütünüyle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Orta Fırat bölümü içinde yer alır. güneyinde Suriye ile uzunca bir sınıra sahiptir. Batısında Gaziantep,

kuzeybatısında Adıyaman, kuzeydoğusunda Diyarbakır, doğusunda Mardin illeri bulunur. 18.584 kilometre kare toprağa sahip Şanlıurfa İli, genellikle düzlük ve ovalardan oluşmaktadır. İlin en yüksek noktası Diyarbakır sınırına yakın olan Karacadağlardır (1919). Bunun dışındaki yükseltiler genellikle bin metrenin altındadır En sıcak illerimizden biri olan Şanlıurfa'da yazları çok sıcak geçmektedir. Çok eski bir tarihe sahip olan bu ilimiz "Peygamberler şehri" diye de anılmaktadır.1990 nüfus sayımına göre ilin nüfusu 1.001. 455, Nüfus yoğunluğu 54, nüfus artış hızı 55.89 dur.

Şanlıurfa'da sportif etkinliklerin başlama tarihi Cumhuriyet öncesine kadar uzanmaktadır. 1910'ların sonuna doğru düzenli sportif etkinliklerin başladığını görmekteyiz. Şanlıurfa'da ilk spor kulübü "Urfa Spor" adıyla 1919 yılında kurulmuştur. Bu kulüp çevresinde yetişen gençler voleybol, futbol branşlarında etkinliklerde bulunarak başarılar elde etmişlerdir. Urfa Spor Kulübü'nü daha sonraları kurulan Altınörs, İdmanyurdu ve Uyanıkspor kulüpleri izlemişlerdir. 1928 - 1929 yıllarında umum Müftülükçe düzenlenen Diyarbakır tek devreli lig maçlarında Urfaspor Kulübü üst üste iki yıl şampiyon olmuştur. Futbol maçlarının yanı sıra 1937 yılında yine Müftülüğün düzenlediği atletizm yarışmalarında Urfalı atletler başarılı sonuçlar almışlardır. Bu atletlerden Ali KALAYCI 1500 m.de, Urfa takımında Bayrak yarışmalarında birinci olmuşlardır. Şanlıurfa'da sportif etkinlikler 1940'lardan sonra giderek artmıştır. Bu artışla birlikte spor branşlarındaki çeşitlilikte göze çarpmaktadır. Özellikle yüzme sporunun Şanlıurfa gibi bir bölgede 1940'larda etkin olması dikkat çekmektedir. Şanlıurfa'da sportif etkinliklerde bulunan spor kulüplerinden İdmanyurdu ve Uyanıkspor kulüpleri 1934 yılında Halkspor adı altında birleşmişlerdir.

Halkspor kulübü Şanlıurfa'nın en uzun ömürlü spor kulüplerinden biri olmuştur. 1947 yılında Uyanıkspor Kulübü yeniden kurularak, özellikle yüzme atletizm ve futbol branşlarında başarılı etkinliklerde bulunmuştur. Futbol lig maçları Şanlıurfa merkez ve ilçelerinin katılımıyla 1954 yılında yapılmaya başlanmıştır. Gruplararası Türkiye Futbol Şampiyonasına Uyanıkspor takımı 1958 yılında katılmıştır. 1960 yılında düzenlenen Türkiye Sekizlerarası Futbol Şampiyonasına yine Şanlıurfa bölgesi takımlarından Gençlikspor Kulübü katılmıştır. Aynı takım 1966 yılındaki şampiyonada ikinci olmuştur.

Şanlıurfa'nın yüzme havuzu, GAP öncesi gölet ve barajları olmamasına rağmen yüzme sporunda başarılı yüzücülerin bu ilimizden de çıktığını görmekteyiz. 1958 yılında Heybeliada'da yapılan Türkiye yüzme birinciliklerine katılan Şanlıurfa bölgesi yüzücülerinden Halil İSOTCU 200 metre kurbağalama ve kelebek yüzmede ikinci, karışık Bayrak yarışmasında da üçüncülüğü elde etmiştir. 1965 - 1966 yıllarında İstanbul'da yapılan gençler Sutopu Türkiye şampiyonası'nda Şanlıurfa erkek takımı üçüncülük elde etmiştir. Bunların yanında bölge içi ve dışında birçok yarışmada bölge yüzücülerinin başarılı oldukları görülmektedir. Yine Şanlıurfa'da GAP öncesi başarılı sportif etkinliklerden biriside atletizm'dir. Özellikle orta ve uzun mesafe koşularında bölge atletleri başarılı olmuşlardır. 5000 m. ve 10.000 m.yarışmalarında Bedir ÜSÜK birçok başarıya sahip bölge atletlerindendir.

Şanlıurfa'da; GAP öncesi sportif etkinliklerde birçok branşta birçok başarının olduğunu görüyoruz. Daha sonraları bu etkinlikler ya yavaşlamışlardır, ya da tamamen durmuşlardır. Bunun en büyük nedeni devletin bir spor politikasının

olmayışdır. Siyasi İktidarların zaman zaman yaptıkları plansız ve programsız yatırımlar bölge sporcularına kısa vadeli başarılar kazandırmışlardır.

Tablo 16 : Şanlıurfa İli'nde Sportif Etkinliklerde Bulunan Tescilli Spor Kulüpleri , Forma Renkleri , Bölge No , Genel Müdürlük No ve Tescil Tarihleri (1995 Yılı İtibariyle)

S.No	Kulübün Adı	Forma Rengi	Bölge No.	Gen.Müd.No.	Tescil Tar.
1	Belediyespor	Sarı / Kırmızı	1	157	06-06-1945
2	Şanlıurfaspor	Sarı / Yeşil	2	455	06-03-1969
3	Atıcılık-Avcılık	Yeşil / Kahverengi	3	540	03-03-1949
4	Birecikspor	Siyah / Beyaz	4	546	17-03-1949
5	Akcakale Bel.Sp.	Mavi / Beyaz	13	983	10-03-1954
6	Yolspor	Sarı / Siyah	19	1635	09-02-1969
7	Siverek Bel.Sp.	Siyah / Kırmızı	23	2311	23-07-1969
8	Viranşehirspor	Sarı / lacivert	26	2473	11-10-1976
9	Birecik 10 Tem.	Yeşil / Beyaz	27	2545	21-06-1977
10	Sırrınspor	Yeşil / Kırmızı	28	2713	24-04-1978
11	Doğanyıldız 75	Lacivert / Mavi	29	2722	05-07-1978
12	TEK Spor	Mavi / Beyaz	30	2723	07-06-1983
13	Birecik Sağlık Sp.	Kırmızı / Beyaz	31	2725	06-07-1978
14	Karaköprüspor	Kırmızı / Siyah	32	2802	16-11-1978
15	DSİ Spor	Yeşil / Beyaz	37	3343	24-07-1981
16	Ceylanpınar D.S	Kırmızı / Lacivert	38	3347	28-07-1981
17	Keleşpor	Turuncu / Mavi	39	3354	30-07-1981
18	Kısaş Bel.Sp.	Kırmızı / Mavi	42	3455	16-07-1982
19	Köy Hiz.Sp.	Sarı / mavi	43	3480	27-08-1982
20	Siverekgücü	Siyah / Beyaz	45	3540	25-04-1983

21	Halfetispor	Mavi / Beyaz	46	3624	09-12-1983
22	Hilvangücü	Kırmızı / Mavi	47	4185	13-08-1985
23	TİGEM Cey.Pın.	Sarı / Yeşil	49	4428	01-04-1986
24	Urfagücü Bh.Ev.	Sarı / Yeşil	50	4543	09-07-1986
25	Bağlarbaşı Kah.Sp.	Kırmızı / Beyaz	52	4758	06-01-1987
26	Yıldırımücü	Kırmızı / Beyaz	53	4758	06-01-1987
27	Bozovagücü	Mavi / Beyaz	54	4878	08-06-1987
28	PTT Spor	Sarı / Siyah	55	5055	07-10-1987
29	Sağlıkspor	Kırmızı / Beyaz	56	5091	19-11-1987
30	Başakspor	Yeşil / Beyaz	57	5133	06-06-1988
31	Kamberiyespor	Yeşil / Beyaz	58	5352	24-10-1988
32	Yeni İd.Yur.Sp.	Sarı / Kırmızı	59	5375	16-11-1988
33	Viranşh.Sanayi Sp.	Yeşil / Kırmızı	60	5396	08-12-1988
34	Fatihspor	Lacivert /Beyaz	61	5520	18-08-1989
35	Hızmalı Birlik Sp.	Siyah / Beyaz	62	5548	19-09-1989
36	Cey.Pın.Bel.Sp.	Mavi / Beyaz	63	5553	19-10-1989
37	Harran Üni.Sp.	Siyah / Beyaz	64	5713	03-06-1990
38	Kendirspor	Siyah / Kırmızı	65	5714	06-06-1990
39	GAP Spor	Mavi / Beyaz	67	5756	30-07-1990
40	Yeni Halspor	Sarı / Kırmızı	68	5886	22-10-1990
41	Eyüpspor	Siyah / Beyaz	69	5961	10-12-1990
42	Akcakalegücü Sp.	Yeşil / Beyaz	70	5962	10-12-1990
43	Suruçspor	Mavi / Beyaz	71	5963	10-12-1990
44	Sağır ve Dilsizler	Sarı / Yeşil	72	6693	02-11-1992
45	Halepli Bah.K.Yaka	Mavi / Beyaz	73	6739	14-12-1992
46	Ş.Urfa Grş.İhtis.	Kırmızı / Beyaz	74	7016	27-09-1994
47	Gençlikspor	Kırmızı / Mavi	75	7188	27-03-1995

Kaynak : Şanlıurfa Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü , 1995.

Tablo 16 da görüldüğü gibi, 1995 yılı itibariyle Şanlıurfa Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü'nde kayıtlı 47 tane spor kulübü etkinliklerde bulunmaktadır. Şanlıurfa'da spor kulüplerinin geçmişi 1910 yılının sonlarına kadar gitmektedir. Ancak Türkiye'de sporun teşkilatlanarak tüm illere yayılmasıyla birlikte spor kulüpleri yeniden Bölge ve İl Müdürlükleri aracılığıyla düzene sokularak tescil edilmişlerdir. Şanlıurfa'da ilk resmi spor kulübünün 1945 yılında Belediyespor adıyla kurulduğunu görmekteyiz. Bu spor kulübü futbol ve voleybol dallarında sportif etkinliklerde bulunmuştur. 1945 yılı ile 1976 yılları arasında ki 31 yıllık dönemde Şanlıurfa'da yalnızca 7 tane spor kulübü kurulmuştur. Bu yıllar arasında kurulan spor kulüpleri daha sonraları isimlerini değiştirerek etkinliklerini sürdürmüşlerdir. 1963 yılında kurulan Kahraman Uyanıkspor ile, Beşiktaşspor ve 11 Nisanspor Urfaspor olarak adlarını değiştirmişlerdir. Akanspor kulübü 1969 yılında Kendirspor olarak, Siverek'te bulunan Yenigünspor ile Gençlikspor kulüpleri de birleşerek 1969 yılında Siverekspor adını almışlardır.

En çok spor kulübünün 1985 ile 1995 yılları arasındaki 10 yıllık süreçte kurulduğunu görmekteyiz. 1945 ile 1985 yılları arasındaki 40 yıllık dönemde 22 tane spor kulübü kurulurken, 1985 - 1995 yılları arasında ki 10 yıllık dönemde 26 spor kulübü kurulmuştur. Spor kulüpleri sayısındaki en hızlı artış 1988 - 1990 yılları arasında olmuştur. GAP Bölgesi'nde ki Spor Kulüpleri'nin kuruluş ve etkinlik alanları önceliklerin ve gereksinimlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmamıştır. Türkiye'deki spor anlayışının ve devletin spor politikasızlığının yansımaları olarak günümüze kadar gelmiştir. Türkiye'de olduğu gibi, bu bölgede de görsel ve yazılı basının dayattığı spor

branşları ön plana çıkmıştır. Siyasi iktidarlar çözemedikleri sorunlardan halkı uzak tutmak, beceriksizliklerini örtmek için zaman zaman sporu kullanmışlardır. İşsiz ve aç topluluklara spor yapmaları öğütlenmiş, seyirlik spor sahaları yapma sözleri verilmiş, birtakım spor alanları da yapılmıştır.

Tablo 17 :Şanlıurfa İli'nde Bulunan Tescilli Spor Kulüpleri ve Beyan Ettikleri Spor Dalları

Sıra	SKulübün Adı	Fut.	Vol.	Bas.	Atl.	Atc.	Gür.	Hnt.	Yüz.	Jud.	Tkw.	Kar.
1	Belediyespor	+	+	-	+	-	-	-	+	+	+	-
2	Ş.Urfaspor	+	+	+	+	-	-	-	+	-	-	-
3	Atıcılık / Avc.	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
4	Birecikspor	+	+	-	+	-	-	-	+	-	-	-
5	Akcakale Bl.Sp.	+	+	-	+	-	-	+	-	-	-	-
6	Yolspor	+	+	+	+	-	+	-	-	-	-	-
7	Siverek Bl.Sp.	+	+	+	+	-	-	-	+	-	-	-
8	Viranşehirspor	+	+	+	+	-	-	-	+	-	-	-
9	Birecik 10 Tem.	+	-	+	+	-	+	-	+	-	-	-
10	Sırrınspor	+	+	+	+	-	-	-	+	-	-	-
11	Doğanyıldız 75	+	+	+	+	-	+	-	-	-	-	-
12	TEK Spor	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-
13	Birecik Sağıl.Sp.	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-
14	Karaköprüspor	+	+	+	+	-	-	-	+	-	-	-
15	DSİ Spor	+	+	+	+	-	-	-	+	-	-	-
16	Ceyprı..Dem.Sp.	+	+	+	+	-	+	-	+	-	-	-
17	Keleşpor	+	+	+	+	-	+	-	-	-	-	-
18	Kıyas Bel.Sp.	+	+	+	+	-	+	-	-	-	-	-
19	Köyhiz.Spor	+	+	+	+	-	-	-	+	-	-	-
20	Siverekgücü	+	+	+	+	-	-	-	+	-	-	-

21	Halfetispor	+	-	-	+	-	+	-	+	-	-	-
22	Hilvangücü	+	-	-	+	-	+	-	+	-	-	-
23	TİGEM.Ceyl.P1.	+	-	-	-	-	+	-	+	-	-	-
24	Urfagücü Bah.Ev.	+	+	+	+	-	+	-	-	-	-	-
25	Yıldırımücü	+	+	+	+	-	+	+	-	-	-	-
26	Bağlarbaşı Kahr.	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-
27	Bozovagücü Sp.	+	-	-	+	-	+	-	+	-	-	-
28	PTT Spor	+	+	+	+	-	+	-	-	-	-	-
29	Ş.Urf.Sağlık.Sp.	+	+	+	-	-	+	-	-	-	-	-
30	Başakspor	+	+	+	+	-	+	-	-	-	-	-
31	Kanberiyespor	+	+	+	+	-	+	-	-	-	-	-
32	Viranşehir Y.İ.Y	+	+	+	+	-	+	-	-	-	-	-
33	Viranşehir San.Sp.	+	+	+	+	-	+	-	-	-	-	-
34	Fatihspor	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	+
35	Hızmalı Birlik	+	+	+	+	-	+	-	-	-	-	-
36	Ceylanpınar Bel.S.	+	+	+	+	-	+	-	-	-	-	-
37	Harran Ünivers.	+	+	+	-	+	-	+	-	+	-	-
38	Kendirspor	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-
39	GAP Spor	+	+	-	-	-	-	-	-	-	+	-
40	Yeni Halspor	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-
41	Eyüpspor	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
42	Akcakalegücü	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
43	Suruçspor	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-
44	Sağır ve Dilsizler	+	-	-	+	-	+	-	-	-	-	-
45	Halaplibahçe K.Y.	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-
46	Güreş İhtisas	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
47	Gençlikspor	-	+	+	+	-	+	+	-	-	-	-

Kaynak : Şanlıurfa GSİM, 1996

Spor kulüpleri kurullurlarken etkinlik gösterecekleri spor branşlarını da belirtmektedirle. Şanlıurfa İli Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü'nde kayıtlı tescilli 47 spor kulübüde kuruluşlarıyla birlikte etkinlik gösterecekleri spor dallarını belirtmişlerdir. Bu kulüpler incelendiğinde büyük çoğunluğunun en az 4 spor branşında etkinlik göstereceklerini taahhüt ettikleri görülmektedir. Bu kulüplerden yalnızca Atıcılık - Avcılık spor kulübü ile, Akcakalegücü birer spor dalında etkinlikte bulunacağını belirtmektedir. Spor kulüpleri her ne kadar 4 - 5 spor dalında etkinlik göstereceklerini belirtmişlerse de, uygulamada bunun böyle olmadığını görmekteyiz. Taahhüt edilenler sadece kağıt üzerinde kalmaktadır. Kulüpler ya tek spor dalıyla ilgilenmekte, ya da aktif olmayacak şekilde başka branşlardada uğraşır görünmektedirler.

Taahhüt ettikleri spor branşlarına göre kulüplere baktığımızda; 47 spor kulübünden 44 tanesinin futbol branşında faaliyette bulunacağını belirttiğini görmekteyiz. Diğer branşlarda dağılım şöyle olmaktadır: voleybol'da 31 kulübün, basketbolde 33, atletizmde 39, atıcılıkta 1, güreşte 23, hentbolde 3, yüzmede 18, Judoda 1, tekwan-do da 1, masatenisinde 1, Kürekte 1, Yelkende 1 spor kulübünün faaliyette bulunacağını taahhüt ettikleri görülmektedir.

Spor Kulüpleri'nin faaliyette bulunmadıkları halde çok branşı taahhüt etmelerinin nedeni GSGM'nün dayatmasından kaynaklanmaktadır. Spor kulüpleri kurullurlarken onlara birden fazla dalda faaliyet göstermeleri şartı getirilmektedir. Böyle olunca da spor kulüpleri geçek dışı beyanlarda bulunmaktadırlar. Aşağıda tablodaki oranlardanda anlaşılacağı gibi; spor kulüpleri öncelikle futbol, atletizm, basketbol voleybol ve güreş gibi branşları taahhüt etmektedirler. Diğer branşlarda ise oranı

oldukca düşüktür. En gerçekçi olarak bütün spor kulüpleri futbol ile uğraşmaktadırlar. Bu durumu İl Merkezi'nden Kasabalara kadar bütün takımlarda görmekteyiz. Voleybol basketbol gibi salon sporlarını ise, daha çok İl Merkezleri'ndeki spor kulüplerinin yaptıklarını görmekteyiz. Futbolun altyapı sorununun daha kolay çözümlenmesi, görsel ve yazılı basından spor olarak sadece futbolun tanıtılması insanları o yönde kanalize etmektedir. Spor kulüpleri de bu istem doğrultusunda hareket etmektedirler.

Tablo 18 : Şanlıurfa İli'ndeki Spor Kulüplerinin Beyan Ettikleri Faliyetlerin Branşlara dağılımı (%)

Spor Branşları	Dağılım
Futbol	93.61
Atletizm	82.97
Basketbol	70.27
Voleybol	61.70
Güreş	48.93
Yüzme	00.38
Tekwan-do	00.06
Hentbol	00.06
Karate	00.02
Kürek	00.02
Yelken	00.02
Judo	00.02
Masatenisi	00.02
Atıcılık	00.02

Kaynak : Şanlıurfa GSİM . 1996 .

Şanlıurfa İl merkezinde bulunan spor kulübü yöneticileriyle yaptığım görüşmelerde (Kasım, 1996) GAP'la birlikte su sporlarına yönelik altyapı çalışmalarına başladıklarını minikler kategorisinde kız ve erkek takım oluşturduklarını anlatmaktadırlar. Bunların yanında salon sporlarında yöneldiklerini, Şanlıurfaspor ve Belediyespor'un bayan ve erkeklerde Voleybol ve basketbol takımlarını (Büyükler) 1996 yılından itibaren oluşturduklarını söylemektedirler.

Şanlıurfa Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü'nde tescilli 47 spor kulübünden (1996 Yılı İtibariyle) 30 tanesi Şanlıurfa İl Merkezi'nde, 17 tanesinde ilçelerde bulunmaktadır.

Şanlıurfa İl Merkezi'nde Bulunan Spor Kulüpleri

1. Atıcılık - Avcılık	16. Şanlıurfaspor
2. Belediyespor	17. Şanlıurfa Güreş İhtisas
3. Başakspor	18. Şanlıurfa Sağlıkspor
3. Bağlarbaşı kahramanspor	19. Kamberiyespor
4. Doğan Yıldız 75	20. Kendirspor
5. DSİ Spor	21. Karaköprüspor
6. Eyüpspor	22. Köy Hizmetleri
7. Fatihspor	23. Keleşpor
8. GAP Spor	24. Kısas Belediyespor
9. Gençlikspor	25. Urfagücü Bahçelievler
10. Haleplibahçe Karşıyaka	26. Yeni Halspor
12. Harran Üniversitesi	27. Yıldırım Gücü
13. Hızmalı Birlikspor	28. Yolspor
14. Sağır ve Dilsizler	29. PTT Spor
15. Sırrınspor	30. TEK Spor

Şanlıurfa İli İlçelerinde Bulunan Spor Kulüpleri

1.Akcakale Belediyespor	4.Birecik Sağlıkspor
2.Akcakalegücü	5.Bozovagücü
3.Birecikspor	6.Cetlanpınar Belediyespor
7.Birecik 10 Temmuz	13.Ceylanpınar Demirspor
8.Halfetispor	14.Suruçspor
9.Hilvangücüspor	15.Viranşehirspor
10.Siverek Belediyespor	16.Viranşehir Yeni İdmanyurdu
11.Siverekgücü	17.Viranşehir Sanayispor
12.TİGEM Ceylanpınar	

Tablo 19 : İlçe Spor Kulüpleri'nin İlçelere Dağılımı

<u>İlçeler</u>	<u>Spor Kulüplerinin Adı</u>
Akcakale	Akcakale Belediyespor Akcakalegücü
Birecik	Birecikspor 10 Temmuzspor Birecik Sağlıkspor
Bozova	Bozovagücüspor
Ceylanpınar	Ceylanpınar Demirspor Ceylanpınar Belediyespor Ceylanpınar TİGEM
Halfeti	Halfetispor
Hilvan	Hilvangücüspor
Harran	-----
Siverek	Siverek Belediyespor Siverekgücüspor
Suruç	Suruçspor
Viranşehir	Viranşehirspor Yeni İdmanyurduspor Viranşehir Sanayispor

Kaynak : Şanlıurfa GSİM, 1996

Şanlıurfa İli'ne bağlı 10 İlçe bulunmaktadır. Bu İlçelerden yalnızca Harran İlçesi'nde tescilli bir spor kulübü bulunmamaktadır. İlçelerden Akcakalede 2, Birecikte 3, Bozovada 1, Ceylanpınarda 3, Halfetide 1, Hilvanda 1, Siverekte 2, Suruçta 1, Viranşehirde 3 tescilli spor kulübü bulunmaktadır. Şanlıurfa İlçelerinde sportif etkinliklerde bulunan spor kulüplerinin futbol takımlarının birçoğu 1. amatör küme'de mücadele etmektedirler. Bu takımlar (1996 Yılı İtibariyle);

1. Birecikspor	5. Siverekgücüspor
2. Yeni Sanayispor	6. Halfetispor
3. TİGEM Ceylanpınar	7. Viranşehir Sanayispor
4. Bozovagücüspor	8. Viranşehirspor

Şanlıurfa İlindeki sportif etkinliklerde bayanların adı yok gibidir. Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü yetkilileriyle yaptığım görüşmelerde (Kasım 1996), Ortaöğretim Kurumları'ndaki lisanslı sporcularla birlikte bölgelerinde kayıtlı lisanslı 13.000 civarında sporcu olduğunu, bu 13.000 lisanslı sporcudan yalnızca 100 kadarının bayan sporcudan oluştuğunu belirtmektedirler. Bu da bize göstermektedir ki Şanlıurfa'da diğer etkinliklerde olduğu gibi, sportif etkinliklerde de bayanlar görülememektedir. Görüşlerini aldığım GSİM yetkilileri bayanların sportif uğraşlara daha az katılma nedenlerine gerekçe olarak; Törelere, dinsel inançları, geleneksel ve sosyal yapıyı göstermektedirler. Son yıllarda özellikle GAP'la birlikte bu yapının yavaş yavaş kırılmakta olduğunu, bunda görsel ve yazılı medyanın da etkilerinin olumlu yönde olduğunu belirtmektedirler (Kasım , 1996).

Şanlıurfa İl Merkezi'nde bulunan spor kulüplerinden Şanlıurfaspor ve Gençlikspor kulüpleri 1995 - 1996 döneminde bayanlar voleybol ve basketbol takımlarını oluşturduklarını belirtmektedirler. Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü'nce yaz aylarında açılan "yaz Spor Okulları" 1990'lı yıllara kadar öğrenci bulamazken, bugün yoğun taleple karşılaştıklarını yetkililer belirtmektedirler. daha önceleri kız çocuklarının hiç uğramadığı bu okullara, son yıllarda velilerin kız erkek ayırımı yapmadan çocuklarını bu okullara getirdikleri söylenmektedir. GSİM yetkilileri Yaz Spor Okullarının tüm branşlarda sağlıklı yürütülemediğini, altyapının buna hazır olmadığını, eğitici ve araç-gereç gereksinimlerinin büyük boyutlarda olduğunu vurgulamaktadırlar.

Tablo 20 : Şanlıurfa İli'nde Bulunan Antrenörlerin Spor Dallarına Dağılımı
(1996 yılı İtibariyle)

Spor Dalı	Antrenör Sayısı
Atletizm	7
Basketbol	19
Futbol	58
Voleybol	2
Karate	3
Judo	2
Tekwan-Do	2
Yüzme	16
güreş	3

Kaynak : Şanlıurfa, Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü, 1996 .

Bütün bunları sorguladığımızda, GAP'la birlikte bölgeye ilginin arttığını ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda kırıldıklarını görmekteyiz. Bir şeyi daha görmek olasıdır; Devlet, GAP'ın getireceği sonuçlara hazır değildir. Topyekün kalkınmanın Koşulları hazırlanmamıştır. Spor altyapısı konusunda çalışmalar yapıp, öncelikler belirlenmemiştir. Kısa vadeli ve günü kurtaran önlemler öne geçmiştir.

Son yıllarda sportif etkinliklerde görülen artış, eğitici ve öğretici eleman gereksinimini de ön plana çıkarmıştır. Bu gereksinim doğrultusunda Şanlıurfa Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü kurslar düzenleyerek bölgede antrenör sayısının artmasını hedeflemiştir. Gereksinimi çok duyulan branşlara öncelik verilmiştir. Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, antrenörler en çok futbol, basketbol ve yüzme branşlarında yoğunlaşmaktadırlar. GAP'la birlikte su sporları'nın gündeme gelmesi, bu alanda antrenör yetiştirilme gereksinimini doğurmuş ve çeşitli kurslar düzenlenerek 16 yüzme antrenörü yetiştirilmiştir.

Şanlıurfa İli'nde bulunan değişik branşlardaki 112 antrenörün çoğunluğu bölgede fahri (Gönüllü) olarak çalışmaktadırlar. Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü'nün kadrolu antrenörleri istenilen sayıda değildir. GSİM'de basketbolde 1, voleybolda 2 güreşte 1, atletizmde 1 antrenör kadrolu olarak çalışmaktadır. Diğer branşlarda GSİM'nün kadrolu antrenörü bulunmamaktadır. Ancak yaz aylarında açılan "yaz spor okulları"nda GSİM yeteri kadar antrenör görevlendirebilmektedir.

Şanlıurfa Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü, antrenör yetiştirilmesinde olduğu gibi lisanslı hakemlerin yetiştirilmesinde de öncülük etmiştir. Değişik branşlarda

hakemlik kursları düzenliyerek İlin hakem sayısını artırmıştır. Tablo 21 de görüleceği gibi en fazla hakem atletizmde, en az ise yüzmede bulunmaktadır. Yüzme branşında bulunan tek hakem Uluslararası hakem konumundadır. Hakemlerin cinsiyete göre dağılımlarına baktığımızda, bayan sporcu sayısında görülen azlık hakem sayısında da kendini göstermektedir. Basketbolde 2, Futbolda 2 bayan hakem bulunurken, voleybolda 6 bayan haken bulunmaktadır. GAP'la birlikte su sporlarının gündeme gelmesi ve Atatürk Barajı Su Sporları Şenliği'nin Uluslararası boyuta taşınarak gelenekselleştirilmesi bu alanda hakem yetiştirilmesinide zorunlu kılmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda GSİM İstanbul ve Ankara gibi şehirlere kursiyer göndererek hakem yetiştirilmesine çalışmaktadır.

Tablo 21 : Şanlıurfa İli'nde Bulunan Lisanslı Hakemlerin Branş ve Cinsiyete Göre Dağılımı (1996 Yılı İtibariyle)

Branşı	Toplam	Erkek	Bayan
Atletizm	75	75	---
Basketbol	32	30	2
Futbol	36	34	2
Güreş	10	10	---
M.Tenisi	8	8	---
Voleybol	20	14	6
Judo	3	3	---
Tekwan-do	2	2	---
Yüzme	1	1	---
Toplam	187	177	10

Kaynak : Şanlıurfa GSİM, 1996

1995 Yılı'ndan itibaren, Şanlıurfa'da yıllardır yapılan alışılmış spor dallarına yeni branşların eklendiğini görmekteyiz. Bu branşlar; yüzme, yelken, kürek plaj voleybolu, badminton ve herkes için spordur. Yeni gelişen bu spor dallarına GAP Bölge Kalkınma İdaresi'de sahip çıkmaktadır. Altyapıların hazırlanmasında, araç ve gereç temininde öncülük etmektedir. Yörenin altyapı çalışmalarının hızlanmasıyla birlikte bu branşların yöre insanının severek yapacağı spor dalları arasına gireceği beklenmektedir

IV. 2. 1. Profosyonel Kulüpler'de Spor

Şanlıurfa İli Merkezi ve İlçeleri'nde faaliyette bulunan 47 spor kulübünden yalnızca iki tanesi profesyonel kulüptür. Bu kulüpler, Şanlıurfaspor ve Siverek Belediyespor'dur. Şanlıurfaspor İl merkezi'nde etkinliklerini sürdürürken, Siverek Belediyespor Siverek İlçesi'nin takımıdır ve etkinliklerini burada sürdürmektedir. Profesyonel bu iki takım 1996 - 1997 yılı sezonu itibariyle futbol 3. lig'de mücadele etmektedirler. Uzun bir geçmişe sahip olan bu takımlardan Şanlıurfaspor 06-03-1969, Siverek Belediyespor'da 25-07-1969 yılında kurulmuşlardır. Forma renklerine baktığımızda; Şanlıurfaspor'un Sarı / Yeşil, Siverek Belediyespor'un Siyah / kırmızı olduğunu görmekteyiz.

Bu takımların yapmakla yükümlü oldukları spor branşlarına baktığımızda, Şanlıurfaspor'un; futbol, atletizm, voleybol, basketbol ve yüzme branşlarını yapacağını taahhüt ettiğini görüyoruz (tablo 5). Ancak bu spor kulübü uzun yıllar yalnızca futbol alanında faaliyet göstermiştir. Taahhüt ettiği diğer spor dallarına gereken yönelmeyi gerçekleştirememiştir. Son yıllarda Atatürk Baraj gölünün oluşmasıyla birlikte bölgede

su sporlarının başlaması bu kulübü yüzme takımı kurmaya yönelmiştir. İşe minikler yüzme takımının oluşumuyla başlamışlardır. Bayan sporcuların yok denecek kadar az olduğu Şanlıurfa'da bunun eksikliği duyulmaya başlanmıştır. Bu nedenle Şanlıurfaspor 1995 - 1996 döneminden itibaren büyük bayanlar voleybol takımını oluşturarak hazırlıklarına başlamıştır.

Siverek Belediyespor'da futbol, atletizm, voleybol, basketbol ve yüzme branşlarında etkinliklerde bulunacağını taahhüt etmişlerdir (Tablo 5). Bu spor kulübünde profesyonel ligde futbol oynamanın verdiği coşkuyla uzun yıllar yalnızca futbol alanında faaliyette bulunmuştur. Diğer branşlarda özellikle bazı atletlerin bu kulüp adı altında yarıştıkları olmuştur. İlçelerde salon sporlarına yönelik altyapının olmayışı buradaki spor kulüplerinin başka dallarda faaliyetlerini kısıtlayıcı etken oluşturmaktadır. Bu spor kulüplerinin yöneticileri, altyapının oluşmasıyla birlikte su sporlarına yöneleceklerini de belirtmektedirler.

IV. 2. 2. Amatör Kulüpler'de Spor

1996 Yılı itibariyle Şanlıurfa İli ve İlçeleri'nde 45 tane amatör spor kulübü bulunmaktadır. Bu spor kulüplerinin kuruluş tarihleri ile forma renkleri ve hangi İlçelerde buldukları daha önce ayrıntılı olarak verilmiştir (Tablo 4 ve 7). 45 Amatör spor kulübünden 29 tanesi Şanlıurfa İl Merkezi'nde, 16 tanesinde İlçe merkezleri'nde faaliyet göstermektedirler. İl Merkezi'nde faaliyette bulunan Şanlıurfa Belediyespor faaliyet alanı itibariyle en büyük amatör spor kulüplerindendir. Bu kulübün büyüklerin yanında, A genç ve minikler futbol takımları da bulunmaktadır. Kulüp yöneticileri futbol branşında 85 sporcularının olduğunu, ayrıca atletizm, voleybol, judo, tekvanda

ve yüzme branşlarında da faaliyette bulduklarını belirtmektedirler.

Amatör kulüpler'den birçoğunun futbol alanında 1. amatör A genç ve yıldız takımlarının olduğunu görmekteyiz. Bu takımların yöneticileri spor saha ve araç-gereçlerinin yetersizliği nedeniyle yeterince gelişemediklerini, maddi olanaksızlıklar nedeniyle futbol dışında başka spor dallarına yönelmelerinin olanaksız olduğunu söylemektedirler. Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü ile spor kulüplerinin etkinlikleri sporcu sayıları, sporcuların branşlara dağılımları gibi konularda sağlıklı ve detaylı istatistik oluşturamamaları bu konudaki araştırmaları zorlaştırmaktadır.

Amatör kulüplerde de bayan sporcular yok denecek kadar azdır. İl merkezinde bulunan amatör kulüplerden Gençlikspor kulübü bayan basketbol ve voleybol takımlarını oluşturmuştur. 1995 yılında kurulan bu kulüp, voleybol, basketbol, atletizm, güreş, hentbol ve masa tenisi dallarında faaliyet göstereceğini taahhüt etmiştir.

Az da olsa herhangi bir spor kulübüne bağlı olmadan, Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü'nden lisanslı amatör ferdi sporcular da Şanlıurfa bölgesi'nde değişik branşlarda spor uğraşlarını sürdürmektedirler. Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü verilerine göre bu sporcuların yıllara, spor branşlarına ve cinsiyete göre dağılımları tablo 22'de gösterilmektedir.

Tablo 22 : Lisanslı Kulüp Sporcularının Yıllara, Branşlara, ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Spor Dalı	1993-1994			1994-1995			1995-1996		
	Byn	Er	Tpl.	Byn	Er	Tpl	Byn	ER	Tpl
Atıcılık-Avc.	---	8	8	---	19	19	---	21	21
Atletizm	---	131	131	---	138	138	---	142	142
Bedmington	2	---	2	2	---	2	2	---	2
Güreş	---	323	323	---	339	339	---	346	346
Judo	---	187	187	---	198	198	---	196	196
Karate	---	222	222	26	216	242	29	226	255
Strañç	---	7	7	---	9	9	---	9	9
Tekwando	24	53	77	29	68	97	32	81	113

Kaynak : Şanlıurfa GSİM, 1996 .

Amatör Kulüplerin taahhüt etmelerine rağmen, taahhüt ettikleri branşların tümünde etkinliklede bulunmadıklarını, özellikle bayan takımlarını oluşturmadıklarını görmüştük. Tablo 10'da görüldüğü gibi bayan sporcular Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü bünyesinde spor etkinliklerine katılmaktadırlar. Bayanların ferdi olarak genellikle uzakdoğu sporları'na yöneldikleri görülmektedir. Karate dalında 1993-1994 yıllarında 26, 1994-1995'de 29, 1995-1996' da da 29 bayan sporcu bulunmaktadır. Bu oran Tekwando'da 194-1995'de 29, 1995-1996'da 32'dir. ferdi sporlarda erkekler genellikle güreş, karate, judo, atletizm, ve tekwando'da yoğunlaşmaktadırlar. Bayan sporcuların ferdi sporlarda azda olsa yer almalarına

rağmen, kulüplerde bulunmamaları düşündürücüdür. Bu durum Erkek egemen bir toplumun spora yansması olsa gerek. Spor denilince futbolun akla geldiği Türkiye’de spor kulüplerinin bu alana yatırım yapmalarında kaçınılmaz olmaktadır.

Tablo 11’de kulüplerde lisanslı sporcusu bulunan branşlar gösterilmiştir. Diğer branşların kulüplere kayıtlı sporcuları olmadığından tabloda yer almamıştır. Futbol ise, Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü denetiminden alınıp kulüplere verildiğinden, İl Müdürlüğü İstatistiklerinde bulunmamaktadır. Kulüplerdeki lisanslı sporcular basketbol, voleybol ve güreş branşlarında yoğunlaşmaktadırlar. Atletizm ve hentbol ise kulüplerin azda olsa faaliyette buldukları branşlar arasındadır. Ferdi sporcuların yoğunlaştıkları judo, karate, tekvando gibi spor dallarıyla spor kulüplerinin ilgilenmedikleri tablo 10 ile 11 karşılaştırıldığında açıkça görülecektir.

Yüz yüze yapılan görüşmelerde; Şanlıurfaspor, Gençlikspor ve Şanlıurfa Belediyespor yöneticileri 1996 yılından itibaren bayan takımlarında yer aldığı voleybol, basketbol ve yüzme branşlarında faaliyetlere başlayacaklarını belirtmektedirler (Kasım, 1996).

IV. 2. 3. Kamu Kurum ve Kuruluşları’nda Spor

Türkiye genelinde olduğu gibi, Şanlıurfa’da da kamu kurum ve kuruluşları spor kulüplerini oluşturarak etkinliklerini sürdürmektedirler. Hatta bazı spor kulüpler bölgede spor etkinliklerinde lokomotif olma durumundadırlar. Şanlıurfa Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü’nde tescilli 47 spor kulübünden 16 tanesi kamu kurum ve kuruluşları’na ait spor kulüpleridir.

Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Bağlı Spor Kulüpleri

1.Akcakale Belediyespor	7.Harran Üniv.	13.TEK (TEDAŞ) Sp.
2.Birecik Sağlıkspor	8.Kıyas Bel.Sp.	14.TİGEM Ceylanpınar
3.Ceylanpınar Belediyespor	9.Köy Hiz.Sp.	15.PTT Spor
4.Ceylanpınar Demirspor	10.Ş.Urfa Sağ.Sp.	16.YOL Spor
5.DSİ Spor	11.Ş.Urfa Bel.Sp.	
6.GAP Spor	12.Siverek Bel.Sp.	

Kamu kurum ve kuruluşları'na bağlı spor kulüplerinden 5'i Belediyelere bağlı spor kulüpleridir. Bu kulüplerden Siverek Belediyespor profesyonel ligde futbol oynamaktadır. Diğer spor kulüplerinden ikisi sağlık kuruluşları'na, diğerleride TEK, DSİ, TİGEM (Tarım İşletmeleri Genel Müd.), Demiryolları, GAP ve Üniversite gibi kamu kurum ve kuruluşları'na aittir. Bu spor kulüplerinden 10 tanesi Şanlıurfa İl merkezi'nde, 6 tanesi ise İlçe merkezleri'nde bulunmaktadır. Spor kulüplerinden;

1.GAP Spor	6.DSİ Spor
2.Harran Üniv.	7.TEK Spor
3.Sağlıkspor	8.YOL Spor
4.PTT Spor	9.Kıyas Belediye Spor
5.Köy Hizmt.	10.Ş.Urfa Belediye Spor

gibi spor kulüpleri Şanlıurfa İl Merkezi'nde bulunmaktadır. İlçe merkezi'nde bulunan kamu kurum ve kuruluşları'na bağlı spor kulüpleri ise şunlardır;

1.Akcakale Belediyespor.	5.TİGEM Ceylanpınar
2.Siverek Belediyespor.	6.Kıyas Belediyespor
3.Ceylanpınar Belediyespor.	
4.Birecik Sağlıkspor.	

İlçe Merkezleri'nde bulunan kamu kurum ve kuruluşları'na bağlı spor kulüplerinden, Ceylanpınar'da 3, Akcakale'de 1, Birecik'de 1, Kısas Beldesi'nde 1 spor kulübü faaliyet göstermektedir. Bu spor kulüplerinin taahhüt ettikleri spor branşlarına baktığımızda; Ceylanpınar'da bulunan Ceylanpınar Belediyespor ile Ceylanpınar Demirspor'un futbol, voleybol, basketbol, atletizm, güreş gibi dallarda faaliyet göstereceklerini taahhüt ettiklerini görüyoruz. Aynı İlçede bulunan TİGEM Ceylanpınarspor'un ise diğer iki kulüpten farklı olarak yüzme branşında da faaliyet göstereceğini belirttiğini görmekteyiz. Diğer İlçe kulüplerinden Akcakale Belediyespor farklı olarak hentbol branşında, Birecik Sağlıkspor da yüzme branşında faaliyet göstereceklerini belirtmişlerdir. Bu spor kulüplerinin İlçelerde olmalarına rağmen, bölgede yıllardır yapılan spor branşlarının dışına taşarak, bölgede uzun geçmişe sahip olmayan branşlara da yönelmeleri ilgi odağı oluşturmaktadır.

Şanlıurfa İl Merkezi'nde bulunan kamu kurum ve kuruluşları'na bağlı spor kulüplerine baktığımızda; çoğunluğunun futbol, voleybol, basketbol ve güreş gibi yıllardır yapılagelmiş branşları yapmayı belirttikleri görülmektedir. Bu spor kulüplerinden sadece, Ş.Urfaspor, DSİ Spor ve Köy Hizmetlerispor yüzme sporunda da faaliyet göstereceklerini belirtmektedirler.

IV. 2. 4. Okullarda Spor

İller'de, okullararası düzenlenen sportif etkinlikler o İlin Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından organize edilmekte ve yürütülmektedir. Okullararası spor yarışmaları düzenlenirken, Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü ile çeşitli kamu kurum ve kuruluşları ile işbirliği yapılarak, tesis, hakem, araç-gereç gibi sorunların çözümü

yoluna gidilmektedir. Türkiye genelinde olduğu gibi Şanlıurfa İli'nde de sportif altyapıya sporcu sağlamada okulların büyük payı vardır. Okullarda spora başlayan, okul takımlarında oynayan gençler, bu yaşantılarını bir sonraki okulda ya da kulüpte sürdürmektedirler. Bunun yanında kulüplerde yetişen sporcularda öğrenim gördükleri okullarının takımlarında yer almaktadırlar.

1990-1991 Öğretim yılına göre, Şanlıurfa İli'nde 1.306 İlkokul, 57 Ortaokul, ve 33 lise bulunmaktadır (DİE, GAP İl İst,1994) İlkokulların mezra ve köylere kadar yayıldığını düşündüğümüzde, bu okullarda eğitim ve öğretimini sürdüren çocukların büyük çoğunluğunun sportif etkinliklerden uzak kaldıklarını görürüz. Sportif etkinliklere katılan okullar İl ve İlçe merkezleri ile merkezlere yakın yerleşim birimlerindeki okullardır. Bu okullardan beden eğitimi öğretmeni bulunanlar şanslı sayılmakta ve etkinliklerde aktif olarak yer almaktadırlar.

Şanlıurfa Valiliği Milli Eğitim Müdürlüğü'nün 1996-1997 Öğretim Yılı okullararası mahalli spor karşılaşmaları fikstürüne baktığımızda; futbol, voleybol, basketbol, hentbol, masatenisi ve güreş dallarında sportif organizasyonun yapıldığını görüyoruz. Bu yarışmalara İlkokullar, Ortaokullar ve Liseler katılmaktadır. İlkokullar minikler, ortaokullar yıldızlar, liseler'de gençler kategorisi'nde okullarını temsil etmektedirler.

Şanlıurfa İli'nde yapılan okullararası sportif etkinlikler çeşitlilik sergilememektedir. Yarışmalar futbol, voleybol ve basketbol branşlarında yoğunlaşmaktadır. Bu branşlarda yarışan okul sayılarına baktığımızda yetersiz bir katılımın olduğunu görmekteyiz. 1994 yılı itibariyle, 57 ortaokul, 33 lisenin bulunduğu

İlde sportif etkinliklere katılım az düzeyde kalmaktadır. Genellikle erkek öğrencilerin oluşturduğu okul takımlarının katıldığı yarışmalarda bayan takımları yok denecek düzeyde temsil edilmektedirler.

Tablo 23 : Şanlıurfa İli'nde Sportif Etkinliklere Katılan Okul Takımlarının Branşlara ve Cinsiyete Göre Dağılımı (1996-1997 Öğr.Yılı İtibariyle)

Spor Dalı	İlkokullar		Ortaokullar		Liseler		Toplam	
	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek
Futbol	---	---	---	21	---	15	---	36
Basketbol	---	6	2	7	2	8	4	21
Voleybol	---	8	4	15	3	9	7	32
Hentbol	---	4	---	2	---	---	---	6
M.Tenisi	---	4	---	2	---	3	---	9
Güreş	---	---	---	---	---	2	---	2

Kaynak : Şanlıurfa Milli Eğitim Müdürlüğü , Okullararası Yarışmalar Fikstürü .

1996-1997 Öğretim yılındaki okullararası yarışmalara değişik branşlarda 106 erkek takımı katılırken, bayan takımlarının sayısı 11 düzeyinde kalmaktadır. 11 bayan takımı ise sadece 4 okula aittir. 90 Ortaöğretim kurumunun bulunduğu İlde ancak 4 okul bayan takımına yer vermektedir. Şanlıurfa İl merkezi'ndeki okullardan Kız Lisesi ile D.Zeki Akpınar Lisesi basketbol, voleybol branşlarında, Özel Fırat Lisesi ise yalnızca voleybol branşında bayan takımı oluşturarak yarışmalara katılmışlardır Ortaokullar'da, Merkez Ortaokulu ile Özel Fırat Lisesi orta kısmı basketbol branşında A.Erseven İlköğretim Okulu, Merkez Yatılı İlköğretim Bölge Okulu, Profilo

İlköğretim Okulu ile Ceylanpınar Atatürk İlköğretim Okulu voleybol branşında bayan takımı oluşturarak yarışmalarda okullarını temsil etmişlerdir.

Şanlıurfa Milli Eğitim Müdürlüğü'nün 1996-1997 yılı okullararası yarışmalar fikstürü'ne aldığı branşlardan hentbol ve masatenisine ilginin genellikle İlkokullar'da olduğu görülmektedir. Hentbolde 4 İlkokul, 2 Ortaokul takımı mücadele ederken, Liselerde bu branşa özgü etkinliğin olmadığı anlaşılmaktadır. Masatenisi'nde ise İlkokullar'da 4, Ortaokullar'da 2, Liseler'de 3 takım mücadele etmektedir. Güreş branşında Liseler'de sadece 2 takım vardır. En fazla takımın bulunduğu branş, Ortaokullar'da 21, Liseler'de 15 takımla futboldur. Bu branşı İlkokullar'da 8, Ortaokullar'da 19, Liseler'de 12 takımla voleybol izlemektedir. Basketbolde de, İlkokullar'da 8, Ortaokullar'da 9, Liseler'de 10 takım okullararası yarışmalarda mücadele etmektedir.

Okullarda ki sportif etkinlikler büyük oranda beden eğitimi öğretmenleri tarafından yürütülmektedir. Okulların spor altyapısı ile, araç ve gereçlerin durumu okulların sportif etkinliklere yönelmelerini olumlu yada olumsuz olarak etkilemektedir. İl Merkezleri'nden İlçe Merkezleri'ne, Bucak, Kasaba ve Köylere doğru gidildikçe diğer hizmetlerde olduğu gibi, spor altyapısı ile araç ve gereçlerin dağılımında da azalmanın olduğu görülmektedir. Spor salonları önce İl Merkezleri'ne, sonra ilçeler'e yapılırken, Köy ve Kasabaların bundan hiç nasibini almadığı görülür. Bu durum sadece Şanlıurfa'da olan bir durum değildir, tüm Türkiye'de böyledir. Araç-gereç dağılımı da aynı yolu izleyerek okullara ulaşmaktadır. Oysa Ulusal gelirin yaratılmasında hizmetlerin az ulaştığı insanlardan katkılar daha çok beklenmektedir.

Durum böyle olunca İlçe, Kasaba ve Köylerdeki çocuklar spor hizmetlerinden hiç yararlanamamaktadırlar. Beden eğitimi öğretmeni'nin bulunmadığı kırsal yerleşim alanlarındaki okullarda, bedensel etkinlikler çocuksu oyun boyutunu aşmamaktadır. Eğitimin ayrılmaz bir parçası olan ve çocuğun sosyal ,p sikolojik, fizyolojik ve anatomik gelişiminde önemli rol oynayan “bedensel eğitim” yapılamamaktadır. Zaten bölgenin kırsal yerleşim birimlerinde eğitimin diğer yarısı da yapılamamaktadır. Devlet görevini yeterince yapmamakta, ikibinli yıllara yaklaştığımız bu günlerde Türkiye'nin bir bölümü yüzyıllarca gerilerde kalmaktadır.

Tablo 24 : Şanlıurfa Merkez ve İlçeleri'nde Görev Yapan Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Merkezlere ve Cinsiyete Göre dağılımı
(1996-1997 Öğretim Yılı İtibariyle)

İlçeler	Toplam	Bayan	Erkek
Merkez İlçe	23	8	15
Akcakale	1	---	1
Birecik	3	1	2
Bozova	2	1	1
Ceylanpınar	1	---	1
Halfeti	2	---	2
Harran	1	---	1
Hilvan	2	---	2
Siverek	3	---	3
Suruç	3	1	2
Viranşehir	2	---	2
Toplam	43	11	32

Kaynak : Şanlıurfa MEM, 1996.

Şanlıurfa İli'nde 1996-1997 öğretim yılı itibariyle 43 beden eğitimi öğretmeni bulunmaktadır. Bu öğretmenlerden 23 tanesi Şanlıurfa İl Merkezi'nde görev yapmaktadırlar. 10 İlçe'de ise sadece 20 beden eğitimi öğretmeni bulunmaktadır. Cinsiyete göre dağılıma baktığımızda 11 bayan öğretmenden 8'i Merkez İlçe'de görev yaparken, İlçelerde sadece 3 bayan beden eğitimi öğretmeni görev yapmaktadır. Okulların sportif etkinliklere katılımında beden eğitimi öğretmenlerinin payının büyük olduğunu daha önce belirtmiştim. Şanlıurfa İl ve İlçeleri'nde görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinin sayıları ile, okullararası yarışmalara katılan okul sayılarını karşılaştırdığımızda aynı oranı görememekteyiz. Bu da bize bazı okulların beden eğitimi öğretmenlerinin bulunmasına rağmen sportif etkinliklere katılmadıklarını göstermektedir. Bunun kuşkusuz çeşitli nedenleri vardır. Bu nedenleri; çevreden kaynaklanan, okuldan kaynaklanan, spor altyapısı ile araç-gereçlerden kaynaklanan ve beden eğitimi öğretmenin ilgisizliğinden kaynaklanan nedenler olarak sıralayabiliriz. Bu nedenlere başka nedenler de sıralamak olanaklıdır.

Şanlıurfa İl Merkezi'nde bulunan Harran Üniversitesi de Üniversitelerarası yarışmalarda Şanlıurfa'yı temsil etmektedir. Üniversite 1992 yılında kurulmuş olup, hal en altı bin (6000) öğrencisi ile (1996 yılı itibariyle) eğitim ve öğretimini çeşitli Fakülte ve Yüksekokullar da sürdürmektedir. Yöreye sportif etkinlikler açısından büyük katkılar sağlaması beklenen Fen - Edebiyat Fakültesi'ne bağlı Beden Eğitimi ve Spor Bölümü 1995-1996 öğretim yılında öğretime açılmıştır. Bu bölümde halen 27'si bayan, 185'i erkek olmak üzere toplam 212 öğrenci "Beden Eğitimi ve Spor" öğrenimi görmektedir (1996-1997 Öğrt., Yılı).

Beden Eğitimi ve Spor Bölümü'nün yöreye olumlu etkilerinin olacağı beklenmektedir. Gençlerin bu bölüme girme isteği ilde sportif oluşumları da beraberinde getirmiştir. Aileler çocuklarının spor yapmalarına (özellikle kız çocuklarının) daha olumlu bakmaya başlamışlardır. Bayanların eşofmen giymelerinin yadırgandığı İl de, Beden Eğitimi Bölümü'nün açılmasıyla bu yargıların gevşemeye başladığı söylenmektedir. Ancak; bayan ve erkek ayırt etmeden tüm isanların rahatca spor yapabilmeleri için Harran Üniversitesi'nin bu yöndeki işlevlerini yerine getirmesi gerekmektedir. Genel yapılanmaya baktığımızda Harran Üniversitesi'nin yukarıda değindiğim işlevlerini yerine getirmede oldukça yetersiz olduğunu görmekteyiz. Üniversitelerin spor dinamiğini elinde bulunduran Beden Eğitimi ve Spor Bölümleri ile Yüksekokullar yaptıkları etkinlikler ile de sosyalleşme ve değişmeye katkıda bulunurlar. Ancak, kız -erkek ayırımının yapıldığı ve bu nedenle de Beden Eğitimi Bölümleri'ne kız öğrencilerin ya tamamen alınmadığı, ya da göstermelik 3-5 tane alındığı Üniversitelerden olumlu işlevler beklemek saflık olmaktadır.

Tablo 25 : Harran Üniversitesi'nde Faliyette Bulunulan Spor Dalları ve Yıllara Göre Dağılımı

Öğretim Yılı	Atl.	Vol.	Bask.	Fut.	Gür.	Yüz.	Kürek	Hent.
1992-1993	x	x	x	x	x	-	-	x
1993-1994	x	x	x	x	x	-	-	x
1994-1995	x	x	x	x	x	-	-	x
1995-1996	x	x	x	x	x	x	x	x
1996-1997	x	x	x	x	x	x	x	x

Kaynak : Harran Üniv. Sağlık-Kültür-Spor Daire Başkanlığı, 1996

GAP Bölgesi'nde geleneksel yapının kırılarak değişimin hızlanmasında öncü rolü oynaması gereken Üniversiteler, ne yazıkki toplumunda gerisine düşme durumunda kalmaktadırlar. Harran Üniversitesi'nin kuruluşundan itibaren; atletizm, basketbol, voleybol, futbol, güreş ve hentbol dallarında sportif etkinliklere katıldıkları görülmektedir. 1995-1996 yılından itibaren bu branşlara yüzme, kürek gibi su sporları da eklenmiştir. Atatürk Barajı gölü'nün oluşumuyla birlikte, öölgede yapılmaya başlanan "Su Sporları"na Harran Üniversitesi'nde takımlarını oluşturarak katılmaya başlamıştır. Üniversite yetkilileri altyapının hazırlanmasıyla birlikte su sporlarının canlanacağını belirtmekte.

IV. 2. 5. Şanlıurfa'da Spor Tesisleri

Şanlıurfa, spor altyapısı yeterince gelişmemiş bölge illerindedir. Burada bulunan spor tesisleri sportif etkinlikleri kaldırabilecek potansiyele sahip değildir. Şanlıurfa İl Merkezi'nde bulunan spor tesislerine baktığımızda ;

- 2 kapalı spor salonu
- 1 Şehir stadyumu (çim saha)
- 2 toprak futbol sahası olduğunu görüyoruz.

Kapalı spor salonları eğitim-öğretim dönemlerinde okullara yönelik sportif etkinlikler için de kullanılmaktadır. Yaz aylarında "Bölge Yaz Spor Okulları" bu tesislerde çocuk ve gençlere yönelik, değişik branşlarda sportif etkinliklerde bulunmaktadır. Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü'ne bağlı sporcularında aynı tesislerde spor yaptıklarını düşündüğümüzde, tesislerin ne kadar yetersiz olduğunu görmekteyiz Şehir Stadyumu normal çim düzeyindedir. Bu Statyumdan sporcuların faydalanma

düzeyi en aza indirgenmiş durumdadır. Profosyonel liğ'de futbol oynayan Şanlıurfaspor bu tesisi yalnızca kendisi kullanmaktadır. Diğer takımlara ve branşlara bu tesis yeterince açılmamaktadır. İlin tek çim sahası olduğundan sadece maçlarda kullanılmaktadır. Tesisin atletizm pistinin olmaması, İlde “puanlı atletizm”e yönelik etkinliklerin yapılmasını engellemektedir.

Atletizmin kros ve orta mesafe koşuları heryerde çalışma alanı bulurlarken, atma ve atlamalar özel alanlara geresinim duyduklarından bu ilde bu branşlar yapılmamaktadır. İlde bulunan diğer 2 semt sahası çamur olmadığı zamanlarda kulüplerin futbol takımlarına hizmet vermeye çalışmaktadır. Kamu kurum ve kuruluşları ise kendi olanakları ile küçük çaplı sahalar yaparak etkinliklerini sürdürmektedirler. İlde mevcut tesislerin yanında, inşa halinde tesislerde vardır. 1 kapalı spor salonu, 30.000 kişilik atletizm pisti de bulunan bir stadyum, 1 yüzme havuzu inşaatları devam eden tesislerdir. Şanlıurfa'ya bağlı 10 ilçede de spor tesisleri yeteri kadar bulunmamaktadır. Var olan tesisler basit, toprak semt sahalardır. Bazı ilçelerde bulunan kapalı spor salonları okulların ve yöre gençliğinin az da olsa spor gereksinimlerini karşılamaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

V. BULGULAR ve TARTIŞMA

V. Örneklemin Genel Özellikleri

Örneklem grubunu, Şanlıurfa'da sosyo - ekonomik düzeyi farklı üç lisede okuyan ve spor yapan 34 erkek ile 31 bayan öğrenci oluşturmaktadır. Sporcu öğrencilerin, genel özelliklerine yönelik; cinsiyet, yaş, doğum yeri, anne ve babalarının mesleği gibi konularda sorular yöneltilmiş, yanıtlar alınmış ve değerlendirilmiştir.

Tablo 26 : Örneklem Grubunun Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	N	%
Erkek	34	52.3
Kadın	31	47.7
Toplam	65	100.0

Tablo 26'da görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturanların cinsiyete göre dağılımlarına baktığımızda, % 52.3'nün erkek, % 47.7'sinin bayan oldukları görülmektedir.

Örneklem grubunun, yaş guruplarına göre dağılımlarına baktığımızda ; yoğunlaşmanın 14,15 ve 16 yaş guruplarında olduğunu görüyoruz. 12, 13 yaş gurubunda % 4.6 ve % 9.2'lik bir oranın bulunması; bünyesinde ortaokul barındıran

liselerden kaynaklanmaktadır. Normalde bu yaş gurubu öğrencileri ortaokul öğrencileri olma durumundadırlar (Tablo 27).

Tablo 27 : Örneklem Grubunun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Gurupları	N	%
12	3	4.6
13	6	9.2
14	4	6.2
15	19	29.2
16	20	30.8
17	12	18.5
18	1	1.5
Toplam	65	100

Örneklem grubunu oluşturan sporcu lise öğrencilerinin doğum yerlerine göre dağılımlarına baktığımızda; büyük çoğunluğunun kentlerde doğdukları görülmektedir.

Köylerde doğanlar % 7.7, ve kasabada doğanlar % 3.1'lik bir oran oluştururken, şehirde doğanların % 87.7 gibi büyük bir orana ulaştıkları görülmektedir (Tablo 28).

Tablo 28 : Örneklem Gurubunun doğum yerlerine Göre Dağılım

Doğum Yeri	N	%
Köy	5	7.7
Kasaba	2	3.1
Şehir	57	87.7
Başka	1	1.5
Toplam	65	100.0

Tablo 29 : Örneklem Grubunu Oluşturanların, Babalarının Mesleklerine Göre dağılımı

Babanın Mesleği	N	%
Memur	25	38.5
Öğretmen	8	12.3
Esnaf	7	10.8
İşçi	5	7.7
Çiftci	2	3.1
serbest	13	20.0
Diğer *	5	7.7
Toplam	65	100.0

* : Emekli 2, Borsacı 1, Yanıtsız 2

Tablo 29’u incelediğimizde; örnekleme oluşturan sporcu öğrencilerin % 38.5’inin babasının değişik kamu kurum ve kuruluşlarında memur olduklarını görüyoruz. Bu gruba en yakın mesleği ise, % 20 ile serbest meslek grubu oluşturmaktadır. % 7.7 oranında ise diğer meslek sahipleri yer almaktadır.

Öğretmenleri de memurlar grubuna dahil ettiğimizde, memurlar grubunun örneklemin % 50.8’ini oluşturduğu görülmektedir. En düşük grubu oluşturan işçiler % 7.7, çiftçiler de % 3.1 gibi bir oran oluşturmaktadırlar.

Şanlıurfa’da spora yönelen lise öğrencilerinin genellikle memur çocuklarından oluştuğunu söyleyebiliriz (% 50.8).

V. 2. Spor yapma ve Spor Branşlarıyla İlgili Durum

Örneklem grubunu oluşturanların; hangi spor branşlarına yöneldikleri, spor yapma nedenleri, sporu ne kadar süredir yaptıkları ve bütün bunların cinsiyete göre dağılımları anket sorularıyla elde edilmiş ve değerlendirilmiştir.

Tablo 30 : Örneklem Grubunun Spor Branşlarına Göre Dağılımı

Spor Branşları	N	%
Atletizm	3	4.6
Salon Sp. (vol.Bask.Hen.)	49	75.4
Uzakdoğu Sp. (Kar.Tekw.)	1	1.5
Futbol	12	18.5
Toplam	65	100.0

Örneklem grubunun % 75.4'ü salon sporlarına yöneldiklerini belirtmektedirler. Salon sporlarının voleybol, basketbol, hentbol gibi spor dallarından oluştuğunu gözönüne aldığımızda; Şanlıurfa'da lise öğrencilerinin çoğunlukla bu spor dallarına yöneldiklerini söylenebilir (Tablo 30).

Atletizm yapanlar % 4.6 gibi küçük bir oran oluştururken, uzakdoğu sporları %1.5, futbol %18.5'lik bir oranda temsil edilmektedirler. Uzakdoğu sporları, (karete,tekwanda, judo) yapanların oranı örneklem grubu arasında % 1.5'lik bir oran oluştururken, Şanlıurfa Gençlik ve Spor İl Müdürlüğüne kayıtlı ferdi sporcuların bu branştaki yıllara göre dağılımı bu oranın çok üzerindedir (s: 76, Tablo 23).

Tablo 31 : Örneklem Grubunun Cinsiyete ve Spor Branşlarına Dağılımı

Cinsiyet	Toplam	Spor Branşları			
		Atletizm	Salon spor.	Uzak doğ.S.	Futbol
Erkek	34 52.3	-	21 32.3	1 1.5	12 18.5
Kadın	31 47.7	3 4.6	28 43.1	-	-
Toplam	65 100.0	3 4.6	49 75.4	1 1.5	12 18.5

Tablo 31'i incelediğimizde; erkeklerin % 32.3'nün, bayanların da % 43.1'inin salon sporlarına yöneldikleri görülmektedir. Erkekler % 18.5'lik bir oranda futbola yönelirken, Liseler de en düşük yönelimin atletizm ve uzakdoğu sporlarına olduğu görülmektedir (atletizm % 4.6, uzakdoğu sporları % 1.5).

Salon sporlarını en çok bayanlar tercih etmektedirler (% 43.1). Bu sporlara erkeklerin yönelme oranı % 32.3'dür. Erkeklerde futbola yönelme oranı % 18.5 düzeyinde kalmaktadır. Bu ilde bayanların futbola hiç yönelmedikleri görülmektedir. Erkek ve bayanlarda salon sporlarına yönelenlerin oranlarının toplamı ise % 75.4' çıkmaktadır. Bu durum gözönüne alındığında; Şanlıurfa'da lise öğrencilerinin genellikle salon sporlarına yöneldikleri söylenebilir.

Örneklem grubunun spor yapma sürelerine göre dağılımlarına baktığımızda (Tablo 32); uzun yıllardır sporla uğraşanların sayılarının çok olmadığını görüyoruz. Örneklem grubunun, % 15.1'i 1 yıldır, % 24.6'sı 2 yıldır, % 16.9'u 3 yıldır, % 21.5'i de 4 yıldır spor yaptıklarını belirtmektedirler.

Tablo 32 : Örneklem Grubunun Spor Yapma Sürelerine Göre Dağılımı

Yıl	N	%
1	10	15.5
2	16	24.6
3	11	16.9
4	14	21.5
5	3	4.6
6	3	4.6
7	5	7.7
8	3	4.6
Toplam	65	100

5 ile 8 yıldır spor yaptıklarını söyleyenlerin oranı toplam 22.5'dir. Oysa 1 ile 4 yıldır spor yapıyorum diyenler % 78.5'lik bir rakama ulaşmaktadırlar (Tablo 34). Şanlıurfa'da ki lise öğrencilerinin sportif etkinliklere katılımlarının son yıllarda artış gösterdiği söylenebilir.

Örneklem grubunun spor yapma nedenlerine göre dağılımları da şöyle gerçekleşmiştir (Tablo 33). Örneklem grubunun % 36.9'nun sporu "sağlıklı bir yaşam" için yaptıklarını söyledikleri görülmektedir. Bunu, % 32.3 ile "iyi bir sporcu olabilmek" için yapıyorum diyenler izlemektedir. Spor "bir sosyalleşme aracı" olarak gördüklerini ve bunun için yaptıklarını söyleyenlerin oranı % 16.9'dur.

Tablo 33 : Örneklem Grubunun Spor Yapma Nedenlerine Göre Dağılımı

Spor Yapma Nedeni	N	%
Sağlıklı bir yaşam için	24	36.9
Bir sosyalleşme aracı olduğu için	11	16.9
Boş zaman değerlendirmek için	2	3.1
İyi bir sporcu olabilmek için	21	32.3
Kendimi savunmayı öğrenmek için	1	1.5
Bir meslek olarak seçmek için	2	3.1
Başka	4	6.2
Toplam	65	100

Sporu kazanç getirici bir meslek olarak seçmek için yaptıklarını söyleyenler ile (% 3.1), boş zaman değerlendirmek için yapıyorum diyenler (%3.1) aynı oranı oluşturmaktadırlar. % 6.2'lik bir kesim ise, spor yapmayı sevdikleri için spor yaptıklarını belirtmektedirler. Bu yanıtı verenlerin tümünü bayan sporcu öğrenciler oluşturmaktadırlar (Tablo 33).

Örneklem grubunun, spor yapma nedenlerinin cinsiyete göre dağılımlarına baktığımızda (Tablo 34); erkeklerin % 20'si sağlıklı bir yaşam için spor yaptıklarını belirtmektedirler. Yine erkeklerin % 20'si ise, iyi bir sporcu olabilmek için spor yaptıklarını belirtmişlerdir. Sporü bir sosyalleşme aracı olarak gördükleri için spor yaptıklarını söyleyen erkeklerin oranı ancak % 6.2 civarında kalmaktadır. Sporü meslek edinmek için yapan erkekler de % 3.1' dir.

Tablo 34 : Örneklem Grubunun Spor Yapma Nedeninin, Cinsiyete göre Dağılımı

Cinsiyet	Toplam	Spor yapma nedeni						
		Sağlıklı Yaşam	Sosyall. Aracı	Boş Za. Değerl.	İyi bir Sp.Ol.	Savun. Öğren.	Meslek edinme	Başk.
Erkek	34 52.3	13 20.0	4 6.2	1 1.5	13 20.0	1 1.5	2 3.1	- -
Kadın	31 47.7	11 16.9	7 10.8	1 1.5	8 12.3	- -	- -	4 6.2
Toplam	65 100.0	24 36.9	11 16.9	2 3.1	21 32.3	1 3.1	2 3.1	4 6.2

Bayanlara baktığımızda; sporu sağlıklı bir yaşam için yapıyorum diyenler % 16.9, sosyalleşme aracı olduğu için yaptıklarını söyleyenler %10.8, iyi bir sporcu olabilmek için yaptıklarını söyleyenler de % 12.3 düzeyindedir. Sporlu boş zaman uğraşı olarak yapıyorum diyenlerin oranı, erkekler ve bayanlarda aynı çıkarken (% 1.5), sporu sevdiğim için yapıyorum diyen bayanların oranı da % 6.2'dir.

Bayanlar erkeklere oranla, sporu daha çok sosyalleşme aracı olarak görürlerken, erkekler daha çok iyi bir sporcu olabilmek için yaptıklarını söylemektedirler. sporu sağlıklı bir yaşam için yapma konusunda, bayan ve erkekler birbirlerine yakın oran oluşturmaktadırlar.

Tablo 35 : Örneklem Grubunun Spor Yapma Nedenlerinin Okullara Göre Dağılımı

Okul	Toplam	Spor Yapma Nedeni						
		Sağlıklı Yaşam	Sosyall. Aracı	Boş Zaman	İyi Sp. Olmak	Savun. Öğren.	Meslek edinme.	Başk.
Anadolu Lisesi	21 32.3	8 12.3	9 12.8	1 1.5	3 4.6	- -	- -	- -
Ş.Urfa Lisesi	25 38.5	7 10.8	1 1.5	1 1.5	12 18.5	1 1.5	- -	3 4.6
Orhan.G Lisesi	19 29.2	9 13.8	1 1.5	- -	6 9.2	- -	2 3.1	1 1.5
Toplam	65 100.0	24 36.9	11 16.9	2 3.1	21 32.3	1 1.5	2 3.1	4 6.2

Tablo 35’i incelediğimizde; “niçin spor yapıyorsunuz” sorusuna Şanlıurfa Anadolu Lisesi örneklem grubu % 13.8’lik bir oranla bir “sosyalleşme aracı” olduğu için yanıtını vermektedirler. Bu soruya, Şanlıurfa Lisesi % 1.5, Şanlıurfa Orhangazi Lisesi de hiç yanıt vermemektedir.

Varlıklı, sosyal ve kültürel düzeyi yüksek ailelerin çocuklarının öğrenim gördüğü Anadolu Lisesi örneklem grubu, sporu çoğunlukla (% 13.8) bir sosyalleşme aracı olarak görmektedirler. Hedefleri daha değişik alanlara yönelik olan bu çocukların Spordan beklentileri de “sağlıklı yaşam” ve “sosyalleşme” boyutunda kalmaktadır.

Şanlıurfa Lisesi örneklem grubu %18.5’lik bir oranla sporu “iyi bir sporcu olabilmek” için yaptıklarını belirtmektedir. Bu soruya verilen yanıtların oranı, Şanlıurfa Anadolu Lisesi’nde % 4.6, Şanlıurfa Orhangazi Lisesi’nde de % 9.2’dir.

Orhangazi Lisesi örneklem grubu, % 13.8’lik bir oranla sporu “sağlıklı bir yaşam” için yaptıklarını belirtirlerken, dikkat çeken bir konu da, Orhangazi Lisesi örneklem grubundan hiç kimsenin sporu bir sosyalleşme aracı olarak görmediğidir.

Okulların il içindeki konumlarının, öğrencilerin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel düzeylerinin farklılıklarının, öğrencilerin spor yapma nedenlerini etkilediği söylenebilir.

V. 3. Yerleşim Yeri İle İlgili Durum

GAP’la birlikte; tüm GAP İlleri’ne olduğu gibi, Şanlıurfa İl Merkezi’ne de yoğun göç olmuştur. Bu durum gözönüne alınarak, örneklem grubuna; Şanlıurfa’ya nereden geldiklerine, Şanlıurfa’da ki yaşam sürelerine, Şanlıurfa’da ki sosyal ve kültürel yaşamdan memnun olup-olmamalarına ilişkin sorular yöneltmiştir.

Tablo 36 : Örneklem Grubunun Şanlıurfa'ya Geliş Yerlerine Göre Dağılımı

Şanlıurfa'ya nereden geldiği	N	%
Şanlıurfa'da doğdum	47	72.3
Şanlıurfa'ya bağlı köy ve kasabadan geldim	6	9.2
GAP Bölgesi'nde ki başka bir il merkezinden geldim	3	4.6
GAP Bölgesi dışındaki başka bir il merkezinden geldim	7	10.8
GAP Bölgesi dışındaki bir ile bağlı köy ve kasabadan geldim	2	3.1
Toplam	65	100.0

Tablo 36'da görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan sporcu öğrencilerin % 72.3'nün Şanlıurfa'da doğduğu görülmektedir. GAP bölgesi dışından gelenlerin oranı ise % 13.9 dur (% 10.8 il merkezinden, % 3.1'i köy kasabadan). Şanlıurfa'ya bağlı köy ve kasabalardan gelenler de % 9.2'lik bir orana sahiptir.

Örneklem grubunu oluşturanların Şanlıurfa'ya geliş nedenlerine göre dağılımlarına baktığımızda; % 30.8'nin Şanlıurfa'ya babalarının memuriyeti nedeniyle geldiklerini belirttiklerini görüyoruz. % 30.8'lik bir grup da, şanlıurfa'ya dışarıdan gelmediklerini, şanlıurfa'da doğduklarını belirtmektedirler. % 29.2'lik bir oranda sorulara yanıt alamamıştır. Sporcu öğrencilerin, % 4.6'sı ekonomik nedenlerle, % 3.1'i de öğrenim görmek için Şanlıurfa'ya geldiklerini söylemektedirler (Tablo 37).

Tablo 37 : Örneklem Grubunun Şanlıurfa'ya Geliş Nedenine Göre Dağılımı

Şanlıurfa'ya geliş nedeni	N	%
Ailemin memuriyeti nedeniyle	20	30.8
Ekonomik nedenler	3	4.6
Yerleşim yerinin baraj suları altında kalması nedeniyle	1	1.5
Öğrenim görmek için	2	3.1
Diğer (şanlıurfa'da doğdum)	20	30.8
Yanıtsız	19	29.2
Toplam	65	100.0

Tablo 38'de görüleceği gibi, örneklem grubunu oluşturanların % 23.1'nin 16 yıldır, % 23.1'nin 15 yıldır, % 9.2'sinin de 17 yıldır şanlıurfa'da yaşadıkları görülmektedir. Şanlıurfa'da doğanların oranlarının % 72.3 olduğunu gözönüne aldığımızda (tablo 36), örneklem grubunun çoğunluğunun doğduğundan beri şanlıurfa'da yaşadıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 38 : Örneklem Grubunun Şanlıurfa'da ki Yaşama Sürelerine Göre Dağılımı

Şanlıurfa'da Yaşama Süresi	N	%
2	3	4.6
3	2	3.1
4	1	1.5
5	1	1.5
6	1	1.5
7	2	3.1
8	1	1.5
10	4	6.2
11	3	4.6
12	3	4.6
13	5	7.7
14	3	4.6
15	15	23.1
16	16	23.1
17	6	9.2
Toplam	65	100.0

Tablo 39 incelendiğinde; örneklem grubunu oluşturanların % 24.6'sının şanlıurfa'da ki sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yaşamdan memnun olduklarını belirttiklerini görürüz. % 36.9'u ise, biraz memnun olduklarını, % 38.5'i de memnun olmadıklarını belirtmişlerdir. Biraz memnunuz diyenleri de, memnun olmayanlarla birlikte düşündüğümüzde; Şanlıurfa'da lise öğrencisi olan ve spor yapan % 75.4'lük bir gençlik kesiminin, ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamdan memnun olmadıklarını ya da yeteri kadar memnun olmadıklarını belirttiklerini görmekteyiz.

Tablo 39 : Örneklem Grubunun, Şanlıurfa’da ki Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Yaşamdan Memnun Olup-Olmamalarına ve Bu Durumun Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Toplam	Ekonomik, sosy. ve Kültü. yaşam. memnun olma		
		Evet	Hayır	Biraz
Erkek	34 52.3	9 13.8	10 15.4	15 23.1
Kadın	31 47.7	7 10.8	15 23.1	9 13.8
Toplam	65 100.0	16 24.6	25 38.5	24 36.9

Şanlıurfa’da ki ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamdan memnun olup-olmama durumunun cinsiyete göre dağılımına baktığımızda; erkeklerin %13.8’nin, bayanlarında %10.8’nin memnun olduklarını belirttiklerini görüyoruz.

Ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamdan “memnun” olmayanların oranı; erkeklerde % 15.4, bayanlarda 23.1’dir. “Biraz memnun”um diyenlere baktığımızda, bu oranların erkeklerde % 23, bayanlarda 13.8 olduğunu görmekteyiz.

Erkeklerde memnun olmayanlar ile biraz memnun olanların oranı, % 38.5’e çıkarken, bayanlarda 36.9’a ulaşmaktadır. Görüldüğü gibi; Şanlıurfa’da ki ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamdan memnun olmayan sporcu bayan lise öğrencilerinin oranı (23.1), erkeklerin oranından (15.4) oldukça yüksektir. Biraz memnunum diyenlerin oranlarında ise, erkekler (23.1) daha fazladır.

V. 4. Sosyo - Ekonomik Özellikler

Örneklem grubuna; hane halkı sayısı, anne ve babanın eğitim durumu gibi konulara ilişkin soruların yanında, bölgede yüzyıllardır süregelen ağalık, şeyhlik ve aşiret düzenine dayalı sosyo - ekonomik yapıya özgü sorular da yöneltilmiştir. Bu yapının spor üzerindeki yansımaları araştırılmıştır.

Tablo 40 : Örneklem Grubunun Hane Halkı Büyüklüğüne Göre Dağılımı

Hane halkı sayısı	N	%
3	1	1.5
4	8	12.3
5	17	26.2
6	14	21.5
7	9	13.8
8	6	9.2
9	3	4.6
10	4	6.2
11	1	1.5
12	1	1.5
15	1	1.5
Toplam	65	100.0

Tablo 40'da görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturanların % 26.2'sinin hane halkı sayısı 5'dir. % 21.5'nin 6, % 12.3'nün de hane halkı sayısı 4 kişiden oluşmaktadır. Hane halkı sayısı 4 kişinin altında olan hane sayısı oranı % 1.5

dir. Hane halkı sayısı 10 kişinin üzerine çıkan hane sayısı da % 1.5'dir. Genel olarak hane halkı büyüklüğü 4 ile 8 kişi arasında yoğunlaşmaktadır.

Daha önce, örneklem grubunu oluşturanların çoğunluğunun babalarının memur olduklarını (tablo 29) belirtmiştik. Babaların eğitilmiş olmalarının, çok çocuk sahibi olma isteğini engelleyemediği söylenebilir..

Tablo 41 : Örneklem Grubunun Annelerinin Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

Eğitim düzeyi	N	%
Okur-yazar değil	18	27.7
İlkokul mezunu	24	36.9
Ortaokul mezunu	8	12.3
Lise mezunu	9	13.8
Yüksekokul mezunu	6	9.2
Toplam	65	100.0

Tablo 41'i incelediğimizde; örneklem grubunu oluşturan sporcu öğrencilerin % 27.7'sinin annelerinin okur-yazar olmadıklarını görülmektedir. İlkokul mezunu olanlar % 36.9 gibi bir oran oluştururlarken, ortaöğrenimini tamamlayanların (ortaokul-lise) oranı % 26.1, yükseköğrenimi bitirenler ise % 9.2 düzeyinde kalmaktadırlar.

1990 yılı itibariyle; GAP'da kadınların okuma-yazma oranının % 43.3, Şanlıurfa'da da % 38.8 (tablo 7) olduğunu düşündüğümüzde, bunun örneklem grubunu oluşturanların annelerine yansımaları da kaçınılmaz olmaktadır.

Tablo 42 : Örneklem Grubunun Babalarının Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

Eğitim düzeyi	N	%
Okur-yazar değil	3	4.6
İlkokul mezunu	11	16.9
Ortaokul mezunu	8	12.3
Lise mezunu	18	27.7
Yüksekokul mezunu	25	38.5
Toplam	65	100.0

Babaların eğitim düzeylerine baktığımızda (Tablo 42); annelerin tersi bir sıralamanın olduğunu görüyoruz. Okur - yazar olmayanlar % 4.6'lık bir oran oluştururlarken, ilkokul mezunu olanlar %16.9' dur. Ortaöğretimi bitirenler (ortaokul-lise) % 40, yükseköğrenim mezunları oranı da % 38.5'dir.

Annelere oranla, babaların daha eğitilmiş oldukları söylenebilir. Babaların çoğunluğu yüksekokul mezunlardır. 1990 yılı itibariyle (DİE, 1993) GAP'da erkeklerin okur-yazar olma oranı % 75.5, Şanlıurfa'da 72.7'dir (Tablo 7).

Erkekler ve kadınlar öğrenim durumlarına göre karşılaştırıldıklarında, GAP ve Şanlıurfa’da kadınların yarısından fazlasının eğitimsiz bırakıldığını görülmektedir (Tablo 7). Bu durumun ailenin diğer fertlerine yansması kaçınılmaz olmaktadır.

Tablo 43 : Örneklem grubunun, Herhangi Bir Aşirete Bağlı Olup-Olmadığına Göre Dağılımı

Aşirete bağlı olup-olmadığı	N	%
Herhangi bir aşirete bağlıyız	28	43.1
Herhangi bir aşirete bağlı değiliz	37	56.9
Toplam	65	100.0

Herhangi bir aşirete bağlı olanlar % 41.5’lik bir oran oluştururlarken, herhangi bir aşirete bağlı olmadıklarını belirtenler % 56.9 olarak bulunmuştur (Tablo 43). GAP Bölgesi’nde aşiret, şeyh ve ağalık düzeninin ve bu düzene bağlı ilişkilerin sürmesi, şehir merkezlerinde de olsalar insan ilişkilerini o yönde etkilediği söylenebilir.

Örneklem grubunu oluşturan sporcu öğrencilere, “aşiret’e bağlı olmanız, spor yapmanıza engel oluyor mu ?” sorusu yöneltilmiştir. Herhangi bir aşirete bağlı olduğunu belirten öğrencilerden (% 43.1) tamamı, aşiret bağının spor yapmaya engel olmadığını belirtmişlerdir.

**Tablo 44 : Aşiret Kurallarının, Yaşamı Yönlendirmesinin Uygun Bulunup
Bulunmadığına İlişkin Dağılım**

Uygun bulma durumu	N	%
Uygun buluyorum	3	11
Uygun bulmuyorum	25	89
Toplam	28	100.0

Örneklem içinde herhangi bir aşirete bağlı olduğunu belirtenlerin oranının % 43.1 olduğunu belirtmiştik (tablo 43). Herhangi bir aşirete bağlı olduğunu belirtenlerden % 11'i aşiret kurallarının yaşamı yönlendirmesini uygun bulduğunu % 89'u da uygun bulmadığını belirtmektedir.

Bölgede aşiret ilişkilerinin yoğun olması, yaşamın her alanına karışması, gelenek ve göreneklerin kişi davranışlarını belirlemesi, gençlerin daha özgür yaşamalarını kısıtlayıcı bir faktör olduğu söylenebilir. Özellikle kadınlar üzerinde daha çok etkili olan geleneksel ilişkiler, kız çocuklarının spora ve sosyal etkinliklere yönelmelerinde engelleyici etkiye sahiptir (tablo 55).

Bundan dolayıdır ki, herhangi bir aşirete bağlı olan sporcu gençlerin (% 43.1), "Aşiret kurallarının yaşamınızı yönlendirmesini uygun buluyor musunuz" sorusuna verdikleri yanıt % 89'luk bir oranda hayır olmaktadır.

Tablo 45 : Yaşamdaki Olumlu - Olumsuz Gelişmeleri Alinyazısı Ya da Kader'e Bağlama

	N	%
Kader ya da alinyazısına bağlıyorum	34	52.3
Kader ya da alinyazısına bağlamıyorum	30	46.2
Toplam	65	100.0

Tablo 45'de görüldüğü gibi; yaşamdaki olumsuz ya da olumlu gelişmeleri, kader ve alinyazısına bağlayanların oranı % 52.3'dür. Kader ya da alinyazısına bağlamayanlar ise % 46.2'lik bir oran oluşturmaktadırlar.

Tablo 46 : Sporcu Lise Öğrencilerinin Dindar Olup-Olmamalarına İlişkin Dağılım

Dindarlık durumu	N	%
Dindarım	41	63.1
Dindar değilim	24	36.9
Toplam	65	100.0

Örnekleme oluşturan sporcu lise öğrencilerinin % 63.1'i dindar olduklarını, % 36.9'u da dindar olmadıklarını belirtmektedirler (Tablo 46). Öğrencilere, anne ve babalarının dindarlık durumları sorulduğunda; % 61.5'lik bir bölüm anne ve babalarının dindar olduğunu belirtirlerken, anne ve babam dindar değildir diyenler % 38.5'lik bir oran oluşturmaktadırlar.

Oranlar karşılaştırıldığında; dindarım diyen öğrenciler anne ve babalarının da dindar olduklarını, dindar değilim diyenler de anne ve babalarının da dindar olmadıklarını aynı oranlara yakın olarak belirtmişlerdir.

Tablo : 47 : Ailenin, Spor Yapmayı Destekleyip-Desteklemediğine İlişkin Dağılım

Destekleme durumu	N	%
Destekliyor	58	89.2
Desteklemiyor	7	10.8
Toplam	65	100.0

Örneklem grubunu oluşturan, sporcu lise öğrencilerinin ailelerinin % 89.2'si çocuklarının spor yapmalarını desteklemektedirler. Spor yapma konusunda çocuklarına destek olmayan ailelerin oranı % 10.8 kadardır (Tablo47).

Tablo 48 : Ailelerin Kız ve Erkek Çocukları Arasında Ayırım Yapıp-Yapmadığına İlişkin Dağılım

Ayırım yapma durumu	N	%
Ayırım yapıyor	3	4.6
Ayırım yapmıyor	62	95.4
Toplam	65	100.0

Tablo 48’de görüldüğü gibi; örneklem grubunu oluşturan sporcu lise öğrencilerine sorulan, “aileniz kız ve erkek çocukları arasında ayırım yapıyor mu ?” sorusuna % 4.6 oranında evet yanıtının verildiğini, % 95.4’lük bir orandada hayır yanıtının verildiğini görülmektedir.

Tablo 49: Spor Yapma Konusunda, Ailelerin Kız ve Erkek Çocukları Arasında Ayırım Yapıp-Yapmadıklarına İlişkin Dağılım

Ayırım yapma durumu	N	%
Ayırım yapıyor	15	23.1
Ayırım yapılmıyor	49	75.4
Yanıtsız	1	1.5
Toplam	65	100.0

Örneklem grubuna, “spor yapma“ konusunda ailelerin kız ve erkek çocukları arasında ayırım yapılıp - yapılmadığına ilişkin soru yöneltilmiştir. Bu soruya verilen yanıtlar, tablo 48’den farklı bir dağılım sergilemektedir.

Tablo 48’de; örneklem grubunun % 95.4’ü ailelerin kız ve erkek çocukları arasında ayırım yapmadığını belirtmektedir. Tablo 49’u incelediğimizde; aynı ailelerin “spor yapma” konusunda % 23.1 oranında kız ve erkek çocukları arasında ayırım yaptığını, % 75.4’nün de ayırım yapmadığını belirttiklerini görmekteyiz.

Elbette ki aileler; yeme, içme, giyinme ve barınma gibi konularda kız ve erkek çocukları arasında ayırım yapmıyorlar. Ancak, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da; eğitim ve sosyal etkinliklere yönelim konusunda, kız ve erkek çocukları arasında ayırım yapılmaktadır. Şanlıurfa’da ki lise öğrencileri arasında da bu durum açıkça görülmektedir.

Sporcu lise öğrencilerine sorulan “Sizce kız ve erkek çocuklar arasında ayırım yapılmalı mıdır ?” sorusuna % 4.6 evet, % 95.4 hayır yanıtı verilmiştir.

Tablo 50 : Spor’un Yalnız Erkeklerle Özgü Olup-Olmadığına İlişkin Dağılım

	N	%
Spor yalnız erkeklerin bir uğraşısıdır	6	9.2
Spor yalnız erkeklerin bir uğraşısı değildir	59	90.8
Toplam	65	100.0

Tablo 50'yi incelediğimizde, Sporcu öğrencilerin % 90.8'nin, sporun yalnız erkeklerin yapması gereken bir uğraşı olmadığı görüşündedirler. % 9.2'lik bir oranda ise, spor yalnız erkeklerin yapması gereken bir uğraşıdır demektir.

Sporcu lise öğrencilerinin % 75.4'ü spor yaparken, sporun gerektirdiği ilgili kıyafeti giyebildiklerini, % 24.6'sı da giyemediklerini belirtmektedirler (Tablo 51). Spor branşının gerektirdiği, ilgili kıyafeti giyip-giyememe durumuna cinsiyet açısından baktığımızda; sporun gerektirdiği ilgili kıyafeti giyebiliyorum diyen erkeklerin oranı % 44.6 olurken, giyemiyorum diyenlerin oranı % 7.7 düzeyinde kalmaktadır.

Özellikle kız çocukları, bazen istedikleri halde sporun gerektirdiği ilgili kıyafeti rahatlıkla giyememektedirler. Buna neden olarak da, sözlü sataşmaların olmasını ve ayıplanacağını düşündüklerini göstermektedirler (Tablo 54).

Tablo 51 : Spor yaparken, İlgili Spor Kıyafetini Giyip-Giyememe ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	İlgili kıyafeti giyip - giyememe		
	Tpolam	Giyebiliyorum	Giyemiyorum
Erkek	34 52.3	29 44.6	5 7.7
Kadın	31 47.7	20 30.8	11 16.9
Toplam	65 100.0	49 75.4	16. 24.6

Tablo 51'i incelediğimizde; Sporun gerektirdiği ilgili kıyafeti giyebiliyorum diyen bayanların oranının % 30.8, giyemiyorum diyenlerin oranının % 16.9 olduğunu görüyoruz. Spor yaparken, ilgili spor kıyafetini giyemeyen bayanlar; giyemeyen erkeklerin iki katından fazladır. Bu da bu konuda bayanların erkeklerden daha sıkıntılı olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır.

Tablo 52'yi incelediğimizde; sporcu öğrencilerin % 46.2'sinin spor kıyafeti ile çalışma alanından eve gelip - gidebildiğini, % 22.1'inde gelip - gidemediğini belirttiklerini görmekteyiz. Bazen gelip - gidebiliyorum diyenlerin oranı ise % 30.8'dir.

Tablo 52 : Sporcu Öğrencilerin, Çalışma Alanından Eşofmanla Eve Gidip - Gelme Durumuna Göre Dağılımı

Gidip - gelme durumu	N	%
Eşofmanla gidip-gelebiliyorum	30	46.2
Eşofmanla Gidip-gelemiyorum	15	22.1
Bazen gidip-gelebiliyorum	20	30.8
Toplam	65	100.0

Spor alanından, spor kıyafeti ile eve bazen gelip- gidebiliyorum diyenleri de, olumsuz görüş belirten % 22.1 ile birlikte ele aldığımızda, % 52.9'luk bir orana

ulaşmaktadır. Görüldüğü gibi, Şanlıurfa'da sporcu lise öğrencilerinin yarısından fazlası, spor kıyafetini spor alanının dışında rahatlıkla kullanamamaktadır.

Tablo 53'ü incelediğimizde ; sporcu öğrencilerin % 58.5'nin spor kıyafeti ile toplu taşıma araçlarına binebildiklerini, % 24.6'sının da binemediklerini belirttiklerini görülmektedir. Bazen biniyorum diyenler de % 15.4'lük bir oran oluşturmaktadır.

Duruma Cinsiyet açısından baktığımızda; erkeklerin % 24.6'sının toplu taşıma araçlarına spor kıyafeti ile binebildiklerini, yine erkeklerin 10.8'i ile, bayanların % 13.8'nin toplu taşıma araçlarına spor kıyafeti ile binemediklerini belirttiklerini görmekteyiz. Bazen binebiliyorum diyenlerin oranı; bayanlarda % 9.2, erkeklerde 6.2'dir.

Tablo 53 : Spor Kıyafeti İle Toplu Taşıma Araçlarına Binebilme ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Toplam	Toplu taşıma araçlarına spor kıyafet ile binebilme durumu			
		Binebiliyor	Binemiyor	Bazen biniy.	Başka
Erkek	34 52.3	22 33.8	7 10.8	4 6.2	1 1.5
Kadın	31 47.7	16 24.6	9 13.8	6 9.2	- -
Toplam	65 100.0	38 58.3	16 24.6	10 15.4	1 1.5

Spor kıyafetleri ile, toplu taşıma araçlarına bazen binebiliyorum diyenler ile, binemiyorum diyen bayanların toplam oranı % 23.0'a ulaşırken, erkeklerin oranı % 17.0'dır. Şanlıurfa'da liseli erkeklerin % 17'sinin spor kıyafeti ile ulaşım araçlarına binemedikleri göz önüne alındığında, bayanların işinin daha da zor olduğu söylenebilir.

Tablo 54 : Spor Kıyafetini, Spor Alanlarının Dışında Kullanamama nedenleri

Nedenler	N	%
Dinsel inançlarım	2	8.3
Töre ve geleneklere uygun değil	4	16.4
Öğretmenlerim izin vermiyor	2	8.3
Sözlü sataşmalar oluyor	8	33.5
Ayıplanacağını düşünüyorum	8	33.5
Toplam	24	100.0

Tablo 54' de görüldüğü gibi; spor kıyafeti ile çalışma alanından eve yürüyerek gidemiyorum. sporun gerektirdiği kıyafeti giyemiyorum. Toplu taşıma araçlarına spor kıyafeti ile binemiyorum diyenlerin nedenlerine göre dağılımına baktığımızda; % 8.3 oranında dinsel inançlarım nedeniyle derken, % 8.3'ü öğretmenlerin izin vermediğini, % 16.6 töre ve geleneklere aykırı olduğunu, %33.3 sözlü sataşmaların olduğunu, % 33.3 ise ayıplanacağını düşündüğümden diye yanıtlamaktadır.

Örneklem grubuna “şanlıurfa’da bayanların spor yapması engelleniyor mu ?” sorusu yöneltilmiştir. Grubun verdiği yanıtlarda; % 38.5 oranında engellendiği, % 21.5 oranında da engellenmediği belirtilmektedir.

Tablo 55 : Şanlıurfa’da Bayanların spor yapmalarının Engellenme Durumuna Göre Dağılımı

Engellenme durumu	N	%
Engelleniyor	25	38.5
Engellenmiyor	14	21.5
Bazen engelleniyor	22	33.8
Başka	2	3.1
Yanıtsız	2	3.1
Toplam	65	100.0

Tablo 55’de görüldüğü gibi; bazen engellendiğini söyleyenlerin oranı da % 33.8 düzeyindedir. % 3.1 oranında soruya yanıt verilmezken, % 3.1 oranında da, bayanların spor yapmalarını dini içerikli siyasal partilerin engellediği vurgulanmaktadır.

Şanlıurfa’da bayanların spor yapmaları engelleniyor diyenler ile, bazen engelleniyor diyenlerin toplamına baktığımızda; % 72.3’lük orana çıktığını görülmektedir. Buradan yola çıkarak, Şanlıurfa’da bayanların çeşitli baskılar altında spor yaptıklarını söylenebilir. Şanlıurfa Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü’ne kayıtlı

lisanslı 13. bin sporcunun sadece 100 tanesinin lisanslı bayan sporcu olmasının altında yatan nedenler, bayanların spor yapmalarında karşılaştıkları baskılar olsa gerek...

Tablo 56 : Şanlıurfa’da Bayanların Spor Yapmalarının, Kimler Tarafından Engellendiğine İlişkin Dağılım

Kimlerin Engellediği	N	%
Ailesi tarafından	20	30.8
Çevre Baskısı	25	38.5
Okul	1	1.5
Gelenekler	6	9.2
İnançlar	3	4.6
Başka	3	4.6
Yanıtsız	7	10.8
Toplam	65	100.0

Şanlıurfa’da bayanların % 72.3’nün spor yapmalarının doğrudan ya da dolaylı olarak engellendiğini daha önce belirtmiştik (Tablo 55). Tablo 56’da görüleceği gibi, bayanların spor yapmalarının % 30.8’nin ailesi tarafından, % 38.5’nin de çevre baskısı nedeniyle engellendiği bulunmuştur. % 9.2’lik bir kesimde geleneklerin bayanların spor yapmalarını engellediğini belirtirken, % 4.6 oranında da inançların engellediği belirtilmektedir. % 4.6’lık bir oranda, dini içerikli siyasi

partilerin olumsuz tutumlarını, bayanların spor yapamamalarına neden olarak göstermektedirler.

GAP Bölgesi'nin; ağılığa, şeyhliğe ve aşiret düzenine dayalı sosyo - ekonomik yapısının, insanlar üzerinde kurumlaşmış bir baskı kurduğunu gerçeği yadsınamamaktadır. Bu baskıdan kadınların payına düşen, geçmişte yüksek olmuştur, bugün de yüksek olmaktadır. Ailenin üzerindeki geleneksel yapının doğurduğu baskı, kız çocuklarına ve onların spor yapmalarına olumsuz olarak yansımaktadır. Çevre baskısı da buna eklenince, baskı katlanarak büyümektedir.

V. 5. Okul ve Spor Etkinlikleri

Beden eğitimi ve spor etkinlikleri, çağdaş toplumlarda eğitimin bir gereği olarak, zihinsel eğitimle birlikte yürütülmektedir. Bu nedenle ki, okullarda spor etkinliklerinin yapılması için, buna özgü koşulların da sağlanması gerekmektedir.

GAP Bölgesi'nde işin bu boyutunun araştırılması amacıyla, örneklem grubunu oluşturan sporcu lise öğrencilerine; okullarındaki spor tesislerinin yeterli olup - olmadığına, okullarda spor yapmalarının engellenip-engellenmediğine, okul spor etkinliklerinde cinsiyet ayrımının yapıp-yapılmadığına ilişkin sorular sorulmuş ve yanıtlar değerlendirilmiştir.

Tablo 57 : Okullardaki Spor Tesislerinin Yeterli Olup - Olmadığına İlişkin Dağılım

Yeterli olup-olmadığı	N	%
Yeterlidir	7	10.8
Yetersizdir	58	89.2
Toplam	65	100.0

Tablo 57’de görüldüğü gibi; sporcu lise öğrencilerinin % 10.8’i okullarındaki spor tesislerinin yeterli olduğunu belirtirken, % 89.2’si yeterli olmadığını söylemektedir.

GAP ve spor bölümünde, Şanlıurfa’da ki spor tesisleri anlatılırken; spor tesislerinin gelişmekte olan spor potansiyeline yanıt veremediğini belirtmiştik. Okullardaki spor tesisleri yok denecek kadar az olmakla birlikte, Şanlıurfa Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü’nün tesisleri de, branş çeşitliliğine yönelik spor potansiyelini kaldıracak düzeyde değildir. Bölgede, kamu kurum ve kuruluşları ile, spor kulüpleri parasızlık nedeniyle kendi spor altyapılarını oluşturamadıklarından, bütün yük Şanlıurfa Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü’nün tesisleri ile kaldırılmak istenmektedir. Böyle olunca da tesisler gerçek gereksinimi karşılamaktan uzak kalmaktadır.

Örneklem grubunu oluşturan sporcu öğrencilerden; % 15.4’ü okullarında spor yapmalarının engellendiğini söylemektedirler. Engellenmiyor diyenlerin oranı % 73.8, bazen engelleniyor diyenlerin oranı ise % 10.8’dir (Tablo 58).

Tablo 58 : Öğrencilerin, Okullarında Spor Yapmalarının Engellenip - Engellenmediğine İlişkin Dağılım

Engellenme durumu	N	%
Engelleniyor	10	15.4
Engellenmiyor	48	73.8
Bazen engelleniyor	7	10.8
Toplam	65	100.0

Görüldüğü gibi, bir kısım öğrenciler okullarında spor yapmalarının birtakım nedenlerden dolayı zorlaştığını söylemektedirler. Bu öğrencilere (% 10.8); “okulunuzda spor yapmanız engelleniyorsa, kim engelliyor ?” sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerden; % 13.8’i spor tesislerinin olmayışını bir engellenme gerekçesi olarak görürken, % 4.6’sı beden eğitimi öğretmenin olmayışını, % 4.6’sı spor araç-gerecinin olmayışını, % 6.2’si okul idaresinin spora olumsuz bakışını, % 3.1’i de derslerini engelleme durumunu gerekçe olarak göstermektedirler.

Tablo 59 : Okul Spor Etkinliklerine Katılımda, Cinsiyet Ayırımı Yapılıp - Yapılmadığına İlişkin Dağılım

Cinsiyet ayırımı	N	%
Yapılıyor	6	9.2
Yapılmıyor	55	84.6
Bazen yapılıyor	3	4.6
Yanıtsız	1	1.5
Toplam	65	100.0

Tablo 59 da görüleceği gibi; okullarda sportif etkinliklere katılımı, cinsiyet ayrımı % 9.2 oranında yapılmaktadır. % 84.6 'lık bir kesim okullarında sportif etkinliklere katılımı cinsiyet ayrımı yapılmadığını belirtirlerken, % 4.6 oranında cinsiyet ayrımının bazen yapıldığını söylemektedir.

Spor yapma konusunda, ailelerin % 23.1 oranında cinsiyet ayrımı yaptığını daha önce belirtmiştik (tablo 49). Ailelerin tutumu az da olsa okullara da yansımaktadır. Örneklem grubuna, "Cinsiyet ayrımı'ni kim yapıyor" sorusu sorulmuştur. Sporcu lise öğrencilerinin; % 6.2'si okul idarecileri, % 3.1'i diğer öğretmenlerim, % 1.5'i beden eğitimi öğretmenim, % 6.2'si de arkadaşlarım yanıtını vermişlerdir.

V. 6. GAP ve Su Sporları

Atatürk Baraj Gölü'nün oluşumuyla birlikte, bölge su sporlarının yapılmasına elverişli bir konuma gelmiştir. Ancak; GAP'ın planlanması ve yürütülmesi aşamalarında işin bu boyutu göz ardı edildiğinden, bu güne kadar bölgede su sporlarına yönelik ciddi bir çalışma görülmemektedir.

Örneklem grubunu oluşturan sporcu lise öğrencilerine; su sporları deyiminden neyin kastedildiği, su sporlarından herhangi birini yapıp yapmadıkları, yapmadıysa, yapmama nedenleri gibi konulara yönelik sorular yöneltilmiştir. Sporcu lise öğrencilerinin, su sporlarından ne anladığına ilişkin tablo 60'daki dağılıma baktığımızda; % 29.2 oranında su sporları deyince "yüzme"yi anladıklarını belirttiklerini görüyoruz. Yüzme, yelken, kürek, kano, su topu gibi, tüm branşların su

sporları adı altında toplandığını söyleyenlerin oranı ise % 66.2'dir. Bu konuda bilgisi olmayanlar, sadece % 3.1 düzeyindedir.

Tablo 60 : Örneklem Grubunun Su Sporlarından Ne Anladığına İlişkin Dağılım

Su sporlarından ne anladığı	N	%
Yüzme	19	29.2
Hepsi (yüzme, kürek, kano, yelken, su topu)	43	66.2
Bilgim yok	2	3.1
Yanıtsız	1	1.5
Toplam	65	100.0

Tablo 61'e baktığımızda; su sporlarından herhangi birini yaptığını söyleyenlerin oranı % 40 olduğu görülmektedir. Su sporlarını hiç yapmadığını söyleyenler ise % 60 oranına ulaşmaktadır.

Şanlıurfa'da bulunan spor kulüplerinin, 1996 yılına kadar su sporları alanında; kapsamlı etkinliklerde bulunmadıkları, spor kulüplerinin ve Şanlıurfa GSİM'nin kayıtlarından anlaşılmaktadır (Şanlıurfa GSİM, 1996).

Şanlıurfa Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı okulların spor faaliyet programları ve fikstürleri incelendiğinde, su sporlarına yönelik etkinliklerin bu okullarda da olmadığını görmekteyiz.

Tablo 61 : Örneklem Grubunun, Su Sporlarından Herhangi Birini Yapıp - Yapmadıklarına İlişkin Dağılım

Yapıp - yapmadığı	N	%
Su sporları yaptım	26	40.0
Su sporları yapmadım	39	60.0
Toplam	65	100.0

Örneklem grubunun, % 40 oranında herhangi bir su sporunu yaptığını söylemesi, onların amatörce ve bireysel uğraşlarından kaynaklanmaktadır. Organize ve takım boyutunda su sporları etkinlikleri, lise öğrencileri arasında % 40 düzeyine ulaşmış değildir.

Sporcu lise öğrencilerinin, su sporları yapamama nedenlerine göre dağılımlarına baktığımızda; % 26.2'lik bir oranda su sporlarıyla ilgili alt yapının olmamasını gerekçe gösterdiklerini görmekteyiz (tablo 62). Bu oranı % 20 ile, yoremiz sosyal açıdan su sporlarına uygun değildir yanıtını verenler izlemektedir.

İnançlarım nedeniyle, bu sporun gerektirdiği kıyafeti giyemem: o'nun için su sporları yapmıyorum diyenlerin oranı % 3.1 düzeyinde kalmaktadır. % 4.6 oranında örneklem, çalıştırıcı olmaması nedenini gösterirken, % 4.6'lık bir kesim de değişik yanıtlar vermişlerdir (Tablo 62).

Yablo 62 : Su Sporlarını Yapmadığını Söyleyenlerin, Yapamama Nedenlerine Göre Dağılımı

Yapamama nedeni	N	%
İnançların nedeniyle, su sporlarının gerektirdiği kıyafeti giyemem.	2	3.1
Yöremiz, sosyal açıdan susporlarına uygun değil.	13	20.0
Yeterli alt yapı yok	17	26.2
Çalıştırıcı yok	3	4.6
Başka	3	4.6
Toplam	65	100.0

Örnekleme grubunun, % 20 oranında yörelerinin sosyal açıdan su sporlarına uygun olmadığını belirtmeleri düşündürücüdür. “Yeterli koşullar sağlansa, su sporları yapar mısınız ?” sorusuna % 92.3 oranında evet yanıtı verilirken, hayır yapmam diyenler, % 7.7 düzeyinde kalmaktadır.

Örnekleme grubunu oluşturan lise öğrencilerinin, % 98.5’i GAP’dan haberdar olduklarını belirtmektedirler. Haberdar olmayanlar % 1.5 düzeyinde kalmaktadır (Tablo 63).

Tablo 63 : GAP'dan Haberdar Olma Durumuna Göre Dağılım

Haberdar olma durumu	N	%
GAP'ı duydum	64	98.5
GAP'ı duymadım	1	1.5
Toplam	65	100.0

Şanlıurfa'da, sporcu lise öğrencilerinin % 86.2'sinin, Atatürk barajı Gölü'nde su sporları yapıldığından haberlerinin olduğunu görüyoruz. Haberleri olmayanların oranı % 13.8 düzeyindedir (Tablo 63).

Örnekleme grubuna "Atatürk Barajı Gölü'nde su sporlarının yapıldığını nereden biliyorsunuz?" sorusuna verilen yanıtlar tablo 65'de gösterilmiştir. Sporcu lise öğrencilerinin % 3.8'i Atatürk Barajı Gölü'nde ki su sporları şenliklerine sporcu olarak katıldıklarını, % 18.4'ü izleyici olarak katıldığını, %72.2'si de televizyonlardan izlediklerini belirtmişlerdir. % 5.6 oranında da komşulardan, halktan ve çevreden duyduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 64 : Atatürk Barajı Gölü'nde Su Sporları Yapıldığını Bilme Durumu

Bilme Durumu	N	%
Biliyorum	56	86.2
Bilmiyorum	9	13.8
Toplam	65	100.0

Tablo 65 : Atatürk Barajı Gölü'nde Su Sporlarının Yapıldığını Nereden Bildiğine İlişkin Dağılım

Nereden bildiği	N	%
Sporcu olarak katıldım	2	3.8
İzleyici olarak katıldım	10	18.4
Televizyondan izledim	39	72.2
Başka	3	4.6
Toplam	54	100.0

Tablo 66 : GAP İle Birlikte, Yörede Sportif Etkinliklerin Artıp - Artmadığına İlişkin Dağılım

Artıp - Artmadığı	N	%
Artmıştır	47	72.3
Artmamıştır	17	26.2
Yanıtsız	1	1.5
Toplam	65	100.0

Tablo 66'de görüleceği gibi; Sporcu lise öğrencilerinin % 72.3'ü GAP ile birlikte yörelerinde sportif etkinliklerin arttığını söylemektedirler. Artmadığını söyleyenlerin oranı ise % 26.2'dir. Buna bağlı olarak öğrencilere; "GAP ile birlikte yörenizde daha önce yapılmayan sporlar, yapılmaya başlandı mı ?" sorusu

sorulmuştur. Sporcu öğrencilerin % 69.2'si evet yüzme sporu yapılmaya başlandı yanıtını vermişlerdir.

Tablo 67 : GAP İle Birlikte, Okul Spor Etkinliklerinin Artıp - Artmadığına İlişkin Dağılım

Artıp - artmadığı	N	%
Artmıştır	15	23.1
Artmamıştır	49	74.5
Başka	1	1.5
Toplam	65	100.0

Tablo 67' de görüldüğü gibi; GAP ile birlikte okullarında sportif etkinliklerinin arttığını söyleyenlerin oranı % 23.1'dir. Artmadığını söyleyenler ise, % 75.4'e ulaşmaktadır. Biraz artmıştır diyenler % 1.5'dir.

Tablo 66'da; sporcu lise öğrencilerinin % 72.3'ü, GAP'la birlikte yörede sportif etkinliklerin arttığını söylemişlerdi. Bu artışın kendi okullarına yansımadığını tablo 67'de görmekteyiz.

Tablo 68 : GAP'ın, Yöreyi Her Bakımdan Değiştirip - Değiştirmeyeceğine İlişkin Dağılım

Değiştireceğine inanma durumu	N	%
Değiştireceğine inanıyorum	47	72.3
Değiştireceğine inanmıyorum	15	23.1
Başka	3	4.6
Toplam	65	100.0

Tablo 68 de görüldüğü gibi; GAP'ın yöreyi her bakımdan değiştireceğine inananların oranı % 72.3'dür. Yöreyi her bakımdan değiştireceğine inanmıyorum diyenlerin oranı da % 23.1'dir. % 4.6'lık bir kesin ise, GAP'ın yöreyi ancak bazı yönlerden değiştireceğine inanmaktadır. Yörede lise öğrencilerinin büyük bir kesimi GAP'a güvenmektedir. GAP'dan beklentileri vardır. Bu beklentileri boşa çıkarmama görevi de Devlet'e düşmektedir.

V. 7. Spor Tesislerine İlişkin Durum

GAP Bölgesi'de spor tesisleri yetersizdir. Şanlıurfa GSİM'ne bağlı spor tesislerinin durumu bunu açıklamaktadır. Son yıllarda yoğun göçle birlikte, nüfusu hızla artan ilde; 1 statyum, 1 kapalı spor salonu ile 2 açık semt sahası bulunmaktadır. Okul spor etkinliklerinin, spor kulüplerinin ve ferdi sporcuların tümünün yükünü taşımaya çalışan bu tesisler, gereksinmelere yanıt verememektedir.

Örneklem grubuna, İldeki spor tesisleri ile ilgili sorular yöneltilmiş ve durumun saptanmasına yönelik değerlendirmeler yapılmıştır.

Tablo 69 : Spor Tesislerinin Yeterli Olup - Olmadığına İlişkin Dağılım

Yeterli olup - olmadığı	N	%
Yeterlidir	8	12.8
Yeterli değildir	46	70.8
Biraz yeterlidir	11	16.9
Toplam	65	100.0

Şanlıurfa'da ki spor tesislerinin yeterli olup - olmadığına ilişkin dağılıma baktığımızda; sporcu öğrencilerin % 70.8'i tesislerin yeterli olmadığını belirtmektedirler. Biraz yeterlidir diyenlerin oranı, % 16.9'u bulurken, tamamen yeterlidir diyenler % 12.8 düzeyindedir.

Örneklem grubuna, "Devlet gençlerin spor yapması için gerekli tüm önlemleri almalı mıdır ?" sorusu sorulmuştur. Sporcu öğrencilerden, % 95.4'ü evet yanıtını verirken, % 4.6'sı hayır yanıtını vermişlerdir. Şanlıurfa'da lise öğrenciler gençlerin yetişmesi, eğitilmesi, sağlıklı ve onurlu yaşaması için, devletin gerekli tüm önlemleri alması gerektiği görüşündedirler.

Sonuç

Bu araştırmanın amacını; GAP Bölgesi'nde meydana gelen ekonomik gelişmenin ve kapitalistleşme sürecinin, insanlar üzerinde meydana getirdiği değişim ve bunun spor olgusu üzerindeki tutum ve davranış farklılıkları şeklinde ifade etmiştim.

Bu amaçlar doğrultusunda; Şanlıurfa Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı, sosyo - ekonomik düzeyi farklı üç lisede öğrenim gören ve spor yapan lise 1. 2 . ve 3. sınıf öğrencileri arasından “tesadüfî örnekleme” yöntemiyle 65 kişi seçilmiş ve 50 sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır.

Örnekleme dayalı verilerin değerlendirilmesiyle şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; sporcu lise öğrencileri 15 - 16 yaş grupları arasında (% 29.2 , % 30.8) toplanmaktadır. Diğer yaş gruplarında da sporcu lise öğrencileri bulunmaktadır. 17 yaş grubu % 18.5 gibi bir oran oluştururken, 15 yaşın altındakiler daha az orana sahiptirler (12 yaş % 4.6, 13 yaş % 9.2, 14 yaş % 6.2).

Sporcu lise öğrencilerinin, % 87.7'nin şehir doğumlu oldukları görülmektedir. Köylerde doğanlar % 7.7 kalmaktadırlar. Çoğunluğun şehir doğumlu olmaları, babalarının çalıştıkları kurumlardan kaynaklanmaktadır. Öğrencilerin, % 50.8'nin babası bir devlet kurumunda memurdur (memur % 38.5, öğretmen % 12.3). Bunu takip eden çoğunluk ise, serbest meslek sahipleridir (% 20). Sporcu lise öğrencilerini en az oranda işçi (7.7) ve çiftçi (% 3.1) çocukları temsil etmektedir.

Bütün Türkiye’de olduğu gibi, GAP Bölgesi’nde de salon sporları (voleybol, basketbol, hentbol...) gençlerin ilgisini fazlasıyla çekmektedir. Araştırma sonuçlarına baktığımızda, Şanlıurfa’da ki lise öğrencilerinin % 75.4’nün salon sporlarıyla uğraştıklarını görüyoruz. Her yerde yaygın olan ve spor denilince ilk aklı gelen futbol bile, öğrenciler arasında ancak % 18.5’lik bir oranda ilgi görmektedir.

Spor branşlarına yönelime cinsiyet açısından bakıldığında; Bayanların erkeklere oranla salon sporlarını daha çok tercih ettiklerini görüyoruz (byn. % 43.1, erk. % 32.3).

Spor yapan lise öğrencileri sayısında son yıllarda artış görülmektedir. 5 ile 8 yıldır spor yaptıklarını söyleyenlerin oranı % 21.5 oranında kalırken, 1 ile 4 yıldır spor yaptıklarını belirtenlerin oranı % 78.5’e ulaşmaktadır. Spor yapan lise öğrencisi sayısındaki artış, spor branşlarındaki artış sayısını da beraberinde getirmemektedir. Yönelim genellikle salon sporlarına doğru olmaktadır.

Şanlıurfa’da ki sporcu lise öğrencileri, sporu farklı amaçlar için yapmaktadırlar. Sosyo - ekonomik durumdaki farklılaşmalar, spordan beklentileri ve spor yapma amacını da farklılaştırmaktadır. Öğrencilerin % 36.9’u spor’u sağlıklı yaşamın bir gereği olduğu için yaptıklarını söylerlerken, % 32.3’ü iyi bir sporcu olabilmek için spor yaptıklarını belirtmektedirler. Sporun bir sosyalleşme aracı olarak görenler ise % 16.9 düzeyindedir.

Erkeklerin çoğunluğu (% 20), iyi bir sporcu olmak için spor yapıyorum derken, bayanlar sporu sağlıklı yaşam (% 16.9) ve bir sosyalleşme aracı (% 10.8) olarak görmektedirler.

Sosyo - ekonomik farklılıklar da spor yapma nedenlerini etkilemektedir. Şanlıurfa Anadolu Lisesi öğrencilerinin çoğunluğu sporu; sağlıklı yaşam (% 12.3) ve sosyalleşme aracı (%13.8) olarak görürlerken, Orta gelir düzeyine sahip çocukların çoğunlukta olduğu Şanlıurfa Lisesi'nde, çoğunluk (% 18.5) iyi bir sporcu olmak için spor yapıyorum demektedir. Şanlıurfa Orhangazi Lisesi'nde, öğrencilerin % 13.8'i spor'u sağlıklı yaşamın gereği olarak görürlerken, sosyalleşme aracı olarak gören öğrenci bu okulda bulunmamaktadır.

Sporcu lise öğrencilerinin % 72.3'ü Şanlıurfa doğumludurlar. % 10.8'i ise GAP Bölgesi dışından gelmişlerdir. Küçük oranlarda Şanlıurfa'ya bağlı köy ve kasabalardan gelenler de bulunmaktadır. Spor yapan lise öğrencilerinin % 30.8'i, babalarının memuriyetleri nedeniyle Şanlıurfa'da bulunmaktadırlar.

Sporcu lise öğrencilerinin % 38.5'i, Şanlıurfa'da ki ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamdan memnun değildirler. Biraz memnunuz diyenler bile % 36.9 oranına ulaşmaktadır. Tamamen memnun olanlar ise % 24.6 dır. Memnun olmayanlara cinsiyet açısından baktığımızda, % 23.1'ni bayanların, % 15.4'nü de erkeklerin oluşturduğunu görüyoruz.

Öğrencilerin, anne ve babalarının eğitim düzeylerine baktığımızda; annelerin % 27.7'nin, babaların da % 4.6'sının okur-yazar olmadığını görüyoruz. Babaların çoğunluğu (% 38.5) yüksekokul mezunu durumundayken, annelerin çoğunluğu (% 36.9) ilkokul mezunudur. Anneler de yüksekokul mezunu olma oranı % 9.1 düzeyinde kalmaktadır. Geçmişte kız çocukları ya okutulmamış, ya da sadece ilkokul düzeyinde öğrenim gördürülmüştür. Bugünün annelerinin eğitim durumuna

bakarak bu söylenebilir. Ağalığa, şeyhliğe ve aşiret düzenine dayalı insan ilişkileri sürdürüldükçe, yarının annelerinin durumu da bugünkülerden farklı olmayacaktır.

Şanlıurfa'da, sporcu lise öğrencilerinin % 43.1'i herhangi bir aşirete bağlı olduklarını belirtmektedirler. Spor yapma konusunda; aşirete bağlı olanların tümü, aşiret bağının spor yapmaya engel oluşturmadığını vurgulamaktadırlar. Yine bu öğrencilerden % 89'u aşiret kurallarının yaşamı yönlendirmesini uygun bulmamaktadırlar. Uygun bulanların oranı % 11 düzeyinde kalmaktadır. Öğrenciler, yaşamdaki olumlu ya da olumsuz gelişmeleri (% 52.3) alınyazısı ve kader'e bağlamamaktadırlar.

Dindar olduklarını belirten öğrencilerin oranı % 63.1'e ulaşırken, dindar olmayanlar % 36.9 düzeyindedir. Bu öğrencilerin dindarlık durumu, anne ve babalarının dindarlık durumu ile benzerlik göstermektedir. Anne ve babalarının da dindar olduğunu belirtenlerin oranı % 61.5 iken, dindar değildir diyenlerin oranı % 38.5'dir.

Aşirete bağlı olmanın, spor yapmaya engel olmadığını belirten öğrencilerin tamamı (% 43.1), dindar olmanın da spor yapmaya engel olmadığını belirtmektedirler.

Şanlıurfa'da aileler çoğunlukla (% 89.2) çocuklarının spor yapmalarını desteklemektedirler. Desteklemeyenlerin oranı % 10.8 düzeyinde kalmaktadır. Aileler normal yaşamda, kız ve erkek çocukları arasında ayırım yapmazlarken (% 95.4), spor yapma konusunda, ayırım yapmaktadırlar (% 23.1).

Öğrenciler, ailelerinden farklı düşünmektedirler. Spor, kız - erkek ayırt edilmeksizin herkesin yapması gerekir diyenlerin oranı % 90.8'e ulaşmaktadır. Spor

yalnız erkeklerin uğraşdır diyen öğrencilerin oranı % 9.2'dir. Bunların tümü de erkek öğrencilerdir.

Şanlıurfa'da sporcu öğrenci olmak, sanıldığı kadar kolay değildir. Türkiye'nin batısındaki sporcu öğrencilerin, hiç yaşamadıkları ve düşünemeyecekleri olayları, öğrenciler Şanlıurfa'da günlük yaşamlarında her an yaşamaktadırlar. Bu öğrenciler bazen, sporun gerektirdiği kıyafeti bile giyememektedirler (% 24.6). Olaya cinsiyet açısından baktığımızda, bayanların % 16.9'nun, erkeklerin de % 7.7'sinin spor yaparken, sporun gerektirdiği kıyafeti giyemedikleri görülüyor.

Olay bununlada sınırlı kalmamaktadır. Yine öğrencilerin, % 22.1'i spor kıyafetini spor alanının dışında kullanamamaktadır. Bazen kullananlar % 30.8 düzeyinde iken, sürekli kullananların oranı % 46.2 dir.

Spor kıyafetinin verdiği rahatlık nedeniyle olsa gerek, sporcu öğrencilerin çoğunun, spor alanlarına giderken, ya da dönerken, spor kıyafetlerini kullandıklarını tüm dünya'da olduğu gibi, Türkiye'de de görmekteyiz. Ancak Şanlıurfa'da durum düşündüğümüz gibi olmamaktadır. Sporcu öğrencilerin % 24.6'sı hiçbir zaman spor kıyafeti ile herhangi bir ulaşım aracına binemediklerini, % 15.4'ü ise bazen binebildiklerini söylemektedirler.

Öğrenciler, spor kıyafetlerini spor alanlarının dışında kullanamamalarına gerekce olarak; % 16.4 oranında töre ve geleneklere aykırılığı, % 33.5 oranında sözlü sataşmaların olmasını, % 33.5 oranında ayıplanacağını düşündüklerini, % 8.3 oranında dinsel inançları, yine % 8.3 oranında da öğretmenlerinin karşı çıkmalarını göstermektedirler.

Öğrenciler, spor yapmaları için okullarındaki spor tesislerinin yetersiz olduğunu belirtmektedirler (% 89.2). Okullarında, beden eğitimi öğretmenin olmayışı, spor araç - gereçlerinin yetersizliği, okul idarelerinin spora karşı olumsuz tutumları, öğrencilerin okullarında spor yapmalarını kısıtlayıcı unsurlar olarak görülmektedir.

GAP'ın yaşama geçirilmeye başlamasıyla birlikte, Atatürk Barajı Gölü oluşmuştur. Bunun sonucu olarak bölgede, su sporlarının yapılması da gündeme gelmiştir. Ancak alt yapı çalışmaları ve planlama olmadan, su sporlarının gündeme gelmesi, günü kurtarmaya yönelik çabalar olarak kalmıştır. Bölge dışından getirilen sporcular ile "Atatürk Barajı Su Sporları Şenlikleri" adı altında yapılan sportif etkinlikler, gösteriş boyutunu aşamamıştır. Bölge'de su sporlarına yönelik sporcular yetiştirilemediğinden, Atatürk Barajı'nda yapılan su sporları, başkalarının yaptığı, "yöre insanı"nın da izlediği boyutta kalmaktadır.

Sporcu öğrencilerin, % 26.2'si yeterli altyapı olmadığından su sporları yapamadıklarını belirtirlerken, % 20'si yörenin su sporları yapmaya, sosyal açıdan uygun olmadığını söylemektedir.

Bölge insanının % 86.2'si Atatürk Barajı Gölü'nde su sporlarının yapıldığını bilmektedirler. Bu etkinliklere, sporcu olarak katılanlar % 3.8 oranında kalırken, çoğunluk (% 72.2) televizyonlardan izlediklerini belirtmektedirler. % 18.4 'ü izleyici olarak katıldıklarını belirtirlerken, % 5.6'sı da komşulardan ve çevreden duyduklarını söylemektedirler.

Sporcu öğrencilerin, % 72.3'ü GAP'la birlikte, yörelerinde sportif etkinliklerde bir artışın olduğunu belirtmektedirler. Bu artışın, daha çok kulüpler ve kamu kuruluşlarının etkinlikleri boyutunda kaldığı, okullara istenilen düzeyde yansımadağı görülmektedir.

Şanlıurfa Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü bünyesinde ve okullarda su sporlarına yönelik araç - gereç, antrenör gibi unsurların bulunmaması, gençlerin bu alandaki etkinliklere yönelmelerini geciktirmektedir.

Öğrencilerin % 72.3'ü, GAP'ın yöreyi her bakımdan değiştireceğine inanmaktadır. Değiştireceğine inanmıyorum diyenler % 23.1 olurken, bazı yönlerden değiştireceğine inanıyorum diyenlerin oranında % 4.6 düzeyinde kalmaktadır.

Yöre insanı GAP'dan çok şey beklemektedir. Dolayısıyla devletten çok şey beklemektedir. GAP'la birlikte kalkınmanın, yaşamın her alanına yansımalarını istemektedirler. Ekonomik kalkınmanın tek başına yetmeyeceği gerçeğini onlarda görmektedirler. Bu nedendir ki; Şanlıurfa'da ki sporcu lise öğrencilerinin % 95.4'ü "gençlerin spor yapması için, devlet gerekli tüm önlemleri almalıdır" demektedirler.

GAP Bölgesi kapsamında yer alan, Şanlıurfa İli örneğine baktığımızı

GAP Bölgesi'nde ekonomik gelişmişlik süreci ile birlikte, insanlar bir alandan diğerine doğru kaymaktadırlar. Sulu tarımın yapılmaya başlaması ve tarımın modernleşmesi sonucu, yıllardır alışlagelmiş üretim biçiminde değişimler gözlenmektedir. Üretimin artması, onu işleyecek makinalaşmayı ve dolayısıyla sanayileşmeyi zorunlu kılmaktadır. Toprak ağaları sanayi ağalığına soyunmaktadırlar. Bu sürecin, tarım işçiliğinden ,sanayi işçiliğine geçişi hızlandırması beklenmektedir.

Ekonomik gelişmenin, sosyal gelişmeye yansımaları, sportif uğraşılarda tutum farklılıklarına neden olmaktadır. Atatürk Barajı Gölü'nün oluşması, bölge insanının yabancı olduğu su sporlarını da insanların ilgi alanına sokmuştur. Bölgede, İlçelere kadar yaygınlaşmaya başlayan kürek ,yelken,yüzme ve dalgıç spor kulüpleri, oluşmaya başlamıştır.

Öneriler

- Bölge insanı'nın sağlıklı spor yapma olanaklarına kavuşturulması için, bölgeye özgü bir spor politikası oluşturulmalıdır.
- Kısa ve uzun vadede planlamalar yapılarak, spor altyapısı oluşturma çalışmaları başlatılmalıdır.
- Spor tesisleri sadece merkezlere değil, İlçe, Kasaba ve köylere kadar yaygınlaştırılmalıdır.
- Spor kulüplerine, kamu kurum ve kuruluşlarına, spor sahaları yapmaları için gerekli kolaylıklar sağlanmalı, buna rağmen yapmayanlara yaptırımlar uygulanmalıdır.
- Hizmete açılan yeni okullara, spor salonları, açık spor tesisleri gibi, bedensel eğitimi amaçlayan tesislerin yapılması zorunluluğu getirilmelidir. Bu bir zorunluluk ve eğitim politikası olmalıdır.
- Bölgedeki tüm okullara, yeteri kadar beden eğitimi öğretmeni ve spor araç - gereçleri gönderilmeli, okullararası sportif etkinlikler yaygınlaştırılmalıdır.
- Sporun; cinsiyet ayırımı gözetilmeksizin, tüm insanların sağlıklı

yaşamayı, sosyal ilişkiler kurabilmesi için gerekli olduğuna yönelik eğitim etkinlikleri yaygınlaştırılmalıdır.

- Gençlik ve Spor İl Müdürlükleri; tesis araç - gereç, eğitici ve yönetici bakımından güçlendirilmelidir. Bu kurumların başında, sporun içinden gelen ve spor eğitimini almış insanlar bulundurulmalıdır.

- Spor branşlarına yönelimde, bölge koşulları gözardı edilmeksizin, planlamalar yapıp, öncelikler belirlenmelidir.

- Özellikle; kız çocukları spor'a özendirilmeli, sayılarının artması için tüm önlemler alınmalıdır.

- Spor; sadece erkeklerin yaptığı bir uğraşı olmaktan çıkarmak için gerekli önlemler alınmalı, başta okullar olmak üzere, spor kulüpleri ile kamu kurum ve kuruluşlarının spor kulüpleri bayan takımlarını zaman geçirmeksizin oluşturmalıdırlar.

- Atatürk Barajı Gölü'nün oluşumu; su sporlarına yönelik bir ortam hazırlamıştır. Bölgede buna yönelik altyapı çalışmaları başlatılmalıdır.

- Su sporlarına yönelik, eğitici ve öğretici kadrolar yetiştirilmelidir.

- Bütün bunların gerçekleşmesi, aynı zamanda GAP'ın gerçek işlevini yerine getirmesiyle yakından ilgilidir. Ekonomik gelişme ile birlikte, sosyal değişimin de hızlanması için; bölgenin kalkınma sürecinde bugüne kadar ciddi engeller yaratan toplumsal yapı özellikleri değiştirilmelidir.

- Bölge'de varolan geleneksel yapının devamından çıkarı olanların, bu çıkarılarını devam ettirmeleri engellenmelidir.

Özet

Bu araştırmanın amacını, GAP Bölgesi'nde meydana gelen ekonomik gelişmenin spor olgusu üzerinde , insanlarda tutum farklılıkları yaratıp-yaratmadığını araştırmak şeklinde ifade etmişim. GAP kapsamındaki tüm iller'de araştırmanın zorluğu gözönüne alındığından, GAP'ın da merkezi konumunda bulunan Şanlıurfa İli araştırmaya örneklem olarak alınmıştır.

Bölgede, yüzyıllardır süregelen ağalık, şeyhlik ve aşiret ilişkilerine dayalı sosyo - ekonomik yapı özelliklerinin varlığını sürdürmesi bölgede sportif etkinliklerin gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir. Araştırmanın bu boyutuna da ışık tutması amacıyla, Şanlıurfa İl merkezinde sosyo - ekonomik düzeyleri farklı 3 lisede öğrenim gören ve spor yapan (34 erkek, 31 bayan) öğrenciye 50 sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır.

Anketten elde edilen bulgular, çapraz ve düz tablolardan yararlanılarak frekans ve yüzdelerle açıklanmış ve yorumlanmışlardır.

Araştırma sonucuna göre; GAP'la birlikte bölgede sportif etkinliklerde bir artmanın olduğu görülmektedir. Atatürk Barajı Gölü'nün oluşumu, su sporları'nın yapılabilmesi için elverişli bir ortam ortaya çıkarmıştır. Ancak planlı altyapı çalışmalarının bugüne kadar yapılmaması, su sporlarını uygulamaya dönüklükten alıkoyarak, reklam ve izlence boyutuna taşımıştır. GAP kapsamındaki İl ve İlçelerde görülmeye başlayan, su sporlarına yönelik spor kulüplerinin kurulması, insanların bu yöndeki kendi çabalarından kaynaklanmaktadır.

Şanlıurfa'da, bayanların çoğunluğu erkeklerin de bir kısmı, diledikleri gibi spor yapamamaktadırlar. Sporcu lise öğrencileri (özellikle bayanlar) bölgede varolan geleneksel yapıyı spor yapmalarını engelleyen bir faktör olarak belirtmektedirler.

İlde spor tesisleri yeterli düzeyde değildir. Zaten çok az olan sportif etkinliklere dahi yeterli gelmemektedir. Okullar zihinsel eğitime verdikleri önemi, bedensel eğitime verememektedirler. Gençler spor yapmak istemelerine rağmen, çevrenin, okulun, ailenin töre ve inançların engelleyici baskılarını üzerlerinde hissetmektedirler.

Yörede devleti temsil edenler, gençlerin spor yapmaları için yeterli önemi almamaktadırlar. GAP'ın yeni olması ve daha çok ekonomik boyutunun öne çıkarılması ve sportif amaçlı gerekli planlamaların etkin olarak gerçekleştirilememesi nedeniyle, GAP daha çok ekonomik boyutlu bir proje görünümünde kalmaktadır

Bölge İnsanı'nın GAP projesinden büyük beklentileri vardır. Bölgedeki ekonomik canlanmanın kendilerine de yansıtacağını umut etmektedirler. Ekonomik canlanmayla birlikte, sosyal ve kültürel değişimde sağlandığında, bölge insanı'nın sportif olgulara bakışları da farklılaşacaktır.

Abstract

The major objective of this survey is to determine the effects of the sportive activities at the region. Comparisons are made by the data held from the region before and after the GAP. The difficulty in obtaining the required data from all the cities that GAP covers, has made the author to collect the results from the centre of the GAP, Şanlıurfa.

The social - economic, culture exists for hundreds of years in the region and it has not been very much changed today. This affects the development of sportive activities in the region. The research also covers a questionnaire about this matter to examine the difficulties held by the 65 students (34 male, 31 female) studying in 3 different social - economically different highschoools in Şanlıurfa city centre.

The data obtained from the questionnaire is explained and interpreted in frequencies and percentages. As a result; it is observed that GAP has an effect on the increase on the sportive activities. However this increase has remained by the sport clubs and has not been reflected to the sole. The formation of Atatürk Dam Lake, has put the water sports activities on the agenda. However the delay in the sub - structural studies has turned the idea to advertisement.

In Şanlıurfa some of the men and the majority of the women are not able to deal with sports as they like to. They are mostly effected by the pressure of the traditional structure held in the region. The sportive institutions in the city are not sufficient enough to meet the needs. The schools do not give attention on the sportive activities as they do on the mental activities. Although the youth wants to deal with sports, the traditions, the environment and the family pressure prevents them to do so.

As GAP is a recent project, the government could not fulfil all of its responsibilities on the subject and there is also a lack in the realisation of the plans. As a result, it is observed that the GAP has not very much affected the sportive activities in the region.

KAYNAKCA

1. AÇMA, Bülent. (1991). Sanayileşme perspektifinde Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Projesi (Anadolu Üniv. Yayınları no:485, Açıköğretim Fak. Yayınları No:217). Eskişehir.
2. DAĞ, Rıfat. (1995). Doğu Ekonomisi (1800'lerden günümüze) (Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları). Diyarbakır.
3. DSİ. (1993). Yıllık. Ankara
4. DSİ. (1996). Bülten (sayı 419). Ankara.
5. DİE. (1995). GAP II İstatistikleri. Ankara
6. FİŞEK, Kurthan.(1980). Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi (Ankara Üniv. Yayın. 445) Ankara
7. GAP, BKİB. (1990). Master Plan Çalışması Yöneticiler İçin Özet (cilt 1). Ankara.
8. GAP, BKİB. (1994). GAP Bölgesi'nde Kadının Statüsü ve Kalkınma Sürecine Entegrasyonu (Türkiye Kalkınma Vakfı). Ankara.
9. GAP, BKİB. (1995). Güneydoğu Anadolu Projesi Sosyal Eylem Planı. Ankara.
10. GAP, BKİB. (1996). GAP'ın Tarihçesi. Ankara.
11. GAP, BKİB. (1996). Birifink Konuları. Ankara.
12. GAP, BKİB. (1996). Sürdürülebilir Entegre Bölgesel Kalkınmaya Yönelik Yenilikçi Bir Yaklaşım. Ankara
13. GAP, BKİB. (1996) Güneydoğu Anadolu Projesi Sürdürülebilir Entegre Bölgesel Kalkınmaya Yönelik Yenilikçi Bir Yaklaşım. Ankara.

14. GAP, BKİB. (1996). Güneydoğu Anadolu Projesi'nde Son Durum. Ankara.
15. Görsel, Büyük Genel Kültür Ansiklopedisi. (1993). Görsel Yayınları cilt 6
16. GSGM. (1996). Faliyet Raporu. Ankara
17. Hayat, Yeni Türk Ansiklopedisi. (1985). Ötüken Yayınları. İstanbul
18. MEB Verileri. (1992-1993)
19. MEM. (1990-1997). Eğitim-Öğretim ve Öğretmen İstatistikleri. Şanlıurfa.
20. SENCER, Muzaffer. (1993). GAP Bölgesinde Toplumsal Değişme Eğilimleri Araştırması (TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası). Ankara
21. Şanlıurfa İl Yıllığı. (1973-1978).
22. TANİLLİ, Server. (1990). Yüzyılların Gerçeği ve Mirası (Say Yayınları) İstanbul.
23. TANİLLİ, Server. (1994). Nasıl Bir Eğitim İstiyoruz (Cem Yayınevi 7. Basım)
Ankara
24. Türkiye ansiklopedisi, yazır yayınları. İstanbul
25. TÜTENGİL, Cavit Orhan. (1980). Az Gelişmenin Sosyolojisi (Ülken Yayınları).
Ankara

EKLER

Ek 1

GAP ve SPOR

1. Cinsiyetiniz ?   1 ( ) Erkek   2 ( ) Bayan
2. Yaşınız ? .....
3. Doğum Yeriniz ?   1 ( ) Köy   2 ( ) Kasaba   3 ( ) Şehir   4 ( ) Başka .....
4. Babanızın mesleği ? 1 ( ) Memur   2 ( ) Öğretmen   3 ( ) Doktor   4 ( ) Asker
5 ( ) Esnaf   6 ( ) İşçi   7 ( ) Çiftçi   8 ( ) Serbest
9 ( ) Başka.....
5. Hangi tür sporları yapıyorsunuz ?
1 ( ) Atletizm
2 ( ) Salon sporları (Voleybol, basketbol, hentbol)
3 ( ) Su sporları (Yüzme, yelken, kürek, kano vb.)
4 ( ) Uzakdoğu sporları (Karete, tekvando,judo vb.)
5 ( ) Futbol
6 ( ) Diğerleri belirtiniz .....
6. Bu sporu kaç yıldır yapıyorsunuz ? .....
7. Niçin spor yapıyorsunuz ?
1 ( ) Sağlıklı bir yaşam için
2 ( ) Bir sosyalleşme aracı olduğu için
3 ( ) Boş zaman değerlendirmek için
4 ( ) İyi bir sporcu olabilmek için
5 ( ) Kendimi savunmayı öğrenmek için
6 ( ) Kazanç getirici bir meslek olarak seçmek için
7 ( ) Başka belirtiniz .....
8. Şanlıurfa'ya nereden geldiniz ?
1 ( ) Şanlıurfa'da doğdum
2 ( ) Şanlıurfa'ya bağlı köy ve kasabadan geldim
3 ( ) GAP Bölgesi'nde ki başka bir il merkezinden geldim
4 ( ) GAP Bölgesi'nde ki bir ile bağlı köy ve kasabadan geldim
5 ( ) GAP Bölgesi dışındaki bir il merkezinden geldim
6 ( ) GAP Bölgesi dışındaki bir ile bağlı köy ve kasabadan geldi.

9. Şanlıurfa'ya geliş nedeniniz ?

- 1 ( ) Ailemin memuriyeti nedeniyle
2 ( ) Ekonomik nedenlerle
3 ( ) Yerleşim yerinin baraj suları altında kalması nedeniyle
4 ( ) Benim ve kardeşlerimin öğrenimi için
5 ( ) Diğerleri belirtiniz .....

10. Şanlıurfa'da kaç yıldır yaşıyorsunuz ?.....

11. Şanlıurfa'da ki ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamdan memnunmusunuz ?

- 1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Biraz 4 ( ) Diğer .....

12. Siz dahil, aileniz kaç kişiden oluşmaktadır ? .....

13. Annenizin öğrenim durumu nedir ?

- 1 ( ) Okur-yazar değil 2 ( ) İlkokul mezunu
3 ( ) Ortaokul mezunu 4 ( ) Lise mezunu
5 ( ) Yüksekokul mezunu

14. Babanızın öğrenim durumu nedir ?

- 1 ( ) Okur-yazar değil 2 ( ) İlkokul mezunu
3 ( ) Ortaokul mezunu 4 ( ) Lise mezunu
5 ( ) Yüksekokul mezunu

15. Herhangi bir aşirete bağlı mısınız ? 1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Başka.....

16. Aşirete bağlı olmanız, spor yapmanızı engelliyor mu ? 1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

17. Aşiret kurallarının yaşamınızı yönlendirmesini uygun buluyor musunuz ?

- 1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

18. Yaşamınızdaki olumlu ya da olumsuz gelişmeleri, kader ya da alinyazısına bağlıyor musunuz ?

- 1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

19. Anne ve babanız dindar mıdır ? 1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

20. Siz dindar mısınız ? 1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

21. Aileniz spor yapmanızı destekliyor mu ? 1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

22. Sizce dindar olmak spor yapmaya engel midir ? 1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

23. Aileniz de kız ve erkek çocuklar arasında ayırım yapıyor mu ?

- 1 ( ) Evet 2 ( ) hayır

24. Aileniz de spor yapma konusunda , kız ve erkek çocuklar arasında ayırım yapıyor mu ? 1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır
25. Sizce, kız ve erkek çocuklar arasında ayırım yapılmalı mıdır ? 1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır
26. Sizce, spor yalnız erkeklerin yapması gereken bir uğraşı mıdır ? 1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır
27. Spor yaparken, spor branşının gerektirdiği kıyafeti giyebiliyor musunuz ? 1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır
28. Okuldan ya da çalışma alanınızdan, eve eşofmanla gidip-gelebiliyor musunuz ? 1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Bazen 4 ( ) Başka .....
29. Herhangi bir toplu taşıma aracına eşofmanla binebiliyor musunuz ? 1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Bazen 4 ( ) Başka
30. 27,28,29'uncu sorulara hayır dediyseniz, sizce nedeni nedir ?
1 ( ) Dinsel inançlarım nedeniyle
2 ( ) Aşiret baskısı nedeniyle
3 ( ) Töre ve geleneklere uygun olmadığından
4 ( ) Öğretmenlerim ve çalıştırıcılarım izin vermediğinden
5 ( ) Ailem izin vermediğinden
6 ( ) Sözlü sataşmalar olduğundan
7 ( ) Ayıplanacağını düşündüğümden
8 ( ) Başka belirtiniz .....
31. Sizce Şanlıurfa'da kızların spor yapması engelleniyor mu ? 1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Bazen 4 ( ) Başka .....
32. Şanlıurfa'da kızların spor yapması engelleniyorsa, sizce kim engelliyor ?
1 ( ) Ailesi 2 ( ) Çevre baskısı 3 ( ) Okul 4 ( ) Gelenekler
5 ( ) İnançlar 6 ( ) Ayrıca belirtiniz .....
33. Okulunuzda ki spor tesisleri yeterli midir ? 1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır
34. Okulunuzda spor yapmanız engelleniyor mu ? 1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır
35. 34'cü soruya evet dediyseniz, hangi nedenler spor yapmanızı engelliyor ?
1 ( ) Spor tesislerinin olmayışı
2 ( ) Beden eğitimi öğretmeninin olmayışı
3 ( ) Spor malzemelerinin olmayışı
4 ( ) Spor kıyafeti alamadığımdan
5 ( ) Okul idaresinin spora olumsuz bakmasından
6 ( ) Derslerimi engellediğinden
7 ( ) Ailem izin vermediğinden
8 ( ) Başka belirtiniz .....

36. Sportif etkinliklere katılmada, okulunuzda cinsiyet ayırımı yapılıyor mu ?

1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Bazen

37. Yanıtınız evet ise, cinsiyet ayırımını kim yapıyor ?

1 ( ) Okul idarecileri

2 ( ) Beden eğitimi öğretmenim

3 ( ) Diğer öğretmenlerim

4 ( ) Arkadaşlarım

5 ( ) Diğerleri belirtiniz .....

38. Su sporları deyince ne anlıyorsunuz ? 1 ( ) Yüzme 2 ( ) Kürek 3 ( ) Kano

4 ( ) Yelken 5 ( ) Su topu 6 ( ) Hepsi 7 ( ) Bilgim yok

8 ( ) Başka belirtiniz .....

39. Su sporlarından herhangi birini yaptınız mı ? 1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

40. Yanıtınız hayır ise, neden yapmadınız ?

1 ( ) İnançlarım nedeniyle su sporları kıyafeti giyemem

2 ( ) Yöremiz sosyal açıdan bu spora uygun değil

3 ( ) Yeterli alt yapı yok

4 ( ) Çalıştırıcı yok

5 ( ) Ailem izin vermez

6 ( ) Başka belirtiniz .....

41. Yeterli koşullar sağlansa su sporları yapar mısınız ? 1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

42. GAP'ı (Güneydoğu Anadolu Projesi) duydunuz mu ? 1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

43. Atatürk Barajı Gölü'nde su sporları yapıldığını biliyor musunuz ?

1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

44. Yanıtınız evet ise, nereden biliyor sunuz ?

1 ( ) Sporcu olarak katıldım

2 ( ) İzleyici olarak katıldım

3 ( ) Televizyonda izledim

4 ( ) Gazetelerden okudum

5 ( ) Başka belirtiniz .....

45. GAP ile birlikte yörenizde sportif etkinlikler artı mı ? 1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

46. GAP ile birlikte, yörenizde daha önce yapılmayan sporlar yapılmaya başlandı mı ?

sırasıyla belirtiniz.

1 ( ) .....

2 ( ) .....

3 ( ) .....

4 ( ) .....

47. GAP ile birlikte, okulunuzda spor etkinlikleri daha yaygın bir duruma geldi mi ?

1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Başka .....

48. GAP'in yörenizi her bakımdan değiştireceğine inanıyor musunuz ?

1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Başka .....

49. Spor yapmanız için, şanlıurfa'da ki spor tesisleri yeterli midir ?

1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

50. Devlet, gençlerin spor yapması için tüm önlemi almalı mıdır ?

1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Bilgim yok

